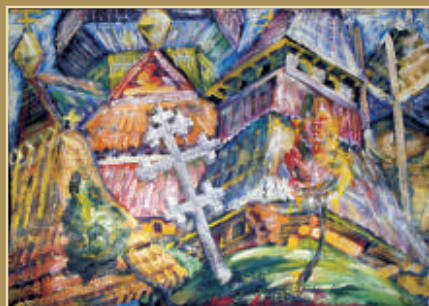

Картини Федора Манайло

котрому 19-го октовбра виповнило би ся 100 рокув

“Из дерева и соломи”, 1936 р.

“Сосідкы”, 1936 р.

“Рознятіє”, 1939 р.

“Сім'я”, 1941 р.

“На своєю земли”, 1942 р.

“Скорбота”, 1940 р.

“Покоління бокорашув”, 1969 р.

“Морозик”, 1932 р.

“Од церкви”, 1940 р.

“Утеча”, 1941 р.

На убкладці: робота Федора Манайло “Молоді”, 1941 р.

РУСИНСЬКИЙ 2010 АЛЬМАНАХ

РУСИНСЬКИЙ АЛЬМАНАХ 2010

Составители:

Др. Проф. Антоній Лявинец отв. редактор
Др. Маріанна Лявинец гл. редактор
Др. Степан Лявинец техн. редактор
Тел.: 36-1-303-38-52 E-mail: lavinec@freemail.hu

Позбрати матеріали помогали:

**М. Алмашій, А. Бровді мол., о. Д. Бендас, кфн. М. Капраль,
Д. Поп, Др. Я. Сабов.**

Набор: **Ирина Скиба**

**Выдания Вседержавного Русинского Меншинового Самоуправления,
Русинского Меншинового Самоуправления Йозефвароша
и Вседержавного Общества Русинської Інтелігенції имени Антонія Годинки**

Появлення видання пудпоровали:

**Фондація Национальных и Етнічних Меншин Мадярщины,
Русинське Меншинове Самоуправленіє Будапешта,
Русинські Меншинові Самоуправленія
VI и XI районув Будапешта.**

Печать: Atlantis Kft.
Тираж: 1000 фалатув
HU ISSN: 1788-9359

RUSZIN ALMANACH 2010

Szerkesztők:

Dr. prof. Lyavinecz Antal felelős szerkesztő

dr. Lyavinecz Marianna főszerkesztő

dr. Ljavinyec Sztyepán technikai szerkesztő

Tel.: 36-1 303-38-52 E-mail: lavinec@freemail.hu

Szedés: **Szkyba Iryna**

**Az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat,
a Józsefvárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat
és a Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület
közös kiadványa**

**A kötet megjelenését
a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány,
Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat,
illetve Budapest VI és XI ker.
Ruszin Kisebbségi Önkormányzatok támogatták**

Kivitelezés és nyomda: **Atlantis Kft.**

Példányszám: 1000 db.

HU ISSN: 1788-9359

СПЕРЕДСЛОВО

Честовані читателі!

Русины Мадярщини за сись рук провели множество шилияких акцій, за котрі ся мож гордити. Межи ними суть и уже традиційні: Національное Сято Русинув Мадярщини, памятна конференція, посвячена академіку Антонію Годинці и доста нові наші начинанія - проведення Межинародных Пленерув Русинських Художникув. Айбо при тому зробилисьме докус нові діла: памятна межинародна конференція, посвячена проф. Иштвану Удварі, у Маріаповчі была осячена деревляна греко-католичеська каплиця, установлений памятник академіку Антонію Годинці. Сись памятник є результатом стараній ВОРИАГ, ВРМС, СРМС и онука академіка, др. Ласло Годинки.

Много енергії потратилисьме и на проведення выборув меншинових самоуправлений.

Сам процес выборув депутатув національных меншин Мадярщини не є у корреляції из данными списованя (переписи) національностей. Йсе мож было видіти уже по результатам спередующих выборув. Так, по результатам списованя 2001 рока мы знаєме, ош у Мадярщині русинами ся заголосило пиля 1100 людей. У 2010 році у Мадярщині ся організовало 75 русинських самоуправлений. На выборчу лішту (а то значить, туй ся записали люди, котрі уголосили, ош ся относят ид русиньскуй общині) записалося 4. 228 людей у 124 поселенях Мадярщини. Ци ся заголосять они на списованю людей у 2011 році, кулько нас буде? Скоро час укаже. А доты на нас чекать другый тур выборув ВРМС, СРМС и РМС Боршод-Абауй-Земплин жупы. Маєме 300 депутатув, котрі у януарі 2011 рока будуть выбирати депутатув у Вседержавное Русинськое Самоуправленіє (состав буде мати 25 чоловік). У Будапешті также у януарі состояться выборы у Столичное Русинськое Меншиновое Самоуправленіє (состав 7 чоловік), а у жупі Боршод-Абауй-Земплин – теріторалне РМС (состав 7 чоловік).

Так ся стало, ош Фондація Етнічных и Національных Меншин Мадярщини у сьому році выписала такый грант на выданя календаря, котрый не мав условієм появлення выдань лем на материньскому языку. Завто мы ухоснуєме сисю нагоду діла того, обы опубліковати дакулко статей, публіцистику по-мадярськи. Матеріалы, котрі сьме дустали давно уд проф. Иштвана Удворі, Даниїла Бендаса и др.

2011 рук стане діла русиньскої общины Мадярщини дуже важным не лем позад выборув и списованя людей, айбо и позад ведикого событія – проведения Всесвітнього Конгреса Русинув, котрый отбудеся у Будапешті.

Редакція Календаря Алманаха 2010

Я Н У А Р

др. Иван Парканій

1.01.1896

- Родився **др. Иван Парканій** - русинський патріот, дипломат. Юридичське образование дустав у Будапештській Університеті ім.Пазманя, був міністром ЧСР и губернатором Подкарпатской Руси.

2.01.1919

- Родився **Василій Бурч** - педагог, адміністратор школьної системи, художник. Закончив Мукачовську учительську семінарію. Художник-пейзажист, послідователь подкарпатської школи живописи.

3.01.1922

- Родився **Василій Сочка-Боржавин** - историк літератури, поет, публіцист, педагог. Філологічні науки и славістику штудовав у Будапештській и Ужгородській університетах. Довгі роки проробив у школах Тячовського, Мукачовського и Береговського

Василій Бурч

окресув. Літературний псевдонім - Боржавин, вун выбрав про себе ищи гімназістом, у честь свого нянька – духовничовця, русинський род котрого, происходив из селянської родини у Боржавській долині. Вун є автором 11 книг. У досовітський період поет печатав свої твори у новинках: „Русское Слово”, „Карпато-руссій Голос”, и збєрьках „12 угро-руских поэтов”, у „Литературном альманахе 1943” и др. Днєсь, у часи русинського ренесанса єго очерки, стихи были опубликовані у новинках: „Новини Закарпаття”, „Единство-плюс” (Подкарпатя/ Украина); у журналі „Русин” и новинці „Народны новинки” (Пряшово/Словакія); у новинці „Русинський світ”, русинському „Календарі-Адьяманасі” (Будапешт/Мадярщина); у часописах Полщі, Сербії. У році 2006 вийшла єго збєрька „Любимый край” (стихи и проза). У році 2008 увідила світ єго збєрька публикацій „Коло колыскы патріотичного ренесанса”, котра має дві части, перва має назву „Мы потомки предков давных”, друга „Под задумчивыми Бескидами”. Умер у августі 2010.

4.01.1952

- Умер **Иван Гендер-Суходольский** - писатель, педагог и сосполный діятель. 25 рокув учителёвав у Учителській семінарії у Пряшові, був во главі Общества учителей Пряшовщины и редактором часопису “Русская Школа”.

Василій
Сочка-Боржавин

6.01.1880 - Родився **Василій Анталовський** - педагог, шкільний адміністратор, общественно-політичний діяч. Приймав активне участь у роботі "Общества им. А. Духновича", притігав учителів у його роботу. Возглавив музейний совет Археологічного музею ім. Тивадора Легоцького у Мукачові.

Василь Турок-Гетеш

6.01.1895 - У Будапешті образовалася **греко-католицеска община**.

8.01.1905 - Греко-католики достали церкву и **парохію на Ровжак тере** /раньше Сегиньгаз тер/. Первым парохом был отец Еміл Меллеш.

6.01.1907 - Родився у Руськом Керестурі **Юліан Надь** - писатель и новинарь.

8.01.1940 - Родився **Василь Турок-Гетеш** - знамый режисер театра ім. А. Духновича у Пряшові, організатор и председа Русинської Оброди, председа Світової Рады Русинув, котру возглавляв 10 років.

11.01.1865 - Родився **Карел Кадлец** - чешський историк. Изглядовав исторію права славянських народів, у тому числі русинув послі включення Подкарпатської Руси у состав Чехословакії. Написав перву роботу про її державный статус. Проректор Карловської універзیتی, генеральный секретарь чешської Академії Наук и Искусств (1920).

Антон Скиба

11.01.1978 - Умер **Антон Скиба** - хормейстер. Закончив Мукачовську учителську семінарію, де пак робив преподавателем музики. Создал мужський хор "Метеор".

13.01.1889 - Родився **Александр Ильницький** - священник, журналіст, ведучий діячель Мукачовської греко-католицескої єпархії. Закончив духовну семінарію у Пряшові, рукоположений у 1914 р. Робив священником у селах Ильница, Великі Лучки. Быв членом верхньої палаты Мадярського Парламента (1939 - 1944), председателем „Подкарпатського общества наук” (1942 - 1944). Послі смерті єпископа А.Стойки управляв Мукачовськов греко-католицесков єпархійов. Из приходом "совіцького режима" за отказ перейти у православіє був осужденный на 25 років заключения. Умер у Томську.

13.01.1900 - Умер **Петро Кузмяк** - педагог, поет, збератель предметув русинської народної творчості. Учився у Дебрецені. Плодотворну педагогіческу и культурно-просвітительску роботу про-водив у Руському Керестурі.

Золтан Медве

14.01.1732 - Родився єпископ **Андрій Бачинський** - знамий общественный діятель, публіцист, доктор філософії. Реформатор духовного образования. Підпоровав публікації Йоанна Пастелія і Йоанікія Базіловича.

14.01.1938 - Родився **Золтан Медве** - знамий научник, историк, літературознаватель. У 1989р. захитив кандидатську дисертацію по исторії літератури. Преподаватель факультета славянської філології Пейчської Універзیتی. Занимається вопросами русинського языка, русинської культури, літератури. Член общества А.Годинки. Їго роботи: „Petőfi a ruszin nép nyelvén”, „Az alföld poétája a zordon Kárpátokban”, „Hodinka Antal emlékkönyv” и др .

15.1.1887 - Родився **Др. Александер Бескид** - русинський адміністратор и культурно-общественный діятель, первый віце-губернатор Подкарпатської Руси (1938).

Йожеф Ботлик

15.01.1949 - Родився **Йожеф Ботлик** - историк, публіцист, теолог. Автор работ по исторії центральноєвропейських регіонув, котрі входили у состав Мадярського Королевства, у частности - Подкарпатської Руси.

15.01.1978 - Умер **Федор Манайло** - знамий художник, график и декоратор.

16.01.1879 - Родився **Юлій Гаджега** (псевдонім Юлій Русак) - греко-католический церковный діятель, историк, педагог, політик. Учився у гімназії у Ужгороді, у духовных семінаріях у Естергомі, и у універзитах у Будапешті, Відні. Быв рукоположений у 1902 р. Из 1907 р. быв назначеный професором духовної семінарії у Ужгороді. Под псевдонімом Юлій Русак издал “Очерки культурной истории Подкарпатской Руси” (1927), “Воспоминания” (1938), зберьки розказув.

Іван Манайло

16.01.1907 - Родився у Дусині (Україна) **Юрій Августин Шерегій** - режисер и драматург

16.01.1942 - Родився **Іван Манайло** - художник. Закончив Київський Художественный Институт, робив преподавателем и довгий час директором Ужгородського училища декоративно-прикладного искусства. Основатель меморіального музея Федора Манайла. Быв одним из організаторув и довгий час председателем Творческого Обединения Професіональных Художников Подкарпатя. Умер 8 фебруара 2010 рока.

17.01.1897 - Родився **Александр Хира**

- греко-католицький діятель, педагог, єпископ підпольної греко-католицької церкви. Учився у Ужгородській духовній семінарії, згодом на теологічному факультеті Будапештського університету. 6.08.1949 р. - за відмову перейти у православ'я був засуджений на 25 років таборів ГУЛАГу. У вересні 1956 р. був звільнений і почав таємну душпастирську роботу у рідному селі Вільхівцях. Таємно був духовним наставником підпольної Мукачевської греко-католицької єпархії.

*Юлій Ставровський-
Попрадов*

18.01.1850 - Родився **Юлій**

Ставровський-Попрадов - талановитий поет, етнограф, філолог, літературний критик. Теологію студював у Будапешті, будучи бібліотекарем літературного кружка. Його називали класиком карпатської літератури.

Шандор Бонкало

19.01.1890 - Родився **Іван**

Русенко - відомий поет і драматург Лемківщини.

22.01.1880 - Родився **Шандор Бонкало**

- професор, відомий етнограф, історик, філолог-славіст, педагог. Учився у Будапешті. Був завідувачем Кафедри русинського мови і літератури Будапештського Університету. Кафедра була відкрита у вересні 1919 року.

25.01.1932 - Родився у Руськом Керестурі протоієрей-ставрофор **о. Іоаким Холошняй** -

протоієрей Дюрдовський і декан Бачки.

о. Іоаким Холошняй

26.01.1791 - Родився **Іоанн Чургович** -

„Карпато-руський Плутарх”. Філософію студював у Будапешті. Був професором Ужгородської гімназії і учительської семінарії. Талановитий педагог. Май знала книга Чурговича „Церковні проповіді Іоанна Чурговича”. Зібрав велику бібліотеку.

26.01.1941 - У Ужгороді засновано

Подкарпатське Товариство Наук, котре займається видавництвом. Товариством було видано багато книг, підручників, журналів на русинському мові. Першим головою товариства був А. Година.

26.01.1945 - Родився **Павел Роберт**

Іоанн Чургович

Иоан Пастелій

Магочі - професор-академік, автор булше 600 монографій из исторії України и Подкарпатської Руси, знамый русинський ідеолог, організатор двигання русинув у цілому світі.

27.01.1741 - Родився **Иоан Пастелій** - историк, поет.

27.01.1926 - Родився **Павел Бедзир** - художник-графік. Закончив Ужгородськое училище декоративно-прикладного искусства. Создал серію графических філософських композицій - “Жизнь дерев”.

Павел Бедзир

29.01.1905 - Родився **Иван Гарайда** - знамый культурно-просвітительський діятель, ученый, русин-патріот. Учився у Сейкешфегирварі, Будапешті, Пейчі. У 1941 році став председов Подкарпатського Общества Наук. Выдав порусинськи булш ги 40 книг. Написав Граматику русинського языка /из 1941 рока офіціальний учебник діла русинських школ/.

30.01.1775 - Родився **Василій Кукольник** - знамый у Росії ученый и педагог русинського происхождения.

30.01.1932 - Родився **Иван Кривський** - доктор физико-математических наук, русинський сосполный діятель, був членом Федерації Національных Меншин у Европі (1992 - 2000), председов Сойма Подкарпатських Русинув.

Иван Гарайда

ФЕБРУАР

1.02.1931 - Родився **Володимир Микита** - знамый русинський художник, ученик Б. Ерделія, Й. Бокшая, Ф. Манайла. Окрем Ужгорода мав успішні выставки у Франції, Швейцарії, Мадярщині, Болгарії, Японії, Канаді.

1.02.1947 - Родився **Андраш Бенедек** - историк культуры, публіцист, поет. Закончив Ужгородську Універзіту, робив редактором многих новинок. Из 1976 рока жив у Мадярщині, знакомив мадярську общественность из исторієв, культуров

Володимир Микита

подкарпатських русинув. Автор книг “Сусіди добрі та вшелякі. Русини-gens fidelissima!” Ужгород 2000 р., Будапешт 2004 р. и др. Умер 2009.09.08.

4.02.1897

- **Начало акції Еде Егана** на

Верховині - котра была практичново помочов селянам горських окресув. Из Тироля, Швейцарії, Баварії був завезений файтовый скот, котрый був розприділений межи газдами. У верховинських селах были організовані кооперативы (дружества), кредитні касы, котрі давали хосенні позички на розвитіс газдуства. Дякувучи сюй акції фунговали господарські школы, были побудовані фермы на полонинах.

4.02.1912

- Родився **Михаил Молнар** -

педагог, писатель, фолклорист. Закончив Мукачовську руську гімназію. Крім школы організував сілський камерный хор “Голубинська борона”. Писав очерки по етнографії Свалявщини, записовав обряды, лексику русинського языка, музыкальний фолклор. Часть ёго етнографических записув была выдана ёго братом Василиєм Молнаром у зберьці “Вичурки у вуйны Полані”.

4.02.1924 - Родився **Иван Калинин** - педагог,

художник, заслуженый майстер народної творчорсти, робив учителём у многих селах Подкарпатя. Ёго стараниями было організовано первое обєднання „Художник Верховины”, котрым вун руководив. На выставках презентовав себе ги художник-пейзажист. Окрем того, вун зарекомендовав себе, як талантливый русинський поет. Писати по-русинськы зачав из рока 1995. Выдав чотыри поетичні зберькы: „Смійся, Верховино”, „Рудна земля”, „Верховинські вечурниці”, „Поетичні іскринки”. Ёго поезія оцінена межи-народнов премієв имени Александра Духновича (2003). На ёго поетичні тексты написано булше 30 співанок.

7.02.1864

- Родився **Антоній Годинка** -

славный научник, академик Мадярської Академії Наук, ректор Пийчської Універзیتی, председа Подкарпатского Общества Наук. Широко по світі знавуть ёго историчні роботы, межи ними и “Утцюзнину, газдуство и прошлость южно-карпатських Русинув”. У ёго рукописному наслідстві убстали ся и

Андраш Бенедек

Еган Еде

Михаил Молнар

Иван Калинин

Антоній Годинка

лексикографічні и етнографічні роботи, котрі и дотеперь не стратили цінність и видавуться: “Глаголница”, “Пісні наших предкув” и др. Умер 15.07.1946 у Будапешті.

8.02.1932 - Родилася в Габурі **Марія Хомова** (Дупканічова) - педагог, языкознателка, авторка многих літературных статей, соавторка книжки „Оброждія Русинів” (2005), відповідна редакторка Русинських літературных альманахув, активна культурна діятелка Русинської Оброди на

Словенську, Сполку Русинських Писателів Словенська и дописователка Інфо Русина.

09.02.1944 - Родився **Томислав Мишир** – дохтор, поет. До рока 2008 видав дві книжки поезії и чотыри книжки документальної прозы. У пририхтовані має ищи дві книжки поезії и три книжки прозы. Є членом Дружства „Руснак”.

12.02.1835 - Родився **Анатолій Кралицький** - игумен Мукачовського монастыря, подкарпато-русинський будитель, поет, прозаик, етнограф, фолклорист, публіцист.

Анатолій
Кралицький

12.02.1866 - Родився **Иван Поливка** - педагог, сосполный діятель. Закончив учителську семинарію у Ужгороді. Написав и опубліковав універсальный учебник (“Учебная книга реальных наук для подкарпатских угро-русских школ для повседневногo и повторительного учения”). Записовав казкы, народні співанкы, легенды, поговоркы. Изобрані ним співанкы были опубліковані М. Врабелем.

12.02.1920 - Родився **Семен Панько** - поет, прозаїк, товмач, русинського происхождения.

12.02.1922 - Родився **Василь Молнар** - учитель, писатель, сосполный діятель и патріот родного края. По войні закончив філологічний факультет Ужгородської універзіты. Робив учителєм у вшеляких школах. Писати зачав ищи у гімназії, печатався у альманахови „Живая струя”, котрый выходив у Мукачові. Днесь ёго разножанрові творы печатавуться у областнуй періодиці. Выйшли ёго дві книжочки малої прозы „Поклик отчого краю” и „Брызги из Лужанкы”. У році 2002 вийшла зберька „Вычурки у вуйны Полані”, у 2009 – „Цукрики з материнськов наповнянков” и у 2010 - “Записки старого вандролюба”..

Иван Поливка

12.02.1966 - Умер **Петро Ризнич** Дядя - театральний режисер, драматург и публіцист.

14.02.869 - Умер **св. Кірілл** (Коншантин) - автор славянської азбуки и первых перекладув Св. Письма и літургічних текстув на старославянський язык, просвітителъ Словян. Народився у 827 році у Солуні.

14.02.1732 - Родився **Иван Брадач** - церковний діятель, просвітителъ, єпископ Мукачовської греко-католицеско єпархії.

16.02.1854 - Родився **Віктор Камінськи** - священник, педагог, журналіст. Закончив духовну семінарію у Будапешті. У 1878 - 1891 рр.- професор Ужгородської духовної семінарії, из 1896р. - директор общества Св. Василия Великого. Издав церковні проповіді И. Чурговича, написав “Исторію Ужгородської учительської семінарії”.

17.02.1750 - Родився **Алексей Повчий** - греко-католицеский церковний діятель, єпископ Мукачовської єпархії. Учився у Великому Варадині и у “Барбареумі” у Відню (1775 - 1778). Много изробив діла розвитку школьного образования межи русинами, способствовав изданію церковных книг, єго подпорованиям хосновалися В. Довгович, М. Лучкай, А. Духнович.

20.02.1914 - Родився **Иван Керча** - талантливый поет, літератор, редактор альманахов, організатор літературных обществ. Умер у 1951 році. Єго удпровуд учинився стихійнов демонстрацієв русинської інтелігенції Подкарпатя против совітського тоталітарного режима.

20.02.1923 - Родилася **Анна Галгашова** - русинська народна поетка и писателка, у днесь уж затопленуй Остружниці, окрес Снина. Авторка книжки “Стружницькими пішниками” (1933), її поетичні твори суть надруковані у зберьці русинської народної поезії “Терньова ружа” (2002) и у антології русинської поезії “Русиньски/ руски пісні” (1997). Умерла 15.1.1996 у Пряшові.

20.02.1943 - Родився **Ігор Керча** - писатель, товмач, автор нової русинської граматики „Материнський язык”. Составив Читанку про недільні школи „Утцюзнина” (2001, Будапешт), „Матяш, король Русинув” (2001, Ніредьгаза). У 2007 р. появилсь Русинсько-русский словарь на 59 тыс. слов.

21.02.1888 - Родився **Иван Куртяк** - учитель, політичеський діятель, депутат Чехословацького Парламента вуд Автономного Земле-

Василь Молнар

Иван Куртяк

Емелян Балецький

дільчеського Союзу. Основним содержанием його політичеської діяльності была борьба за автономію Подкарпатськой Руси.

21.02.1919 - Родився **Емелян Балецький** -

знамый поет, ученый, філолог-славіст. Закончив Будапештську Універзіту. Быв завідующим кафедров руського языка и літературы універзітета им. Е. Лоранда.

21.02.1859 - Родився **Імре Ревес** - знамый художник. Довгий час жив и творив на Подкарпатю у Виноградові, там и умер у 1945 році.

22.02.1987 - Умер у Нью - Йорку **Енді Варгол**, похоронений у Пітсбургу. Ёго родичі русины вийхали из Микова до Америки на зароботки. Світознамый витварный умелець, єден из основателов поп-арту. Народився 6.8.1928 у Пітсбургу. Ёго первый музей был открыт 1.9.1991 у Меджілаборцях.

Енді Варгол

24.02.1921 - Родився **Антон Кашшай** -

знамый художник Пудкарпатя, котрый много рокув был председов Союза Художников на Пудкарпатю.

24.02.1952 - Родився **Осиф Кудзей** - поет.

У літературу вступив у зрілому віці. По року 1989 спершу у „Народных новинках”, у часописах „Русин”, „Благовістник”, „Артос” и у русинських календарях зачали виходити ёго поетичні твори. У році 2008 увиділа світ ёго збєрка творув „Мудрость живота”. Лауреат премії им. А. Духновича у 2010 р.

Федор Потушняк

25.2.1922 - Родився у Кули **Евгеній Е. Кочиш** - скульптор и маляр.

27.02.1910 - Родився **Федор Потушняк** -

знамый ученый-єтнограф, археолог, педагог, писатель. Написав монографію „Археологічні знахідки бронзового та залізного віку на Закарпатті”. (1958).

Автор много-численних літературних творув.

27.02.1829 - Умер **Іван Орлай** - ученый - медик, ботаник,

філософ. Воспитатель Н. Гоголя.

МАРТ

5.03.1815 - Родився **Іоанн Раковський** - подкарпато-

русинський будитель, автор школных книг. У Будині 13.03.1856 рока

выпустив „Церковну газету” - первый періодичный орган подкарпатських русинув у Мадярщині. „Церковну газету” видавало „Общество Св. Стефана”.

7.03.1875 - Родився **Гиядор Стрипський** - писатель, журналіст, товмач, фолклорист, етнограф, историк літератури, русинофіл. Робив у Національному Музеї в Будапешті, де позбрав много експонатув и книг из Подкарпатя. Напечатав перші изглядованя про русинські старопечатні книги. (Угро-руські літописні записки, 1911). Быв членом Мадярської Академії Наук. У роботі „Где документы старшей истории Подкарпатской Руси?” (1924) призывав русинув честовати свуй рудный язык и сохранять топоними у селах, де они живуть.

Иоанн Раковский

7.03.1925 - Родився у Матисові **Штефан Ладижинський** - музыкант, композитор, культурно-сосполный діятель.

9.03.1881 - Родився **Иван Мурані** - греко-католический священник, просвітитель, педагог, лінгвіст. Образование дустав у Ужгородській духовній семінарії, рукоположений у священники у 1905 р. Як математик, був избраный членом Мадярської Академії Наук. Автор учебников по математиці, астрономії, граматиці. Потовмачив У. Шекспіра, Ч. Діккенса. Свої статті, товмачення, публіцистику публіковав на страницах “Учителя”, “Літературної неділі”. Архив и бібліотека И. Муранія была знищена по приказу НКВД.

Гиядор
Стрипський

9.03.1906 - Родився **Бартоломей Гаджега** - педагог, краевед, общественно-політический діятель. Закончив Ужгородську учительську семінарію. Збрав и публіковав фолклорный матеріал. Из 1936 р. составлял записи у “Пам'ятнуй книзі”, своеобразной народной энциклопедії.

Иван Мурані

10.03.1241 - Родився **Дейнеш Гийдерварій** - уєдно из русинами обороняв Веречанський перевал уд нашествія татар. У битві погибло много русинув, котрі обороняли землю Мадярщини.

14.03.1737 - Родився **Арсеній Коцак** - знамый ученый, лінгвіст, поет, педагог, историк, філософ, теолог. Автор граматики „Школа или училище грамматики русской і прочих многообразных отрокам надлежащих...” (бібліотека Дебреценської Універзیتی). Граматика написана у роках 1768-1788, лем не опублікована.

Іван Сільвай

15.03.1838 - Родився **Іван Сільвай** /Уріил Метеор/ - знамий прозаїк, поет публіцист, церковный проповідник. Теологію закончив у Будапешті.

15.03.1783 - Родився **Василій Довгович** - греко-католический душпастыр, первый знамий поет на світські теми, різнобокий писатель, учений-філолог, антрополог, музикант, художник. У 1830 році був избраный членом - кореспондентом Академії Наук Мадярщини, лишив за собов 248 латинських, 36 мадярських 10 русинських трудов.

17.03.1913 - Умер **Александр Митрак** - русинський словникарь и писатель.

Александр
Митрак

19.03.1901 - Умер **Адольф Добрянський** - признаний у Мадярщині вождь русинов.

19.03.2003 - У Будапешті зареєстровано **Вседержавноє Общество Русинської Інтелігенції ім. Антонія Годинки**. (ВОРИАГ).

20.03.1792 - Родився **Йосиф Змій-Миклош** - художник. Из 1814 р. дяк церкви Сятої Варвары у Відню, паралелно изучав живопись у Віденській Академії Художеств (1814 - 1822). Из 1830 р. иконописец Пряшовської капітулы.

21.03.1938 - Родився у селі Брод (Іршавський окрес, Подкарпатя) **Андрій Бокотей** -художник скла и кераміки. Їго отца, котрый был греко-католическим священником, у 1949 р. за отказ принять православіе осудили на 25 рокув. А.Бокотей закончив середню школу у Чинадієві, пак став студентом Художественного Института у Лембергу. У 2000 р. стає директором Лембергської Академії художеств, у 2001 р. — дійствителным членом Академії Художеств Украйины. У 2006 р. ёму присвоєно званіє народного художника Украйины. Творчость А.Бокотея достигла світового уровня.

Адольф
Добрянський

22-23.03.1991 - У Меджілаборцях одбывся **Первый Світовий Конгрес Русинув**.

22.03.1923 - У Мукачові організовалося **Культурно-Просвітительное Общество ім. А. Духновича**.

24.03.1910 - Родився **Дюла Ортутай** - знамий етнограф, член Мадярської Академії Наук. Изглядововав русино-мадярські звязі. Член Подкарпатського Общества Наук (1941).

25.03.1871 - Родився у Будапешті **Ігорь Грабарь** - миро-

извідний учений, искусствовед, живописец, був директором Третьяковської Галереї. Їго отец був депутатом Мадярського Парламента, а мати - Олена Добрянська, дочка А. Добрянського.

25.03.1933

- Родився **Юрій Чорі** - поет, прозаїк, публіцист, середню школу закончив у Мукачові. За антисоветську діяльність був засуджений спецсудом на 10 років исправително-трудова лагерьов. Реабілітований у 1991 р. Є автором многих видань: „Слово не полово“, „Легенди нашого краю“, „Цвіт папороті“, „Жива исторія“ и др., жерелом діля котрых послужив живот рудного края.

Юрій Чорі

27.03.1937

- Родився **Ференц Семан** - представитель подкарпатського авангарда 60-х рр. Быв єдним из ведучих художников нової волни. Советков пропагандов був провозглашений “формалистом”. Мав 11 персональных выставок, котрі мали великий успіх. Картины Ф. Семана суть у многих галереях Европы и Америки.

Ференц Семан

28.03.1919- Родився **Юлій Мушка** - знамый русинський художник Пряшовщини.

29.03.1865- Умер **Александр Духнович** - великий подкарпато-русинський будитель, поет, прозаїк, драматург, историк, філософ, фольклорист, геніальний педагог.

АПРІЛЬ

1.04.1858

- Родився у Шарішському Ястрабію **Михал Бескид** – греко-католический священник, публіцист, етнограф и культурно-освітний діятель. Войовав за присоединеніє Подкарпатської Руси ид ЧСР. Умер у Кошицях 30.11.1932.

3.04.1867

- Начав виходити первый русинський педагогический журнал „Учитель”, под редакційов Андрія Репая.

4.04.1906

- Родився у мадярському селі Вісло Др. **Николай Бобак** - педагог, церковный діятель, первый директор Греко-католическої руської гімназії у Пряшові (1936-1944). Умер 18.12.1986 у Пряшові.

7.04.1989

- Русины Полщі зареєстровали „Стоваришеня Лемків”.

8.04.1779

- Умер **Алексій Илкович** - каноник, єден из представителюв неолатиністики. Написав знамениті панегирики от

имени русинського народу імператору Йосифу II. Рахуєся одним из майліпших поетув, писавших на неолатинському языку.

9.04.1907 - Родився у Буковцях **Іван Шлепецький** - историк літератури, общественно-культурный діятель, автор рукописа „Старинные народные песни Пряшевского края” и публікації, „Выбрані твори А. Павловича (1955)”. Умер 9.10.1976 у Празі.

10.04.1793 - Родився **Йосиф Гаганец** - церковный діятель, просвітитель. Закончив академію у Великому Варадіні (1811 - 1812), де изучав філософію и духовну семинарію у Трнаві (1812 - 1816). Из 1843 р. - епископ Пряшовської греко-католическої епархії. Принимав участіє у роботі “Литературного заведенія Пряшевского”, иніцієвав основаніє Общества Св. Иоанна Крестителя (1863).

10.04.1888 - Родився **Евгеній Перфецький** - историк-славист. Излядовав матеріали по історії Подкарпатської Руси у архівах Мукачова, Ужгорода, Красного Брода и Будапешта. Межи єго роботами: “Обзорь угро-русской историографии”, „Іоанникій Базилевич та його Brevis notitia”. Излядовав конфесіональні разногласія на Подкарпатю у період реформації и контрреформації.

10.04.1922 - Родився у Руськом Керестурі **Стефан Чекан** - казкарь.

Любка
Сегеди-Фалц

10.04.1932 - Родилася **Любка Сегеди-Фалц** - учителька, поетеса. Из 18 рокув ищи у Овчарох, зачинать писати поезію. Перва ї зберька „Подоба з далека” вийшла у році 1975, а друга зберька „Класки” была надрукована у році 1999. За сию зберьку у році 2006 її нагородили премієв Александера Духновича (тітул лавреата и премію достала у Криниці на IV. Біенале Русинської/Лемковської культури). До днесь має vydано коло 250 пісень у вшелияких часописах, новинках, календарях и антологіях. Была єднов из основателюв и перовов председов дружства „Руснак”. Три роки была членом Рады Світового Конгреса Русинув, также є членом Світової Академії русинської культури.

Анна Галчакова

11.04.1929 - Родилася у Межилаборцях **Анна Галчакова** - зната народна поетеса и писателка.

12.04.1949 - Родився **Любомир Медєши** - етнолог, поет, сосполный діятель. Робив у Воеводинському музею у Руському Керестурі. Из рока 1979 вюв активну культурну діятелность межи русинами Воеводини, був председов Фестиваля „Червена Ружа”. Из рока 1987 стає директором новинкы

„Руське Слово”. Быв председов Дружства за русинський язык и літературу, председов „Рускей Матки” и єдним из зачинателюв Світового Конгреса Русинув. Є єдним из ініціаторув споєня Русинського дружства Северной Америки и Саскачеван-ського дружства русинської культури. Из рока 1992 жиє у Канаді, де продовжає активну діяльність межи канадянами русинського происхождения. Має ряд научных творув, котрі опубліковані на шістьох языках. Быв єдним из консультантув енциклопедії русинської культури и енциклопедії народув, котрі живуть у Канаді. Сотрудничав из рядом информативных медій на русинському языку. Написав дакулко театралных сцен, и приріхтовав дітські театралні выставки. У Канаді видані єго книжки про русинську культуру, историчні приповідки діля дітей, поезія, и очеркы на выселенські темы.

14.04.1911 - Родився **Теодор Ромжа** - єпископ, Мукачевської греко-католическої єпархії, великомученик. Умер 1 новембра 1947 рока, отравлений сотрудниками совітського КГБ у Мукачовської городської болниці. Провозглашений блаженным у 2001 р.

14.04.1925 - Родилася **Єлизавета Бедзир-Кремницька** - художниця. Закончила Ужгородське училище декоративно-прикладного искусства. Єдна из представителей подкарпатського авангарда 60-х рокув. У її творчості - яркі многофігурні композиції, оригінальні портреты.

15.04.1892 - Умер **Александр Гомичко** - юрист, краєвед, публіцист, член “Литературного заведения Пряшевского”, печатався на боках “Церковной газеты”, “Месяцесловах”, у новинці “Карпат” напечатав цикл статей “Об угро-русской народной жизни” (1885).

16.04.1941 - Родився **Димитрій Поп** - знамый славіст, єден из составитлюв українсько-русинського словаря, успішно робить над совершенствованієм русинського літературного языка, автор многих книг, составляє учебники для русинських школ, принимає активное участіє у научных конференціях в Будапешті. У 2007 році выйшов єго „Словарь русинсько-українсько-руський и русско-українсько-русинський”.

Любомир Медши

Теодор Ромжа

*Єлизавета
Бедзир-Кремницька*

Димитрій Поп

Иван Лявинец

Василь Гопко

Венелін Гуца

Александр Духнович

18.04.1923 - Родився **Иван Лявинец** - пражський греко-католицький єпископ, Екзарх греко-католицької церкви у Чехії. По порученню єпископів П. Гойдича і В. Гопка возглавляв греко-католицьку церкву ЧСР в ілегальності, за що сидів у темниці. Талантливий поет, письменник /псевдонім Иван Горянин/. Основатель і редактор журналів „Благовісник”, „Зоря”, „Єдиним серцем”.

20.04.1690 - Був висвячений на Мукачівського єпископа грек **Йосиф Декамеліс**. Першим зачав печатати книги на русинському мові /„Катехизм”, „Азбука”/.

21.04.1904 - Родився єпископ **Василь Гопко** - русинський патріот, хранитель старословянського церковного обряду. Умер 23.07.1976 у Пряшіві. Провозглашений Блаженим у 2003.

22.04.1802 - Родився у с. Тибава **Юрій Венелін** (Гуца) - знамий славіст, фольклорист, історик, філолог і сосполний діятель. Занимався історією Болгарії і Подкарпаття.

23.04.1952 - Родився у Видрані **Владимір Противняк** - культурно-сосполний діятель, голова Русинської Оброди на Словенську. Сполузакладатель счасного музею Е. Варгола в Меджілаборцях. Жыє у Видрані.

24.04.1646 - Была **подписана УНІА** у Ужгородському замку. Тым кіпом русины стали греко-католиками.

24.04.1803 - Родився у Тополі **Александр Духнович** - геніальний будитель русинов, педагог, мыслитель, історик, драматург, публіцист. Автор гимна „Подкарпатськіє русины”. У 1851 році у Будапешті видані його „Литургический катехизис” і знаменитый „Хліб души”. Закладатель першої русинської культурної організації - Літературное заведение Пряшовське (1850), Общества св. Иоанна Хрестителя у Пряшіві (1862), автор звернення Вручаніє (Я Русин был...), первого букваря і многих визначних літературних документів. Умер 30.3.1865 року у Пряшіві, де є похоронений у крипті Кафедрального собора св. Иоанна Хрестителя.

25.04.1940 - Родилася **Анастасія Даліда**

– поетеса. Сохранила у собі велику любов до рудної Верховини, народних традицій. Школу виходила у Мукачові. Русинська поетеса-самородок. Її стихи дуже сердечні, повні любови и гражданської тревоги за судьбу Отчої землі. У році 2001 выдала зберьку „Дзвони Карпатського краю”. Її стихи печаталися у новинці „Християнська родина” (Ужгород), „Русинський світ” (Будапешт), у русинському „Календарі-Альмасі” (Будапешт).

Анастасія Даліда

26.04.1935

- Родився у Рускім Керестурі **Яким Сивич** - композитор, педагог, культурний діятель бачванських руснакув.

28.04.1928

- Родився у Подгорянах (Мукачово, Подкарпатя) **Антон Шепа** - еден из знамых художникув. Вун вирус у греко-католичеськуй родині. Єден из ёго братув став монахом, у 1940 р. був игуменом Малобережнянського монастиря. А.Шепа закончив Лембергський Художественный Институт, факультет монументального живописа. Из 1954 до 1961 р.быв преподавателем Ужгородського училища декоративно-прикладного искусства. Из 60-х рокув робив у Києві, де не переставав писати рудное Подкарпатя („Народное гуляня” 1968р., „Щедрий вечер, добрый вечер” 1970 р., „Церков у селі Ополець” 1973 р., „Великдень” 2001 р. и др.). У послідні роки вернувся у рудні Подгоряны, де продовжає писаты свої шедевры.

М А Й

3.05.1933

- Родився **Юрій Панько** - високошкольський педагог, еден из творителюв и кодифікаторув русинського літературного языка у Словакії.

4.05.1764

- Родився **Петро Лодій** - педагог, філософ, літератор, професор Петербургської Універзیتی.

4.05.1909

- Родився **Петро Лінтур** - фолклорист, літературовед, педагог. Окончив руську гімназію у Мукачові, Карлову універзіту у Празі.

Изглядовав подкарпатську літературу и журналістику XIX и XX ст. Открыв діла науки цілу плеяду подкарпатських казкарув (В.Королович, Ю.Ревть, И.Ильтьо и др.), создал антологію балад и казок Подкарпатської Руси.

5.05.1885

- Родився у Білцаревій **Мефодій Троханов-**

Петро Лодій

Петро Лінтур

ський - видаватель, журналіст, культурний діятель, автор перших лемківських учебників діла народних шкіл, арестант Талергофа.

5.05.1910

- Родився **Павел Цибере** - юрист, дипломат, політичний і культурний діятель. Пуд час студій у Празі активно учасував у студентському об'єднанні „Возрожденіє”. У 1936 році організував „Руский народный університет” із філіалами у Хусті, Ужгороді, Як член временного чехословацького правительства представляв ПР, добився освобожденія многих русинув із совіцького Гулага. Нигда не приняв присоединенія нашого края до СССР, за што був арестованый в 1947 р.

5.05.1941

- Умер **Стефан Гладоник** - педагог, хормейстер, композитор. Закончив Мукачовську гімназію, богословську семінарію у Ужгороді. Учився у консерваторії у Празі і у Будапешті. Руководитель хора греко-католичеського собора у Ужгороді. Організував мужський хор „Верховина”, котрий заняв II місто на фестивалі хорув у Кошицях. Изобраз и обробив велику колекцію русинських народних співанок, включив їх у репертуар руководимых їм хорув.

5.05.1951

- Родилася **Марія Мальцовська** - публіцистка, писателка, редакторка „Народных Новинок”, „Русина”. Лавреатка Премії Александра Духновича в области русинської літератури за 1999 рук. Умерла 25 септембра 2010 р.

15.05.1955

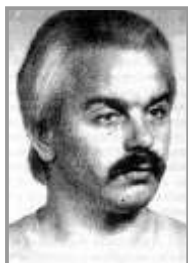
- Родився **Володислав Грабан** - поет, культурный, соспол-ный и релігійный діятель. Вуд рока 1976 жиє у Креници, де mezi лемківськими родинами організує концерты, літературні вечоры. Вун є и автором многочисленных переводув. Окрем сего пише ліричні мініатюры в прозі и репортажі. За свою творчость міністерством „Культуры и Штуки” нагороджений званієм Заслуженый діятель культуры.

9.05.1943

- Родився **Владимир Федынышынец** - популярный русинський поет, писатель, публіцист, есеїст, автор многих книг: „Мирна наша русинська путь”, „Я есь вечный Русин”, „Мы Русыны-Неба Сыны”. Первый редактор новинки „Подкарпатська Русь”, основатель журнала „Айно”. Лавреат премії Духновича.

Павел Цибере

Володислав Грабан

Владимир
Федынышынец

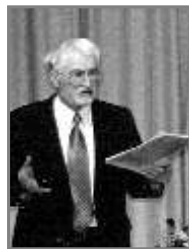

14.05.1840 - Родився **Юрій Ігнатков** - педагог, літературовед, лінгвіст. Робив в Будапешті преподавателем гімназії. Составив перву у Мадярщині граматик у циганського языка „Cigány nyelvtan”.

16.05.1933 - Родився **Степан Броді** - знамый ученый-математик, кандидат математических наук, автор многих научных трудов, еден из первых возродителей русинського дивгання на Подкарпатю. Русинський патріот. Возобновив издание русинського календаря общества им. А. Духновича. Талантливый музыкант, шахматист. Умер 8 януара 1996.

16.05.1968 - Умер **Лука Демьян** - писатель, збератель фолклора на Подкарпатю. Перва зберька Луки Демьяна вийшла у 1943 р.

18.05.1927 - Родився **Василь Хома** - историк літературы, педагог, дипломат, сосполный діятель. Автор булш ги 300 научных работ, 6 монографій. Організатор “Общества русинських писателей Словакии”, автор учебникув русинської літературы, подготовив 3 выпуска Русинського Літературного Альманаха. У 2005 р. выпустил монографію “Оброджіня русинів”.

Василь Хома

21.05.1885 - Родився у містечку Криниця (Лемковина) знамый художник **Епіфан Дровняк** (Никифор) - представитель примітивного малярства. У 1949 р. у Варшаві одкрыто персоналну выставку „Выставка художніх робіт Яна Нікіфора з Криниці”. Айбо ёго слава приходить аж у 1959 р. на выставці у Парижі в галереї Diny Vierny. У 1960 р. вун має выставку у Хайфі і Єрусалимі, а у 1961 р. у Франкфурті, Баден-Бадені, Гановері, Базилеї, Римі, Відню, Чікаго, Швейцарії, Лондоні.. Умер у 10.10.1968 р. у селі Фолуш.

Епіфан Дровняк

22.05.1993 - Состоялся **II Світовий Конгрес Русинов** (Криниця, Полша).

22.05.1945 - Родився **Иван Петровцій** - писатель, поет, товмач. Писав по-українськи, пише по-русинськи. По-русинськи И. Петровцій написав „Наші співанки” (1996), „Наші и ненаші співанки” (1998), „Битангюські співанки” (2001), „Послідні співанки” (2004), “Йсе-есе” (2007) и др. Вун є лавреатом премії им. Дюли Ілєша (1994), также лавреатом Межинародної премії за русинську літературу им. А. Духновича (1998).

Иван Петровцій

Андрій Коцка

22.05.2000 - У Шарошпотоку под Замком Раковці Ференца II одбылося **святкованя Все-державного Дня Русинув**. Сесь день признаний Правительством Мадярщины Національним Сятком Русинув.

23.05.1911 - Родився **Андрій Коцка** - еден из найталантливіших художників Подкарпатя, воспитаник „Публичної школы рисованія” Бокшая и Ерделі. Майзнаті сут его образы-портреты.

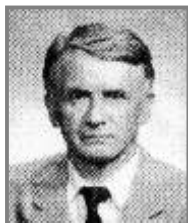
Штефан Сухый

24.05.1946 - Родився **Штефан Сухый** – поет, учитель. По окончанию універзیتی робив редактором пряшовського радіо. Писати зачав ищи ги студент універзیتی, спершу писав по- украинськи. Як русинський поет дав за себе знати у 1989 році у часы Баршонёвої революції. Про ёго перо характерні вшелякі жанры, вун выдав книжки „Русинський співник (1994), „Енді сидать на машину вічності” (1995), „Аспірін” (2006); випробовав свої творчі сили в области гумористичної прозы „Як Руснакы релаксують” (1997); удомашнив у нашу літературі драматичный жанр радіогры „Добра вода”, „Склероза”, „Рулета”, „Хліб душы отця Александра”, „Владыка або добрый ученик Хріста”; є автором драмы „Выбраны урывкы із Старой і Новой Заповіді”; є творцём поезії про дітей „Азбукарня” (2004) и „Слон на Кычарі” (2007). У 2000 році за свою літературну творчость був оцінений премієв А. Духновича за русинську літературу.

Бейла Ерделі

25.05.1891 - Родився **Бейла Ерделі** - знамый художник, основатель школы живописи на Подкарпатю. Закончив Будапештську Академію искусств. Ёго перві выставки были у Будапешті (1913, 1915 pp.). Выставлявся у Парижі, Мюнхені, Римі и у других городах. Ёго имням названо Ужгородський Коледж Искусств.

Проф. Иван Поп

26.05.1938 - Родився **Иван Поп** - историк-славист, искусствовед, публицист, автор первой „Енциклопедії Подкарпатської Руси” (Ужгород, 2002, Ужгород, 2006). Автор многих публикацій по исторії Подкарпатської Руси „Dejiny Podkarparske Rusi v datech” (Praha 2005).

26-28.05.1995 - У Руськум Керестурі одбывся **III. Світовый Конгрес Русинув**.

27.05.1927 - Родився **Юрій Думнич** - доктор, русинський сосполный діятель, публіцист. Из 1990 р. приймає активне участіє у русинському двиганю. Из 1995 р. член централно-европейського "Хельсинського комітета" (Прага). Оpubліковав серію матеріалув про катастрофичеськое состояніє екології на Подкарпаті.

Юрій Думнич

29.05.1997 - Отбывся **IV. Світовий Конгрес Русинов у Будапешті.**

Ю Н І Й

1.06.1936 - Родився у Рускому Керестурі **Мирон Жирош** - знамый журналіст, публіцист, писатель. Живе у Мадярщині. Автор многих книг про етнографію и культуру русинув.

Мирон Жирош

2.06.1939 - Родився **Иван Броди** - художник, скульптор. Закончив Ужгородськое Училище декоративно-прикладного искусства. Из 1976 р. робить у Мукачові, автор скульптуры Дівы Марії, установленної коло мукачовської греко-католичеської церкви, пам'ятника Кирилу и Мефодію у центрі Мукачова.

4-8.06.2003 - У Пряшові одбывся **VII. Світовий Конгрес Русинув.**

5.06.1739 - У родному селі Карачин коло Уйлока умер немеш **Иван Зейкань** - подкарпатський русин, дипломат при царі Петрі Великому, воспитатель царя Петра II. 13 рокув перебував у Западнуй Европі (Англія, Франція, Испанія).

6.06.1742 - Родився у Главнищі (Собраниецький окрес), **Іоанікій Базілович** -церковный діятель, историк, автор капіталної роботи „Короткий Нарис фундації Федора Корятовича”, котра была написана по-латинськи и видана у двох частях у Кошицях (1799, 1804-5). Їго роботи стали цінным жерелом діла многих историкув и самого И. Орлая, М. Лучкая и других. Умер 8.10.1821 році у Мукачовському монастирю, де був протоигуменом 38 рокув.

Иван Броди

6.06.1890 - Родився у Шарішскім Ястрабю, окрес Стара Любовня, **Петро Жидовский** - культурно-освітний діятель на Пряшовщині. Умер 25.11.1947 у Ш. Ястрабю.

Александр
Фединец

7.06.1934

- Родився в Стриговці
Др. Іван Бандурич - председа окресной організації Русинської Оброди на Словенську в Бардійові, культурно-освітній діятель, член Ради Влади Про Народности у СР, систематичний дописователь до русинської преси и радіо. Жыє и творить у Бардійові.

10.06.1829

- Умер у Петербурзі **Петро Лодій** - філософ, педагог, професор Петербургської, Краковської и Лембергської Універзит.

13.06.1897

- Родився **др. проф. Александер Фединец** - талантливый хирург, знамый ученый, самый популярный дохтор Подкарпатя. За свою довгу трудову діяльність зробив десятки тысяч успішних операцій. У світі знають ёго ги изгядователя проблемы зоба. Руководив кафедрами хирургії Ужгородської Універзиты. Воспитав многих спеціалістов, мав международный авторитет, написав булш ги 100 научных работ.

Раковці Ференц

14.06.1703

- Множество русинов стрічали „нашого пана” Раковці Ференца II и 16. юнія перевели го пиля Верицьок через гатары. **Началася освободителна война проти австрійського владычества.** Русины составляли основу войська Раковція и билися до побідного конца. За сесе Раковці назвав їх „найвірнішим народом”.

15.06.1945

- Начала виходити по пятницям новинка „Руске слово” у Новому Саді.

17.06.1871

- Родився **Іван Добош** - педагог. Закончив учителську семинарію у Ужгороді, робив учителём співув, директором школы у Неліпині, був інспектором школ Свалявського окреса. Добився будованя 14 школ у горных селах, 11 “Русинських народных домов”, розвивавших русинську культуру. Уєдно из И. Федором составил “Букварь діла русинських школ”. У 1935 р. правительство Чехословакії нагадило ёго Декретом признанія и благодарности.

Іван Добош

17.06.1888

- Родився **Павел Петро Гойдич** - єпископ Пряшовської греко-католическої єпархії. Учився у Будапешті. Ид 1927-го рока высычений на єпископа. Пудпоровав русинські школы и выданя

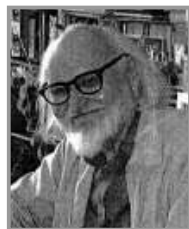

Павел Петро Гойдич

книг и журналув на русинському языку. Запертый у темницю у 1950 році за удмітання переходу на православіє. Умер смертєв великомученика у темниці у Леополдов динь, коли му ся сповнило 72 роки. Провозглашений Блаженным у 2001 році.

17.06.1925 - Быв založený **Руський Дом** у Пряшові, як культурно-освітний центр русинов, у будові графа Г. Дежефія, котра была куплена за 280 тисяч корун, главно - заслугов І. Кізака и Ф. Ройковича, котрі уєдно из далшима фундаторами - добродітелями - О. Збіглейом, еп. Д. Нарядійом, сп. П. Гойдічом, о. Е Бігарійом, краянами из Америки и др. поскладали на спомину суму.

17.06.1927 - Родився **Иван Давид Франклин Русинський** - доктор-психоневролог, теолог, поет, композитор. Учився у Празькій універзиті на медицинському факултеті. У 1952 році дустав диплом доктора. Стихи зачав писати у ранній молодости. Пише музику, єго пісні знамі и у Японії. У 1992 році вернувся у Чехію, де став членом „Общества Приятелюв Подкарпатської Руси”. У сёму же році была видана книга „Empatie v blazinci”. У 1993 році увидів світ єго роман-калейдоскоп „Cesta empatia přes Vánoce”, у році 1997 зберька „Scherzo”, де напечатані єго русинські стихи.

Иван Давид
Франклин Русинський

19.06.1948 - Родився у Вонигові (Тячовський окрес, Подкарпатя) **Петро Рак** - композитор, заслужений діятель искусства України. Быв директором заслуженого Закарпатського Народного Хора, из 1986 до 2001 р. – директором Ужгородської Філармонії. Автор музыкальных оброботок русинських народных співанок Подкарпатя. У 2003 р. вийшла зберька єго авторських пісенных творув и оброботок народных мелодій „Світку мій Карпатський!”. У 1995 р. єму присвоєно званіє заслуженого діятеля искусств України.

20.06.1999 - У Будапешті видана нова русинська граматика - **писемниця „Материнський язык”** (М.Алмаший, І.Керча, В.Молнар, С.Попович).

23.06.1896 - Родився **Петро Милославський** - музыкант, хормейстер, диригент и педагог. Закончив реальное училище у Петербурзі (1913 – 1916 рр.) и одновременно школу хорового співання и дириговання А. Архангельського. У 1933 р. по приглашенію музыкального общества “Боян” переїхав у Ужгород, де робив учителєм, возглявляв хор учителей Ужгородського Общества. Розробив програму розвитку хорового искусства у краї. Быв єдным из організаторув Закарпатського Народного Хора. Автор многих

Петро
Милославський

фолклорных и музыковедческих изгядовань, составитель зберьки русинських народных співанок.

25-27.06.1999 - Отбывся **V. Світовий Конгрес Русинув** у Ужгороді, на котрому было 350 делегатув из 13 держав.

*Кир Иоанн
Семедій*

26.06.1921 - Родився владыка **Кир Иоанн**

Семедій у селі Мала Копаня. Богословську академію закончив у 1947 році. 6 юлія 1947 рока его высятив епископ Теодор Ромжа. Вун был назначеный префектом и учителем Ужгородської богословської академіи и был нотариусом канцелярії епископа. Пусля ліквідації Мукачовської греко-католическої епархії из 6 фебруара 1949 рока аж до 1987 рока робив у державных структурах, пак вийшов на пенсію. 24 августа 1978 рока у селі Оноковці был высаченый на епископа, высятив его еп. Александр Хіра. У януарі 1979 рока пусля смерті Апостольського Адміністратора Николая Мурані став епископом-ордінарієм Мукачовської епархії. 21 януара 1991 рока дустав уд Святішого Отця Ивана Павла II пудтверждіня полномочій епархіального еписко-па. 25 януара 2003 рока, пусля того, як Світліший Отец принял його резигнацію, владыка Иоанн став епископом-емеритом.

Анна Плішкова

27.06.1877

- Родився в Дреніці, окрес Сабінов, **Теодор Ройкович** - культурно-освітний діятель, публіцист, еден з ініціаторів заложіня Руської гімназії в Пряшові (1936), главный редактор новинок Руске Слово (од 1930), новинки Пряшевская Русь (1938-9). Умер 31.10.1963 у Пряшові.

27.06.1964

- Родилася **Анна Плішкова** - педагог, лінгвіст, журналіст, сосполный діятель. Закончила філософський факультет Пряшовської універзیتی. Из 1989 р. редактор новинки на русинському языку "Голос Русин". Послі создания русинської редакції "Народных Новинок" и журнала "Русин" (1991) стала замісти-телём главного редактора. Преподає русинський язык у Інституті Національных Проблем и Иностранных Языков у Пряшові.

27.06.1965

- Умер у Братіславі **Василій Латга** - знамый научный, лінгвіст.

29.06.1883

- Родився **Др. Николай Бескид** - священник, культурно-освітний діятель, историк, літературный діятель, етнограф. Был таємником епископа (1908) и членом Епархіальной Рады (1912 р.), был священником у Легнаві (1923-1928) у теперішнє-

Др. Николай Бескид

му Староліубовнянськом окресі. Написав визначні роботи „Карпатская Русь” (1920), „Поэзия Попрадова” (1928), „А. В. Духнович и его поэзия” (1930), Т. Г. Масарик (1930), „Карпаторусская правда” (1933) и др. Умер 10.12.1947 р. у Кошицях.

29.06.1945 - **Подкарпатя прикапчано ид УССР**, начало гонения на русинув и греко-католическу церков.

30.06.1862 - Было зареєстровано **Общество им. св. Іоана Хрестителя** - культурно-освітня організація, котра возникла из инициативы епископа Пряшовської греко-католичеської Епархії Осифа Гаганця. Ціллю Общества было помагати талантливим русинським студентам из бідних родин дустати освіту. У 1864 році Общество заложило интернат Алумней и бібліотеку.

30.06.1940 - Родився **Іван Ситар** - педагог, теоретик педагогики, русинський сосполный діятель, поет. Закончив фізикоматематичеський факультет Ужгородської Універзити. Автор методичеських пособій діла учителей середніх школ. Принимать активное участие у русинському возрожденію, член Научного Центра Русиністики, пише стихи по-русинськи, товмачить на русинський язык произведенія світової літературы.

Ю Л І Й

2.07.1871 - У Ужгороді вийшов первый номер сатирического **журнала „Сова”**. 4 и 5 номеры вийшли у Будапешті.

2.07.1895 - Родився **Андрій Броді** - політический діятель Подкарпатя. Быв премьер-міністром 1 Правительства автономної Подкарпатської Руси.

2.07.1959 - Родився **Володимир Гарянські** - знамый русинський поет и науковец бачванських русинув.

11.07.1883 - Родився **Александер Грабарь**, знамый подкарпатський природознатель, педагог и художник. Учився у Відню и у Будапешті. Автор пиля 70 научных публікацій. Умер 30.06.1959.

11.07.1894 - Родився **Петро Сова** - активный сосполный діятель, краєзнатель, автор робот „Прошлоє Ужгорода”, „Архитектурные памятники Закарпатя”.

11.07.1925 - Родився **Василій Габда** - художник, педагог, яркий представитель Подкарпат-

Андрій Броді

Петро Сова

Василій Габда

ської школи живописи. Учився у гімназії у Ужгороді, перші уроки по живописи брав у Й.Бокшая. У 1946 р. закончив Ужгородське художественное училище, робив преподавателем и художником музикально-драматического театра у Ужгороді. Майстер постимпрессионистического пейзажа, эпических образов, архитектурных памятников края. Картины В. Габды представлены у галереях Украины, Росії, Прибалтики, Мадярщины, Німеччины, Японії, Канады, Венесуеллы, США.

Проф. Др.
Иштван Удвори

13.07.1950 - Родився **Андрій Шабак** - карпато-русский активіст, священник, президент карпато-русского этнологического центра (США). Автор многих статей и публикаций. Подпорывав издание на англійському и на руському языках Карпато-Русской Энциклопедії.

14.07.1950 - Родився **Иштван Удвари** - доктор наук, профессор, шеф кафедры украинської и русинської філології Высшої Школи у Ніредьгазі. Талантливый, ерудованный научник, світознамый славист, историк современной літературно-лінгвістичної проблематики Русинув. Умер 9.11.2005.

Корнелій Фенцик

14.07.1856 - Родився **Корнелій Фенцик** - знамый художник, єден из первых профессиональных художников на Подкарпаті. Отец його был греко-католическим священником. Поет Євгеній Фенцик был братом отца художника. Начальное образование Корнелій Фенцик достав у учительской семінарії, де проявился ёго талант до малёваня. Продовжив свое образование у Мюнхені у Художественной Академії. Успішно владів портретним и монументальным живописом. Зробив росписи церкви у Великому Бычкові и Мукачовській церкви св. Успенія.

Іоанн Бокшай

16.07.1874 - Родився **Іоанн Бокшай** - греко-католический священник, композитор, диригент, депутат Мадярського Парламента. Скомпонував 6 Літургій. У 2005 році у Будапешті была зроблена запись Божественної Літургії Іоана Бокшая у исполнению Візантійського Мужського Хора им. Св. Ефрема. Диригент Томаш Бубно.

16.07.1914 - Родився **Михаил Томчаній** - писатель. Майизвістным ёго романом є трилогія „Жменяки”, по мотивам котрого был знятий телефільм.

17.07.1887 - Народився у Легнаві (днісь окр. Стара Любовня) **Осиф Хромяк** - педагог, культурно-сполоченський діятель, організатор и закладатель, довгоручний учитель и директор Гімназії и Учителської семінарії у Мукачові (1918-1937), був выбраный пожизненным членом Общества А. Духновича. Умер 26.3.1937 у Мукачові.

Юрко Харитун

17.07.1948 - Родився у Стужниці (днесь уж у затопленому селі) коло Снины, **Юрко Харитун** - председа Сполку Русинув Спіша, педагог, народный поет, збератель русинського фолклору, русинський культурный діятель, публіцист. Жие у Кежмарку.

21.07.1909 - Родився знамый художник Пудкарпатя **Золтан Шолтес**.

27.07.2007 - У Мукачові був откритый **пам'ятник А. Духновичу**. Ініціатором сбора фінансув было Обласное Общество им. А. Духновича.

Золтан Шолтес

28.07.1849 - Мадярськое правительство выдало устав - распоряженіє, котрое давало право на **преподаваніє русинського языка** у гімназії и хосновати русинський язык публично.

28.07.1864 - Родився **Василій Гаджега** - греко-католический священник, філософ, педагог, историк, сосполно-культурный діятель. Учився у Ужгородськуй и Будапештськуй духовнуй семінаріях. Из 1914 р. - архидиякон комітата Унг, преподаватель Ужгородської духовної семінарії. Автор многочисленных работ про Ивана Фогарашия (1928), Михаила Лучкая (1929). Майвеликим вкладом у русинську исторіографію є серія монографіческих статей “Додатки к исторії русинов и русинських церквей” (1922 - 1937), у котрых вун отстойовав тезисы про автохтонность русинув и принятіє ними християнства ищи до прихода місії Кирила и Мефодія у 860 рр.

*Пам'ятник А. Духновичу.
у Мукачові*

28.07.1899 - Родився **Иван Фірцак** /”Кротон”/ - силач Подкарпатя, котрый из своим цирком обыйшов Европу и Америку.

29.07.1821 - Родився **Кароль Мейсарош**

Василій Гаджега

Карой Мейсарош

- юрист, історик, журналіст. Учився у Дебрецені, Пийчі, Будапешті. Издав книги по історії русинув (1850). и др. Основав типографію у Ужгороді. (1861)

30.07.1941

- Родився у Бехерові, недалеко Бардійова (Подкарпатя), **Іван Русинко** - бывший директор свидницького музею, культурний діятель, педагог, любитель русинських традицій и русинського друкованого слова. У 1999 році оставив дорогоцінну збірку вибраних поезій Александра Павловича пуд названієм Русины желавуть быти Русинами, котрый выдала Окресна організація РО у Свиднику. Жие у Свиднику.

А В Г У С Т

Людovit Гараксим

1.08.1928

- Родився **Людovit Гараксим** - словацький історик. Закончив філософський факультет Братиславської Університету ім. Я. Коменського. Авторитетний спеціаліст по історії русинув, русинсько-словацьких отношений. Автор фундаментальної монографії по соціально-культурній історії русинув Восточної Словакії до 1867 р. Умер 18 новембра 2008.

3.08.1903

- Родився **Стефан Бендас** - парох церкви св. Николая у селі Велика Копаня /Подкарпатя/ історик, бібліограф. У 1949 р. був арештований органами КГБ за отказ подписати воссоединеніє из православієм. Быв осужденный на 25 роков, до 1955 р. находився у ГУЛАГу. По возвращенію подполно проводив душпастирську роботу. Автор исторических работ „Исторія и хроніка с. Новоселиця”, „Хроніка с. В. Копаня” и др. У 1991 р. у Будапешті вийшов роман о. Стефана Бендаса „Пять роков за колючим дротом”, де вун описує своє життя на ГУЛАГу.

6.08.1928

Стефан Бендас

- Родився **Енді Варгол** - король поп-арта, художник, артист. Родичі его емігрували на зачатку століття до Америки. Родина, котра именовалася „Варгол” походить из русинського села Микова, недалеко от Меджілабірцюв у Словаччині. Вшыткі русины тепер познають Енді Варгола, хоть ищи 20 роков тому про нього не чули. Сесе ся стало позад того, ош брат Ендіа Джон, котрый пише себе русином, є віце-президентом фонда Е. Варгола у Нью-Йорку и широко пропагує його умелцтво.

7.08.1949 - Родилася **Елайн Русинко** - професор університету у Америці (Балтимор), займається історією русинської літератури, основні роботи має по творчості А. Духновича.

Елайн Русинко

9.08.1960 - Родилася **Олена Дуць-Файфер** - поетеса, педагог, преподає у університеті у Кракові. Видала збірник поезії „В молитовным блюзнірстві” (1985), редактор двомісячника „Бесіда”.

10.08.1888 - Родився **Євген Перфецький** - знамий изгладователь історії Подкарпатя.

10.08.1923 - Родився **Василій Сарканич** - русинський сосполный діятель, педагог. Закончив Лембергський Лісотехнічний Інститут. Из розпадом СССР активно включився у двигання по возрожденію русинського народа Подкарпатського края. У 1997 р. був избраный председов Свалявського Общества подкарпатських русинув. Вун змуг обединити людей не лем старшого покоління, а и молодых, котрых треба было учити русинській історії, діла чого успішно приміняв свуй пуввіковий опыт. Організатор русинських недільних шкіл на Подкарпатю. Умер у 2008 р.

Олена Дуць-Файфер

10.08.1947 - Родився **Петро Мурянка** - псевдонім /Петро Трохановський/ (Пархів, Полша), драматург, публіцист, редактор, товмач. Цілий живот и свою творчість посвятив Лемковині. Уд 1992 рока учить лемківський язык у школі. Єден из майактивных членув організації „Стоваришья Лемків”. Из 1989 рока редагує часопис „Бесіда”, вуд 1993 рока – „Лемківській Календар” (вуд 2001 рока „Лемківській Річник”). Довгі роки веде педагогічну діяльність, у котру входить ученя історії и культури Лемковини, ученя релігії, робота из молодежи (театральні и музыкальні групи). У році 1983 появилася перва зберька стихув „Suchy badył”, у 1984 році виходить зберька „Мурянчыско”, у 2002 році зберька „Планетники”. Перевюв на лемківску бесіду много класичных творув А. Міцкевича, Ю. Словацкого, И. Франка, Л. Штура. Компонує и исполняє співанки на слова лемківської поезії. За свою літературну творчість був нагажденый літературнов премієм им. С. Пентака. Є лавреатом премії им. А. Духновича.

Василій Сарканич

Петро
Трохановський

Шандор Петкі

15.08.1877Константин
Грабарь

Родився у Ужгороді **Константин Грабарь** – греко- католицеский священник, русинський політичний діятель. Політичеську кар'єру зачав у 1919 році, був выбраный посланцем сейму Русской Краини, стався членом правління Центральної Руської Народної Ради, агітовав за присоединеніє Подкарпатя ид Чехословакиї (8.5.1919). Быв III. губернатором Подкарпатської Руси. Умер 21.12.1938 у Чертежі.

20.08.1926

Стефан Попович

Родився **Стефан Попович** - доктор, знамый дїтський хїрург, кандидат медицинських наук, председатель общества имени А. Духновича у Мукачові, соавтор русинської граматики „Материнський язык”. Написав книжки: „До 60-літія од дня смерти Євменія Сабова извїсного общественного діятеля нашего края та 100-літія его хрестоматіі”, „Порунальний русинсько-мадярсько-руско-украинський словарьчик” и многочисленні статті по русинським проблемам. Умер 04.07.2001.

23.08.1918

Родився **Андрій Шепя** - педагог, публіцист, сосполный діятель русинського движенія. Закончив учительську семинарію у Мукачові, институт иностранных языков у Києві. Єден из зачинателей русинського двиганя, открывав Учредительну Конференцію Общества Карпатських Русинув у 1990 р. Автор многих статей про діяльність А.Добрянського, А.Митрака и др.

24.08.1903 - Родився **Василь Королович** - знамий казкарь, машиніст по професії, філософ-самородок. Фолклорист Петро Лінтур записав и издав оділов книгос ёго універсалні казкові сюжеты.

28.08.1838 - Родився **Кирил Сабов** - педагог, публіцист, издатель. Изучав теологію у Централнуй Духовнуй Семинарії у Відню. У 1862 - 1872 рр. преподаватель руського языка, исторії, географії Ужгородської гімназії. Уєдно из Ю. Игнатковым був редактором першої подкарпатської новинки "Светь". Принимав активное участіє у робо-ті Общества Василя Великого и був ёго председов.

Кирил Сабов

28.08.1949 - **Ликвідація греко-католичеської церкви на Подкарпатію**. На Чернечной Горі у Мукачові устами греко-католичеського священника Иренея Кондратовича був проглашений акт про ликвідацію Унії.

29.08.1830 - Родився **Андрій Репай** - редактор и видаватель педагогичеської газети „Учитель” первого печатного учительского органа на Подкарпатської Руси.

С Е П Т Е М Б Е Р

1.09.1888 - Родився **Юлій Віраг** - знамий художник. Учився у Мюнхені и Будапешті. Автор фресок многих церквей на Подкарпатію. Много ёго картин находится у Мадярщині.

2.09.1897 - Родився у Шарішським Ястрабію, окрес Стара Любовня, **Ян Жидовський** - псевдонім Ястреб Карпатський, сосполно-політичний діятель. Выдавав Народную Газету (1924-36) и Русскую Народную Газету (1937-38), выступав против словакізації. Быв активным діятелём Руськой Народной Партії, Общества А. Духновича и Дружины.

4.09.1934 - Родився **Янко Гриб** - педагог, автор русинських учебникув, активный культурно-освітний діятель. Жіє у Репейові /Словакія/.

6.09.1928 - Родилася у Ганьковиці (Подкарпатя) знама вишивалниця **Марія Шерегій** - феномен у царині художественної вишивки. Она проявила високоє творчество у ушитых видах ручной работы: вышиваню, плетеню, гачкованю, моделёваню и выготовленю декоративного убраня. Розробила 9 комплектув народного убраня діла Закарпатського Хора. Из 1964 р. – участниця многочисленных выставок декоративно-прикладного искусства. Її роботи суть у музеях Росії, Украйины, у приватных колекціях. Умерла 15 августа 1985 р.

6.09.1940

- Родилася у селі Крива (Подкарпатя) **Ольга Прокоп** - знама исполнителька и зберателка русинських балад и співанок. Організоувала хор „Забавка” у селі Чинадієво, де живе и робить. У 2007 р. видала зберьку співанок „Летіла бы'м на край світа!”.

8.09.1809

- Родився **Нестор Кукольник** - сын В. Кукольника, композитор, автор многих популярных руських романсув, у тому числі „Очи чѣрные”.

11.09.1846

- Родився **Феодозій Злоцький** - священник, етнограф, фолклорист, журналіст. Учився у Ужгородській и Будапештській духовних семинаріях. Из 1874 рока служив греко-католическим священником. Писав стихи, очерки, статі по етнографії. У новинці “Келет” опубліковав на мадярському языку статью про народні обычаї подкарпатських русинув. Быв членом Етнографіческого Общества Мадярщины. Печатався на боках новинок “Листокъ”, “Светъ”, “Карпато-русский вестникъ” и др. Стихи, повісти, пьесы, поемы писав по-русинськи.

11.09.1943

- Родилася у Руськім (днесь уже затоплене село), окрес Снина, **Марія Гірова** - визначна културна діятелка, народна поетка, співачка и активна дописователка до русинської періодичної преси и радіо. Її поезії вийшли у русинському зборнику Терньова Ружа (РОС 2002) и у русинських народних календарях. Жие у Сніні.

12.09.1796

- Родився **Василій Попович** - греко-католический священник, церковный діятель. Окончив гімназію у Ужгороді, духовну семинарію у Будапешті. Рукоположений у священники у 1820 р. Служив священником у Сваляві, був секретарем Пряшовської епархії. У 1837 р. назначений епископом Мукачовської епархії. Ставши епископом, требовав, обы каждый приход мав школу, и обы дяки и священники учили дітей основам віри на русинському языку.

13.09.1933

- Родився у Рошківцях, окрес Меджілаборці, **Штефан Смолей** - народный поет. Ёго твори уєдно из иншыма поетами видала Русинська Оброда на Словенську у зберьках русинської поезії Муза срід Карпат (1996), Терньова ружа (2002). Жие у Меджілаборцях.

Антоній Бескід

13.09.1984

- Родився **Михаил Демко** - знамый політический діятель составитель ежегодника „Земледельский календарь” (1934-1943). Быв депутатом мадярского парламента од Подкарпатя. У 1945 році арестований „СМЕРШ-ем” и присуженый до розстріла.

16.09.1885

- Родився **Антоній Бескід** - юрист, політический діятель. Окончив юридический факультет Будапештської універзیتی (1887 -

1879рр.). Їго політичеська кар'єра зачалася из избранія его депутатом Мадярського Парламенту вуд католичеської партії. Из розпадом Австро-Мадярщини возглавив Пряшовську Руську Народну Раду, де выступав против проукраїнської групи Невицького. Уєдно из “Руськов Радов Лемкув” організовав “Карпато-русскую Народную Раду” у Пряшові, котра выступала за присоединеніє Подкарпатської Руси ид ЧСР. У конці 1919 р. зробив турне у США межи русинських емігрантув. У 1923 р. послі Г. Жатковича єго назначили губернатором Подкарпатської Руси.

17.09.1944 - Родилася у Рускім Керестурі **Ирина Гарді-Ковачевіч** - знама поетеса, писателка, редакторка, артистка. У 2008 р. Стала лавреатом премії им. А.Духновича. Її зберьки: „На длані зеренко” (1969), „Тысяч радосци” (1976), „Бависка” (1984), „Єдносножност” (2004).

19.09.1771 - Сятыи отец Папа Климент XIV выдав буллу про **основаніє Мукачовської Греко-католичеської Єпархії**.

19.09.1819 - Родився **Александр Павлович** - будитель, поет, публіцист, просвітитель. Учився у Мішкольці, Егері, Трнаві.

20.09.1901 - Умер насилнов смертю **Еган Еде** - знатий мадярський економіст, руководитель „Вер-ховинської господарської акції” на Пудкарпатю.

20.09.1904 - Народився у Великім Липнику, окрес Стара Любовня, **др. Иван Пещак** - инициатор заложіння Руської гімназії у Пряшові, русинських шкіл на Восточнуй Словакії. Умер 7.12.1972 рока у Пряшові.

22.09.1842 - Родився **Михаил Финцицкий** - фолклорист, историк, товмач. Учився у гімназіях Пряшова, Егера, Ужгорода. Окончив факультет права Будапештської універзити. Написав „Краткий исторический очерк Ужанської жупы”, составил 3 тома очеркув про Ужгород. Записав много русинських казок и співанок. Бульше, ги 300 співанок потовмачив по-мадярськи.

24.09.1906 - Родився **Андрій Карабелеш** - єден из майталантиливых поєтув Подкарпатя. У 1928 році у Ужгороді вийшла перва зберька поезій А.Карабелеша „Избранные произведения”, у 1929 друга „В лучах рассвета”. Из 1954 рока жив у Словакії. 1955 році у Пряшові вийшла послідня зберька поезій А. Карабелеша „В Карпатах”.

A. A. Pavlovich

Еган Еде

Андрій Карабелеш

Володимир
Гошовський

24.09.1944 - Посвященіє у єпископы **о. Теодора Ромжи**.

25.09.1922 - Родився **Володимир Гошовський** - педагог, фолклорист, музыковед русинського происхождения. Написав фундаментальні роботи по исторії музыкальної культури. Ініціатор створення в Ужгородському музеї Центра по изглядованню народної музыкальної культури Карпат.

25.09.1920 - Умер у селі Стройное **Юрий-Калман Жаткович** - церковный діятель, историк, автор етнографіческого “Очерка угро-русских”.

26.09.1902 - Родилася знама скульпторка Елена /Илона/ Мондич. Жила у Будапешті, Кошицях, Празі. Автор памятникув Е.Фенцика у Ужгороді, А.Добрянського у Ужгороді и у Михаловцях, А.Духновича у Пряшові, А.Митрака у Мукачові и др.

28.09.1854 - Родився **Игнатий Рошкович** - знамый подкарпатський маляр. Учився у Будапешті у професора Д. Бенцура и Б. Сийкеля. Продовжовав ученя у Парижі, Мюнхені, у Італії. Од 1895 года жив у Будапешті. Їго образы головно церковні, котрі и дниська мож видіти у Будапешті у Базилиці Св. Стефана, у церквах Йожефвароша, Кечкемета, на Подкарпатю и в Румунії. Знаті суть єго образы солунських братув, Св. Кирила и Мефодія. Русины Будапешта можуть видіти образы И. Рошковича у церкви на Ровжак тере, Королівському Каштелі - фрески сятых династий Арпадовичей: Св. Стефана, Св. Имре, Св. Ласлова и др. Умер у новембрі 1915 года у Будапешті.

Игнатий
Рошкович

28.09.1929 - Родився **Гавриіл Бескид**, педагог, сосполный діятель, публіцист. Великое влияние на нього оказав брат отца - Николай Бескид. Окончив Высшу Педагогіческую школу у Братиславі. Послі баршоньової революції принимать активное участие у роботі русинських обществ (Общество им. А. Духновича, “Русский Клуб - 1923”, Русинська Оброда). Из 1992 рока опубліковав цілу серію статей про знамых русинських діятелей.

29.09.1769 - Родився **Михаил Балудянский** - знамый ученый, первый ректор Петербургской Універзіты, декан правового факультета Будапештської Універзіты.

Гавриіл Бескид

29.09.1833

- Родився **Николай Гомичко** - журналіст. Окончив духовну семинарію у Ужгороді (1855 р.), преподавав основи релігії у Ужгородській гімназії. Быв председов Общества Св. Василия Великого, главным инспектором народных школ. Написав учебник богословія діла студентув гімназії (1863 р.), составил зборник молитв и духовных співанок.

Михаил Балудянський

О К Т О В Б Е Р

1.10.1859

- Родився **Евменій Сабов** - автор книги „Русская граматика и читанка літературного языка карпаторусских” /1890/, и ціннійшої книги „Хрестоматія церковно-славянских и угро-русских літературных памятников с прибавлением угро-русских народных сказок на подлинных наречіях”. (1893)

Евменій Сабов

2.10.1889

- Умер **Юрій Цимбора** - знамый композитор и культурный діятель Прящовщины.

2.10.1891

- Родився **Йосиф Бокшай** - найзнаменитый художник на Подкарпатя, уедно из А. Ерделіем рахуєся основателем подкарпатської школы живописи. Быв членом Академії Искусств СССР.

2.10.1930

- Родився **Михаил Алмашій** - заслуженый учитель, красзнавец, фолклорист, председа Обласного Общества имени А. Духновича на Подкарпатю, основатель и диригент „Хора стародавнєй співанкы подкарпатських русинув”. Обробив многі русинські народні співанкы. Выпустив цілый шор книг по исторії и культурі русинов.

Йосиф Бокшай

3.10.1852

- Родився **др. Коломан /Калман/ Демко**, педагог, историк, член Мадярської Академії Наук. Быв директором гімназії у Будапешті /Товосмезеутцай Фёгімназіум/, котра стала просвітительским центром ушиткых русинув Мадярщины. Організовав первый греко-католический хор у Будапешті. Быв депутатом парламента, редактором альманаха и ряда газет.

3.10.1983

- Умер **Янко Фейса** - один из первых поетув, писавших по-русинськи у Югославии

Михаил Алмашій

(род. 1929). Дуже популярні суть его стихи и пісні діла дітей.

5.10.1830

- Родився **Тіводор Легоцький** - славний археолог, краєзнавель, историк, збератель и видаватель угро-руських народних пісень. Основатель краєведческого музея у Мукачові.

5.10.1844

- Родився **Евгеній Фен-цик** - знамий прозаїк, учений-славист, поет, просвітитель, редактор духовно-літературного журналу „Листок”, автор учебников діля русинських дітей и сборника церковных проповідей.

Евгеній Фенцик

5.10.1908

- Родився **Онуфрій Тимко** - /псевдонім Тон/ знамий етно-музикозатель, композитор и диригент. Выдав 4 томы наших народних популярных пісень и много студій по исторії и фолклористиці. Умер 24.09.1989 р.

6.10.1886

- Родився **Георгій Геровський** - языкознавель, діалектолог, педагог, историк, етнограф. Умер 5.02. 1959 р. у Пряшіві.

7.10.1933

- Родився **Иван Керецман** - педагог, композитор, хормейстер. Закончив Ужгородське музикальное училище, Лембергську Консерваторію. Из 1954 рока руководить хорами, оркестрами, ансамблями у селах Перечинського, Свалявського окресув Подкарпатя. Создає хорові композиції. Обробив подкарпатські колядки діла хора. Написав ряд співанок діла вокалістів на свої тексти и на слова подкарпатських поетув, и также літургіческу музику.

Иван Керецман

8.10.1821

- Умер у Мукачові **Иоанікій Базилевич** - церковный діятель, историк.

9.10.1976

- Умер у Празі **Іван Шлепецький** - историк літератури, культурно-просвітительський діятель.

10.10.1955

- Умер у Золочові (Україна) **Димитрій Хыляк** - священник, церковный ерудит, політичний діятель періода Лемківської Народної Республіки (родився 21.10.1866 р. у Білцаревій)

12.10.1952

- Родився у Гуменному /Словачія/ **Михаил Бицко** - педагог, витварный умелець и критик витварного уменя, еден из главных закладателей Сполочности Енді Варгола (1990) и Музея Сочасного Искусства Енді Варгола у Меджілаборцях (1.9.1991). Є автором красных русинських співанок. Жие и творить у Меджілаборцях.

Иван Шлепецький

12.10.1997

- У Ужгороді був одкритый **пам'ятник А. Духновичу**. Автор М. Белень.

13.10.1892 - Родився у Великих Лучках (Под-карпатя) **др. Стефан Фенцик** - знамий преподаватель теології у Ужгороді. Організовав виданіє „Карпаторуського голоса”. Быв посланцем Общества Подкарпатських русинів у многих державах Європи. Проводив широку літературну діяльність, написав много книг, статей, в тому числі „Читанка для народа”, „Рускій народный календарь”. Автор мелодії гімна Подкарпатських Русинів (1919), видав 2 зберьки Песни Подкарпатских русинів (1921-1923), од 1929 рока був проректором Ужгородської семінарії.

*Др. Стефан
Фенцик*

14.10.1855 - Родився в Ужгороді **Юрій-Калман Жаткович** – священник, историк, етнопаф, літературознаватель, перекладач. Вюв активну сосполну діяльність, продовжав традиції подкарпатських будителів, изучав исторію и етнографію русинів. Публіковався у “Листку”, “Месяцесловах”, у малярському научно-историческому журналі “Századok”.

*Юрій-Калман
Жаткович*

14.10.1888 - Родився **Федор Аристов** - историк, основатель Карпато-русского музея у Москві, автор многочисленных работ по бібліографії Подкарпатської Руси.

14.10.1908 - Родився у селі Горінчово (Подкарпатя) **Андрій Калин** - знамий народный казкарь. Вуд А.Калина записано 120 казок. Казки из ёго репертуара были опубліковані на руському, чеському, німецькому языках. У ёго казках усе описана мудрость русинів. Много казок записав вуд нёго знамий збератель народных цінностей П.Лінтур. Умер 11.12.1979 р.

15.10.1920 - Родився **Иван Комловший** - учитель, писатель, публіцист, краєвед. Один из організаторів „Союза угорусских писателей” (1940-1944). Напи-сав булше, ги 200 новел, одноактных забав. (1938-1943). Широко знамий як бібліофіл, позбрав найбулшу на Подкарпатю колекцію по исторії літературы Подкарпат-ської Руси.

15.10.1928 - Родився **Тібор Боніславський** - скрипач, преподаватель. Закончив Лемберг-ську Консерваторію. Автор монографій про Д.Задора, И. Мартона. Составив монографію про розвитіє музыкальної жизни на Подкарпатю. Руководив кватетом им. А.Годинки у Будапешті. Умер 17 децембра 2008.

*Тібор
Боніславський*

16.10.1785 - Родився у Благовцях /Словакія/ **Михаил Манкович** - русинський маляр, од 1813 рока був офіціальним церковним малярём. Автор образув у Греко-католицькому кафедральному храмі св. Яна Хрестителя у Пряшові. Малёвав церкви у Ужгородській Береговській и Земплинській жупах, його малярське діло найдеме у церквах у Снакові, Чабалівцях, Біловежі, Фулянці, Нягові и др. Умер 21.10.1853 у Ужгороді.

*Александр
Митрак*

16.10.1837 - Родився **Александр Митрак**

- талантливый писатель, этнограф, составитель капитального „Русско-мадярского” и „Мадярско-русского” словарюв.

16.10.1890 - Родився **Александр Стойка**

- знамый греко-католицьський церковный и сосполный діятель. Закончив Ужгородську гімназію, Ужгородську и Будапештську духовні семінарії (1912 - 1915). Пройшов ушыткі гарадичі кар'єры церковного діятеля, був назначений каноником, єпархіальным вікарієм, наконіць єпископом. Розробив харитативну програму помочи бідным. У 1939 р. послі прихода маляр був назначений депутатом Верхньої Палаты Парламента. Уєдно из другими депутатами: А. Бровдійом, С. Фенциком, М. Демком и др., добився признання Мадярським правительством обіцяної автономії края.

18.10.1833 - Родився **Августин Єнковський** - священник.

Быв не лем чесным духовным пастырем, но и славным унаходителём самоуком. Рока 1873 сконструктовав жатку-сноповязачку, шіфный мотор, улики, за які у 1892 році був удостоєный премії на выставці у Будапешті.

18.10.1863 - Родився **Симеон Сабов** - священник, педагог,

сосполный діятель. Учився у Мукачовській и Ужгородській гімназіях, у Ужгородській духовной семінарії. Быв назначений професором основ віры у гімназії у Мараморош-Сігеті. Быв як міссіонер у Америці. Из 1907 р. професор догматики и філософії, проректор Ужгородської духовної семінарії. У 1923 р. избранный почетным членом Общества им. А. Духновича, пожертвовав Обществу 40 000 корун, по єго завіщанію сисі гроші мали быти исползовані на розвитіє русинської літературы и діла стипендій діла двох студентув.

Федор Манайло

19.10.1910 - Родився **Федор Манайло**

- талантливый художник европейского уровня. Оден из основателей Подкарпатської школи живописі. Май знамениті єго композиції на мотивы карпатських легенд и балад, котрі поражають своїми красками и самобытностью.

19.10.1849 - Делегація русинув передала австрійському цісарю **меморандум**, у котрому вимагали визнати русинів за окремий народ із уштыткими правами и привілеґіями.

20.10.1912 - Родився у Ужгороді **Дезидерій Задор** - знамый композитор. Дуже рано проявив способности до музики. У 12 рокув дав первыи сольный концерт, з великим успіхом. Закончивши Пражську Консерваторію (рояль, орган, композиція), робив референтом по фолклорной музиці Подкарпатя, што дало му можность зобрати и выдати зберьку русинських пісень из 156 произведений. Был первым директором Ужгородського музичного училища, а из 1974 рока професором Лембергської Консерваторії. Сочинив много прекрасных музыкальных произведений. Воспитав ціле покоління талантливых музыкантов. Умер 19 септембра 1985 рока у Лембургу.

Дезидерій Задор

20.10.1955 - Умер у Ужгороді **Еміліан Грабовский**, знамый графік, маляр (родився 20.11.1892 р. Ужгород, Подкарпатя).

20.10.2003 - У Будапешті вийшов первыи номер **журнала „Русинський Світ“**. Выдає Вседержавное Русинське Меншиновое Самоуправленіє, и Общество им. А. Годинки.

23.10.1918 - На Конґресі середньоевропейських освобожденных народув, межи 11 народностей Германії и Австро-Венгрії **русины были признані окремішнім народом** из окремов державов „Руска Краина”.

24.10.1933 - Родився на Иршавщині **Михаил Митрик** - знамый живописець, графік,. Испершу учився у Києвській художественной школі, затым у Києвському Державному Художественному Інституті, котрый закончив у 1966 р. Їго графіка постоянно експоновалася на выставках. Вун графічно оформляв и книги, наприклад: М.Томчанина, Ф.Потушняка, И.Долгоша. Умер у 1999р.

27.10.1909 - Родився **Михаил Ковач** - великий поет и писатель русинов Бачки.

28.10.1751 - Родився у Глухові **Димитрій Бортнянський** - світової славы композитор русинського (лемківського) происхождения.

28.10.1933 - Родився у Ужгороді (Подкарпатя) **Иван Шутев** - народный художник. У 1953 р. закончив філію живописи Ужгородського училища декоративно-прикладного искусства. Їго картины сохраняються у частных и музейных коллекциях. У послідні роки творчеськов сповіддю художника

Димитрій Бортнянський

Василь Ябур

стала серія полотен із іменами: „Молитва у дереві” - пам'ятник безименним творцям і створителям дерев'яних шедеврів Подкарпаття.

28.10.1936 - Родився у Стащині доц. ПгДр **Василь Ябур** - високошкольський педагог, єдиний творчий і кодифікатор русинського літературного мови на Словенську.

31.10.1976 - Умер у Сент-Клері (Америка) **Андрій Шлепецький** - церковний діяч, письменник, публіцист.

Н О В Е М Б Е Р

Теодор Ромжа

1.11.1947 - Умер насильно смертю єпископ **Теодор Ромжа**. Провозглашений Блаженим у 2001 р.

2.11.1908 - Родився **Стефан Фодор** - викладач Ужгородської університету. Закінчив біологічний факультет Карлівської університету у Празі. Ізглядував флору Карпат. Написав книгу „Флора Закарпаття”, визначив цінність рослин у Карпатах (2913), із них 146 видів і 120 підвидів описав першим раз. Розробив проект відновлення гатари лісу на полонині Руна, за який достав у 1992 р. золоту медаль Міжнародного біологічного конгресу.

Стефан Фодор

2.11.1920 - Родився у Краснім Броді **Михайло Шмайда** - письменник, фольклорист, культурно-освітній діяч, робив у музею у Красному Броді і Свіднику (1960-1971), збирав народно-поетичну творчість русинів, написав повість Паразити (1953). збірку повідей Вязка ключів (1954), романи Тріщать криги (1957), Корчмарський слуга (1965) і др. Жив у Краснім Броді.

3.11.1894 - Родився **Євгеній Недзельський** - літературознавець, автор публікацій на тему літератури русинів.

4.11.1691 - Першим раз слезила чудотворна ікона Пресвятої Діви Марії у Маріяпівчі аж до 8-го грудня. Другий раз слезила у 1715 році, третій раз – у 1905 році.

Ікона Пресв.
Діви Марії
у Маріяпівчі

5.11.1924 - Родилася **Анна Горват** - скульптор, графік, журналіст. Из 1958 р. vystavlyala свої роботи ги скульптор малых форм, медальєр, на выставках у Берегові, Москві, Києві, Будапешті, Варшаві. У началі 90-го рока создала цикл керамічеських барельєфув “Страсти Христові”. Як журналіст довгі роки робила кореспондентом новинки “Kárpáti igaz szó”.

Анна Горват

6-7.11.1992 - Одбывся **Первый Межи-народный русинський лінгвістичный конгрес** у Бардіїові.

7.11.1899 - Родився **Димитрій Попович** - педагог, писатель. Закончив богословський факультет Будапештської універзیتی. Автор брошюр на тему християнської моралі, учебников діла духовных семинарій. “Подкарпатським Обществом Наук” были издані збєрки єго розказув діла дітей. У 1949 р. за отказ перейти у православіє був приговорений совіцьким судом до 25 рокув лагерув. Освобожденный у 1956 р. На єго літературну діяльність був наложеный запрет.

7.11.1948 - Быв открытый **Закарпатський обласний художественный музей им. Й. Бокшая**, котрый є унікальным зобраням живописа, графіки, скульптуры, декоративно-ужыткового искусства.

7.11.1999 - Выйшло **товмачєня на русинський язык св. Євангелія и Апостолов** на неділі и свята цілого року у Словакії. Товмачєня зробили о. Франтішек Крайняк, монахині-василіанки др. О. Мідликова, Др. Е.Дуткова и др. Коректуру зробив єпископ Иван Лявинец.

10.11.1871 - Родився **Йожеф Иллейш** - юрист, педагог, мадярський політичеський и сосполный діятель русинського происхождения. Закончив гімназію піаристув у Будапешті и юридический факультет Будапештської універзیتی. У 1919 р. був назначений членом мадярської делегації на мирнуй конференції у Парижі, як спеціаліст по русинській проблемі. Составив и подав у Лігу Націй меморандум от имени “Комітєта русинських ємигрантув” у Будапешті (1921) про неодмінность включєнія Подкарпатської Руси назад у состав Мадярщины.

10.11.1950 - Родився у Березові (Україна) **Михаил Град** - инженер, поет, публіцист, школьный учитель. Председа Союза писатєлюв Подкарпатья. Выдав три збєрки поезії „Серце солдата” по-руськы, „Чари земні” по-українськы и „Закувала зозулиця” на русинському языку.

Михаил Град

11.11.1936 - Родився **Дюра Папгаргаї** -

Дюра Пангаргаї

белетрист, поет, педагог, писатель драматичних піс, критик и редактор русинської національної орієнтації. Редактор новинки „Руске слово”, главный редактор часописа „Шветлосц” (1966 – 1998). Вун є май-знамым русинськым писателём Воеводины. У році 1997 за літературну роботу достав награду „Вук Караджич” у Югославії, и у сёму ж році став первым лавреатом межинародної награды А. Духновича за найліпшу роботу у русинській літературі, котру присвоює фонд канадського русинського філантропа Стівена Чепы.

11.11.1938

- Родився у Бобовищі (Подкарпатя) **Михаил Болдижар** - историк, изглядователь, научник. Закончив Мукачовське педагогічне училище, у 1962 р. Ужгородську універзіту, историчный факультет. У 1969 році зашитив кандидатську дисертацію. Предмет ёго изглядовань: исторія и діятелность греко-католичеської церкви на Подкарпатю, исторія рудного края. Написав книгу „Край мій рідний”, де проявилася ёго любов до Подкарпатя. Научными доказателными аргументами поддержкує русинське двиганя.

12.11.1928

- Родився у Хусті (Подкарпатя) **Юрій Шкробинець** - поет, перекладач, публіцист. Закончив Хустську середню школу, а затым філологічний факультет Ужгородської універзіты. Писати стихи зачав у 1942 р. Выдав цикл стихув „Блузка жовтава” (1945), „Тихий трепет руки и ріки” (1974), „Може, в лету не кане ім'я (1980), „Пам'яттю Тиса тече” (1988). Цикл „Сонети пам'яті” присятив Ю.Гойді, М.Томчанію, Л.Дем'яну, Ф.Манайлу, П.Лінтуру. Окрем того, зробив много перекладув из мадярського языка на украинський язык и наоборот. До 250-рочя великого німецького поета Гёте перевюв низанку ёго поезій.

Андрей
Бачинський

14.11.1732

- Родився єпископ **Андрій Бачинський** - основатель духовної семинарії у Мукачові. Великий просвітитель, выдав 5-томну Біблію. Подпоровав І. Пастелія, І. Базиловича и других, котрі доказовали автохонность русинув на Подкарпатю.

14.11.1815

- Родився **Иван Дулишкович** - знамый историк, культурный діятель, автор сборника исторических статей „Историческія черты угрорусских”, 1874-1875., и 1877.

14.11.1910

- Родився **Адальберт Борецкий** - художник, педагог. Закончив учителську семинарію у Ужгороді. Быв у истокув подкарпатської школы

Иван Дулишкович

живописи, як представитель його молодежного покоління. Писав пейзажі і жанрові композиції у стилі експрессионізму ("Народні танці", "Раховська Мадонна", "Аркан"). Як і другі художники подкарпатської школи, у 50-60-х рр. "отдавав дань" соцреалізму. Из 1964 р. жив у Кошицях (Словачія).

19.11.1789

- Родився **Михайл Лучкай** - таланливий священник, філолог, историк писатель, фолклорист. У 1830 році видав у Будині „Граматику Славяно-Русская” (1831, „Церковні бесіди на всі неділі рока на поученіє народа” Будин, Типографія Всеучилища Пештянського, 1831). Автор „Історії Карпатських Русинів Мадярщини”. Книга была написана на латинському языку.

20.11.1866

- Родився **Михайл Врабель** - педагог, журналіст, фолклорист. Закончив Ужгородську учительську семінарію. У 1898-1918 рр. редактор новинки „Неділя” (Будапешт), котру видавало діла русинських селян Міністерство земледілія Мадярщини. Составляв земледільческі календарі „Приятель селян” (приложеніє до журналу „Неділя”).

21.11.1899

- Родився **Михайл Парлаг** - народный учитель. Учився у мукачовській гімназії и мукачовській учительській семінарії. Робив у многих селах учителем. Уєдно из учениками зберав фолклорні співанки, обряды. Зберав знамениті верховинські вишиванки, написав про них очерк. Сотрудничав из знамым краеведом Тиводором Легоцьким. Участвовав у русинському возрож-денію, був инициатором реставрації пам'ятника А.Митрака на Росвиговському цвинтарі у Мукачові.

23.11.1857

- Родився у Штефурові (Словачія) **Емільй Кубек** - греко-католический священник. У священники высятили го у Пряшовській Епархії. Майже 20 рокув служив у селі Снаков, пак емігровав у Америку. Из рока 1904 до кунця жизни служив на фарі греко-католическої церкви Махоной Сіті (штат Пенсильванія). Ищи за роки, як жив у Европі, у році 1906 вун склав словарь „Staroslavianskii-uhorskii-russkii-nimetskii slovar' k sviashchenomu pysaniu”. У Америці пише ліричні стихи, повісті.

Выдає свую новелу, котра є єдинов новелов по-русинськи, што ся выдала у Америці. У році 1923 выдає чотирёхтомну зберьку „Narodny povisti i stichi”, у котруй увидів світ його найбулший роман „Marko Šoltys: roman iz žit'ja Podkarpatskoj Rusi”. У Америці выдав „Народні повісті и стишки”. Писав и пуд псевдонімом М.Ганич. Діла його поетики

*Адальберт
Борецкий*

Емільй Кубек

є характерним виспівованя русинського народа, ёго традицій. Має ряд сентиментальних стихув, де вун пише про своє жаданя вернутися дому, на Отцюзнину, котруй вун у душі до кунця своєї жизни лишився вірним.

23.11.1961 - Родився у Жумберку, у городі Печно /Хорватія/ **отець Михайл Холошний**. Закончив штудії у Хурі (Швейцарія). На диакона був висячений у 2000 році, а на священника - у 2001. Занимається писаням икон. Своє майстерство усовершенствовав у Греції (Афінах и Салоніках). Нынї є капеланом у Дюрдові и настоятелем парохії у Господинцях.

Стефан Мартон

назначений другим віце-губернатором, а по образо-ванію автономного правительства Подкарпатської Руси А. Бровдія (1.10.1938 р.) исполняв свої функції ищи даякий час, до роспада ЧСР.

Александр Бескід

ПгДр. Михайл Гиряк

24.11.1923 - Родився **Стефан Мартон** - знамый композитор, педагог, музыкант. По собі лишив 400 оригінальних музыкальных произведений. Дуже знамі ёго обработки русинських, мадярських, словацкых народных співанок.

24.11.1975 - Умер **Александр Бескід** - юрист, русинський адміністратор и сосполный діятель. Закончив юридический факультет Будапештської універзیتی (1912), доктор права и филозофії. Послі Мюнхенської конференції (1.10.1938 р.) був назначений другим віце-губернатором, а по образо-ванію автономного правительства Подкарпатської Руси А. Бровдія (1.10.1938 р.) исполняв свої функції ищи даякий час, до роспада ЧСР.

27.11.1933 - Родився у Пихнях **ПгДр. Михайл Гиряк** - високошкольський педагог, публіцист, літератор. Выдав дакулко томув русинських приповідок, далші публікації, составил зберьку Співанки Анны Мацібобовой и повіданя Анны Галгашовой Стружницькими пішниками (1993), був сполусоставителём первого пореволюціонного Русинського народного календаря на 2001 рук, сполу-автором публікації Пихні (1997), выдал 1 том Бібліографії народных співанок и народної поезії русинув восточного Словенська (1994), публікації Горі тима Пихнями (1998), був активным дописователём русинської преси. Умер 23 марта 2008.

28.11.1998 - Отмічас своє основаня **историко-красназавчий музей Воловецької районної бібліотеки**. При бібліотеці є народный фолклорно-етнографічний колектив „Верховинка”, сценарії діла котрого пише знама зберателка фолклора Софія

Губаш. Колектив виступав у Будапешті у 1999 р.. У музеї є велике зображення народних вишиванок низинов, хрестиком, русинське убрання, характерне діля Воловеччини, предмети быта. Історико-краєзнавчий матеріал помагає у проведенні фолклорних сят, Дня села, сята Коломийки і др.

29.11.1946 - Комуністичним режимом **закрита Ужгородська Высша Духовна Семінарія.**

30.11.1930 - Родився у с. Изки на Подкарпатті **Николай Медвецький**, знамий художник, заслужений діятель искусств. Лавреат премії ім. А. Годинки. Н. Медвецький у послідні роки жив у Пілішборошеніві, плодотворно робив. Умер 21 юлія 2007 рока.

ДЕЦЕМБЕР

2.12.1936 - Родився **Атаназ Фединец** - доктор, русинський художник, фотограф. Сын знамого подкарпатського хірурга Александра Фединця. Закончив медичинський факультет Ужгородської університи. Знакомство из ведучими художниками привело ёго до живописи, котров вун став займатися у 70-х роках. Вун признаний майстер живописи, лавреат престижных дипломов и премій, член Союза Художников Мадярщины, активный член русинської общины Мадярщины.

Атаназ Фединець

4.12.1933 - Родився у Камінці **Миколай Ксеняк** - педагог, народный поет, байкарь, и культурный діятель. Из ёго творчеської майстерської вийшло много русинських творув. Найновіші: О камюньских майстрах (1994), Біда Русинув из дому выганяла (2002), Выбрані байки (2002), за котрі був оцінений премійов А. Духовича.

Миколай Ксеняк

7.12.1946 - В Ужгороді розстріляный **Андрій Броді** - знамий політик, первый премьер-миністр автономного правительства Подкарпатської Руси.

8.12.1912 - Родився у Обаві /Подкарпатя/ **доц. др. Штефан Добош** - літературознавць, робив изглядованя літературы карпатських русинув, є автором цінної публікації про Адольфа Добрянського. Умер у Пряшові у 1978 році.

Андрій Броді

10.12.1918 - У Залі Будапештського жу-

паната совіщалися 500 русинських депутатів и прийняли **меморандум о русиньском автономном краю**.

13.12.1849 - Умер **Василь Довгович** - знамый поет и філософ, член Мадярської Академії Наук.

14.12.1849 - Родився у Пакостові **Иван Кізак** - священник, культурный діятель, педагог, писатель, автор русиньского Букваря про народні школы, первый председа Общества А. Духновича у Пряшові.

15.12.1883 - Родився **Василій Щерецкий** - сосполный політичеський діятель. Быв ведучим діятелем кооперативного двиганя у краю. У 1936 р. был избранным председов Сільськохозяйственной палаты Подкарпатської Руси, котра мала у составі 30 000 членув. У 1944 р. был арестованный НКВД, 10 рокув провів на ГУЛАГу. На свободу вийшов у 1957 р. Умер у Мукачові у 1962 р.

17.12.2008 - Умер **Тібор Боніславський** - знамый скрипач, музыкознатель, організатор и руководитель струнного квартета им. А.Годинки у Будапешті.

18.12.1908 - Родився **Николай Грицак** - лінгвіст, составитель гігантського Русиньского Словаря, матеріал діля котрого зберав 50 рокув. Мав не лем філологічне а й біологічне образование. Зробив Словарь Ботаничної лексики.

Николай Грицак

18.12.1921 - Родився у Хусті (Подкарпатя) **Яромір Горжец** - новинарь, поет, публіцист, историк, видаватель, сосполный діятель. У році 1946 дебютовав зберьков, котру назвав „Ясиня”. Од рока 1965 был шеф-редактором часописа „Універзіта Карлова” и ведучим редактором у видавательстві „Магнет”. У послідующий період выдавав книжки у самиздаті „Чеська експедиція”. У 90-х роках став членом „Общества Приятелюв Подкарпатської Руси” и цілых 10 рокув был ёго председов.

Яромір Горжец

18.12.1934 - Родився **Николай Макара** - историк, етнолог. Закончив исторический факультет Ужгородської універзіты. Из 2005 р. заміститель председа ученого совіта Научного Центра Русинистики.

*Адольф
Добрянський*

19.12.1804 - Умер мукачовський єпископ **Андрій Бачинський** - великий патріот Подкарпатя.

19.12.1817 - Родився в Рудьові **Адольф Добрянський** - політичеський и сосполно-культурный діятель, будитель Русинув, председа Пряшов-

ського Общества св. Иоана Хрестителя, почетный председа Подкарпатського літературного общества Василя Великого у Ужгороді, представляв русинув и словакув у мадярському Парламенті. Умер 19.3.1901 у Инсбруку у Австрії.

20.12.1815 - Умер **Михаил Брадач** - греко-католицький церковний діятель. Робив преподавателём богословської школи у Мукачові. Из 1777 р. - настоятель Кафедрального собора у Ужгороді. У 1809 р. назначений генеральным викарієм Мукачовської греко-католицької єпархії.

20.12.1855 - Родився в Ганговцях (Словакія) **Антоній Бескид** - адвокат, сосполно-політичеський діятель, був председов Пряшовської Народної Ради (1918), делегатом на Пражській світовій конференції (1919), став председов Центральної Народної Ради у Ужгороді (1919), яка приняла рішення о присоединенії Подкарпатської Руси ид ЧСР, був губернатором Подкарпатської Руси (1923). Умер 16.6.1933 у Пряшові.

20.12.1886 - Родився **Григорій Жаткович** - первый губернатор Подкарпатської Руси, юрист, політичеський діятель, лідер русинської еміграції у США. Раховав русинув отдільнов наційов, написав меморандум про проблемы Подкарпатської Руси, первым требованієм котрого была автономія діла Русинув.

*Григорій
Жаткович*

21.12.1918 - Мадярська Република создала **русинську автономну територію „Руська Крайна”**.

21.12.1938 - Умер у Чертежи на Подкарпатю **Константин Грабарь** - священник, сосполно-політичеський діятель, член губернаторської рады Руської Крайны (1918), директор Подкарпатського Банка у Ужгороді, назначений президентом Подкарпатської Руси (1935-1938).

24.12.1926 - Родився у Ладоміровій (Словакія) **Николай Гвозда** - народный поет. Свої поетичні твори публікує у регіональній и русинській пресі, але вошли и у сборник поезій русинув на Словенську Муза спід Карпат (1996), Терньова Ружа (2002). Їго поетичні твори вийшли у книжці Квітки з мойой загородки. Жіє у Ладоміро-вуй.

25.12.1900 - Умер **Александр Павлович** - русинський народный поет, будитель, публіцист, послідовник А. Духновича.

27.12.1923 - **Основано культурно-просвітительское Общество им. А. Духновича** на Подкарпатю.

28.12.1858 - Умер **Константин Матезонський** - признанный учитель хорового співа, основатель хорової капели „Гармонія”,

Константин
Матезонський

Иван
А. Ладизинский

котра за 25 років діяльності перетворилася у великий хор при Кафедральній Церкві у Ужгороді. Хор прославився на цілу Мадярщину, часто виступав у Будапешті.

29.12.1905 - Родився **Иван А. Ладизинский** - священник. У 1930 році емігрував у Америку, де далі служив як священник на фарі у Америцькій Руській Ортодоксальній Церкві у Клівленді, Індіані, Огайо і у Пенсільванії. Редагував журнал „Родина”, який був офіційним органом Америцько-Руського Національного Братства (American Russian National Brotherhood). Був організатором Америцької Карпато-Руської Унії (American Carpatho-Russian Unity) і редактором ежесісячного журналу „Єдинство”, який фунгував при своїй організації. У 1942 році разом з адвокатом Др. Григорієм Жатковичем заснували Америцьку Карпато-Руську Центральну Конференцію (American Carpatho-Russian Central Conference), котра підтримувала встановлення гатарув Чехословаччини такими, як були до Мюнхенського договору. По II. Світовій війні президент Америки Франклін Д.

Рузвельт іменовав його членом правління Фонду Помічі Чехословаччини (Czechoslovak Relief Fund). Свої вірші і оповіді писав на руському діалекті. Тематика його поезії і публіцистики: збереження традицій і образ життя америцьких Русинів. У 1940 році вийшла у світ його книжка „Karpatorossy v Evropi i Ameriki primir Kamjonka”

30.12.1952 - Умер **Иван Олбрахт** - знаменитий чеський письменник, багато писав про карпатський край, описував життя і звичаї русинів. Найкраща повість М. Олбрахта „Смутні очі Анці Караджічової”, видана у Товаристві І. Керчі у 2001 р. у Ужгороді.

Представляємо лауреатів премії ім. Антонія Годинки 2010

Андрій Бровді

А. Бровді народився у 1895 році у Кёвежді. Робив учителем у начальній школі у Великому Бычкові. Під час I Світової війни чотири роки служив у 12-тій піхотній частині, демобілізувався як майор запасу. Його нагороди: бронзова медаль і хрест Кароля. Після війни записався на юридичний факультет Будапештського університету, і вуд того часу постійно займався і журналістикою. Його репортажі стали часто появлятися у пресі. Після війни вун робив у Мука-

чові, де був спершу редактором сатиричної новинки, затым став редактором ежененника „Kárpáti Futár”. У 1924 році зачав редаговати руський ежененник „Руський Вістник” – новинку автономного земледільчеського Союзу (партії Куртяка), при тому став приймати активное участіє у діяльности партії. Під час руководства партії И. Куртяком був таємником. Послі смерті И. Куртяка був делегований депутатом у Пражський Національний Совіт. На всеобщих выборах 1935 рока А. Бровді возглавив Автономный Земледільчеський Союз. Из самого начала свої депутатської діяльности вюв боротьбу у интересах Самоуправлення Подкарпатської Руси. У 1933 році у связи из експозиціями (декретами) Бенеша произнес острую річ у Пражському парламенті, на котру обратили особое внимание, и у котрую спереш ушитим установив, ош добровольное прикапчання Подкарпатя (Подкарпатської Руси) до Чехословакии є историчнов містіфікаційов, бо Совіт Подкарпатських Русинув подписал себе нібы добровольное прикапчання под чеську диктовку 8 мая 1919 рока. А. Бровді твердо высказався за свободное голосовання, бо лем так може быти выражено истинное жадання народа про принадлежность территории ид Чехословацкой Республиці. За себе його ищи у тот же день арестовали и держали у темниці Панкраца аж до 11 февраля 1939 рока. Арест головы правительства Подкарпатя вызвал бурный скандал, бо скоро стало общеизвестным, ош чого стався сись арест. У первых числах

марта муг вернутися у Мадярщину и у Ужгороді його тепло привітствовали. У Ужгороді вун продовжав свою діяльність, зачату у интересах угро-русув (русинув), присутствовав при вводі мадярських войск на території, котрі ищи не были прикапчані до Мадярщини. Послі сього А. Бровді познакомився из діяльністю мадярських політичных партій и їх руководителями, його тепло принимали у обох палатах Мадярського Парламента. Послі всеобщих выборов у 1939 році вун став членом группы подкарпатських депутатув у Парламенті Мадярщини. А. Бровді произес дуже вдохновенну річ, котра дустала всеобщее признаніє. Вун став во главі группы подкарпато-русинських депутатув, котрі добивалися автономії края.

Принимав активное участіє у подкарпатських обществах: культурному обществі ім. А. Духновича, входив у состав руководства, бив почетным членом студенческого общества ім. А. Добрянського.

А. Бровді бив арестованный совецьков контррозвідков СМЕРШ у 1945 році, а у 1946 році осужденый „народным судом” у Ужгороді до смертної казни за „коллораціоналізм” и розстріляный. Реабілітованный послі розпада СССР.

Йожеф Ботлик

Родився 15 януара 1949 рока. Историк, публіцист, теолог. Закончив школу журналістув, пак выходив Вышу школу теології. У 1982 році заштитив кандидатську дисертацію. У послідні роки – преподаватель філософського факультета теологіческого університета ім. П. Пазманя. Многі роки займається изглядованям исторических документув и фактув Подкарпатської Руси, котрі довгі роки были замовчані, авадь недоступні. Особенно майглубоко освітив період исторії Подкарпатя у період до и пуся Первой и Другой Світових войн. Из далеко неповного шора його публікацій

мож виділити:

1997 р. – Пуд тройным хрестом. Греко-католики Подкарпатя, начинавучи уд Унгварської Унії до наших дней. 1649-1997.

2000 р. – Egestas Subcarpathica

2000 р. – Автономія Подкарпатя пуд егідов Мадярської Корони (1939-1944)

2005 р. – Газдувська и націонална політика на Подкарпатю

2008 р. – Едуард Бенеш и Подкарпатська Русь

Пропагандія историчеської правды, што ся тыче Подкарпатської Руси и русинського народа – то была неумолима діяльність др. Йожефа Ботлика уже многі роки. Вун публікував не лем на боках научных видань, айбо активно и открыто писав у популярных виданнях нашої русинської общины. Так, у Календарі-Альманасі 2001 рук, появилось дві його публікації: Додатки ид исторії гимна подкарпатських русинув, Первый період автономії Подкарпатя (1939 юлій – 1941 децембер). На боках Русинського Світа появилась його стаття Еде Еган – поборник русинського народа.

На цілу Мадярщину прозвучали його передачі по радіо и на телеканалі „Дуна” про исторію русинув Подкарпатя. Скоро выйде його книга про велику историчеську поставу Подкарпатської Руси – Андрія Бровді.

Маріанна Лявинец мол.

Маріанна Лявинец мол. родилася у Києві. Русинський язык усвоила у родині и на Подкарпатю. Закончила філологичеський факультет Будапештського университета им. Етвёша Лоранда. 15 рокув робить у Мадярській Телевізії у програмах „Рондо”, де регулярно была режисерков русинських програм. Изробила булше 70 фільмів из життя русинської общины Мадярщины. Особенно юй удалися фільми – портреты Атаназа Фединца, Андраша Штумпф-Бенедека, Ивана Манайло и другі. Многі из них были представлені на фестивал телевізійных фільмів меншин Мадярщины. У

2008 році фільм про Візантійський Мужський Хор им. Св. Ефрема дустав III премію на такому фестивалі. У 2006 році Маріанна Лявинец стала депутатом XI району Будапешта и председателём РМС. За сись період організовала літературні вечори, вечер русинських балад, сяткованя Рождества, котрі уже знані членам русинської общины и пользуются успіхом. Особенно треба отмітити літературный вечер, посвяченый Петру Лінтуру, на котрому побывали и загатарні гості. У 2008 році Маріанна Лявинец зачала виданя серії „Русинський ренесанс другої половкы XX сторочя”. Первый том, посвяченый поезії, содержит стихи булше 40 авторув из 8 держав світа, де живуть русины. Теперь готовить до виданя другый том прозы. Як лінгвіст, Маріанна Лявинец робить над редакційов русинського Букваря. Є членом межинародної лінгвістичної комісії по русинському языку. У 2009 році

організувала перший Межнародний фестиваль русинських фільмів пам'яті Енді Варгола, на котрому були номіновані фільми 4 держав. Першу нагороду фестивалю дустав фільм „Роса Карпат”, котрий она зробила у Криниці на Межнародному Біенале. Є аспіранткою на кафедрі словянських языкув у Університеті ім. Етвеша Лоранда.

Иштван Гомокі

Иштван Гомокі родився у Берегові. Там кунчив середню образовательну и музыкальну школы. Высші студії провов у Лембергському Лісотехнічному Інституті. Из 1986 до 1991 рока робив инженером у Берегсаському Мебельному Комбінаті. Из 1991 рока живе у Мадярщині. У русинському двиганю из 2002 рока. Быв председателем РМС XX района (2002-2006 roky), членом Общого Собранія ВРМС. Из 2006 рока є председателем РМС XIII района, членом Общого Собранія ВРМС.

За сись період Иштван Гомокі організував много дуже интересных міропрятій, котрі проходили на високому уровню и вызвали широкий интерес. Знамыми є Дні Меншин у XIII районі, де русины достойно представили свою культуру, традиції. Иштван Гомокі був ініціатором проведення изгядовань тых поселеній, де живуть русины. Самоуправленіє XIII района активно принимать участіє у общих міропрятіях русинської общины: Сято Малої Богородиці, День Русина, вечера пам'яті Александра Духновича, Иштвана Удварі и другі.

Традиційно у XIII районі проходять занятія дітського клуба „Русинята” (Великодні приготує-ніє, сято Сятого Николая и другі).

Иштван Гомокі принимать участіє у научных конференціях, де выступав из докладами. Активно робить председателем Ревізійної Комітета ВРМС.

Отец Франтішек Крайняк

Греко-католический священник Франтішек Крайняк из Кам'янки є єдним из перекладателюв Нового Тетраевангелія. Сися публікація на 1050 боках є товмаченям из церковно-словянського на русинський кодифікований язык у Словакіи. Языкову кваліту сього видання гарантовала Анна Плішкова – преподавателька Института Русинського языка и культуры Пряшовського Університета. Ушыткі переводы перед тым, як ити у печатню, были одобрєні институтом. Сись труд є написаний так, обы його годні были читати ушыткі и русинськов

азбуков, и латыніков. Гадка товмаченя Евангелія была извязана из потребов пасторації, а особливо из выучованям дітей. Но и самі вірники-русины выразили потребу хоснованя материнського языка на Службах. Наперво было зроблено товмаченя Катехизиса діла дітей, а пак дакотрых частей Евангелія. Чотыри Евангелія: Матфея, Марка, Луки и Иоанна суть перед-последнѣв роботов, протоже найновшим ділом є перевод Сятої Літургії Сятого Иоанна Златоустого на русинський кодифікований язык. Товмаченя Евангелія то є булше, ги 25-рочна робота. Каждое такое діло має быти схваленым высшими церковными властями, має достати имприматуру. Имприматура на Евангеліє чекалася бул-ше ги 10 рокув. Церковні власти Словакии не суть благосклонені ид русинському Літургічному языку, бо мавають идею словакізації. Айбо русинська община настояла на свому. Тетраевангеліє выдано Світовым Конгресом Русинув. Переклад є теологічно чистым и одобреный Літургічнов комісійов при Греко-католицькому епископаті у Пряшові у 2006 році.

Андрея Илько

Діяльність Андреї Илько характеризує її як активістку у ділі розвитку русинства.

У 2002 році її вибрали депутатом вуд русинув у Ваці. Из того же рока она председатель РМС Ваца. У 2003 році Андрея стає депутатом Общого Собранія ВРМС. У 2007 році она возглавила Комісію По Вытварному Искусству при ВРМС. Андрея Илько инициїовала художественні пленеры, котрі прочно войшли у життя русинської общины, и также выданы художественных альбомув, календарей. У 2009 році Андрея Илько організовала у Ваці проведення десятого Національного Русинського Сята, котрое было єдным из самых файных и удачных. На русинські міропрятія она кличе майліпші колективы из-за гатарув, обы жителі Ваца могли познати русинську культуру: межи ними Едельвейс – дівочий хор из Ужгорода, фолклорный ансамбль Ужгород, ансамбль Перлінка,

Ужгородський Хор греко-католицького Кафедрального Собора „Теодор Ромжа”. Мож бы ищи добавити серію благодотворительных вечеров из серії „За спасеніє деревляных шедевров Подкарпатя”, органні вечоры и многі другі интересні міроприятія. По иниціативі Андреї Илько первый раз у Ваці був організованный Вечер Національных Меншин и также Національный Художественный Табор. Самоуправленіє Ваца признавши її діяльність, у 2008 році, выдвинуло її на премію Національных Меншин. Андрея Илько родилася на Подкарпатю, завто она може тулько робити діла русинства, бо выросла у тому краю, знає традиції, обычаї и культуру.

Редакція

Роботы Антона Шепи

„Час жатвы”, 1960 р.

„Колочавська весна”, 1962 р.

„Щедрий вичур, добрый вичур”,
1970 р.

„Народное гуляня”, 1968 р.

„Георгіни”, 1992 р.

Андрій Коцка "Невіста" 1960-і рр.

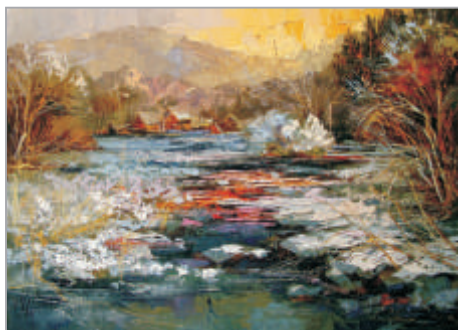
Атаназ Фединець
„Дерев'яна церьков из звоницѣв”

Василь Скакандій
“Верховина” 1978 р.

Антон Шепи “Великдень” 2001 р.

Андрій Манайло
“Зима у Карпатах” 2009 р.

Іван Манайло “Моє серце” 2005 р.

Вирицький перехід: націоналістичні легенди и історична правда

Вже довгий час в галицькѡв жовтѡв пресі и в прогалицьких ужгородських новинках мусируєся вопрос на тему, ци капітулювов Ющенко перед Будапештом, коли ся договорив з урядом Мадярщини поставити Українов памятник Тарасу Шевченку в Будапешті, а Мадярщини – памятник на Вирицькѡм переході на чисть „уднайденя” уграми в русино-словянськѡм країи свої другої Отчизны. Сесе „уднайденя” сталося у 896 році, коли племена угрѡв перейшли через Вирицький перехід (по-латыньськи „Porta **Rusciae**” - „Руські Ворота”) в Центральну Європу і зоперлися в Тисо-Дунайськѡв низині.

IX в. записаний в історії словянського соообщества под особым грифом: тым часом на політичнѡв маппі Європы появлятьсѡ перша межисловянська держава Велика Моравія, політичний вплив котрої на востоці поширьовося и на русинський край. На жаль, Велика Моравія существовала не дуже довго - менше ги 100 рокѡв, бо уже в X в. она наохтема сходить з історичної арени. У сѡм трагічнѡм діла словян Центральної Європы актi значиму роль сыграли и племена угрѡв. Обы порозуміти, як ся сесе стало, нам ся треба вернути у вік IX-й, коли у 895 році угры были розбиті на Дону печенігами, а за Дунаєм - болгарами. По таких страшных пораженіях племінні вожді угрѡв мусіли камайскорше почати глядати діла соплемінникѡв новое містобываня. У свѡй час угры наслухалися уд свої родини-гуннѡв, котрі вже пириджє побывали в Центральнѡв Європі, много доброго за красный край межи Тисов и Дунаєм, зато мадарські вожді **просили** велико-моравських князьѡв, полі-тичний вплив котрых по-ширьовося аж до слова-но-русинського краю, по-зволити їм поселитися на свободных зимлях межи Тисов и Дунаєм. Тут **угры и поселилися з позволенія мораван у 896 році**. Таким образом, **легітимнѡсть поселеня угрѡв в Тисо-Дунай-ськѡв низині є історичным фактом**, котрый удвіричи не мож. Зато сись перехід не був ния-ким победным маршом угрѡв протѡв карпатських словян-русињѡв, як за сесе говорить мадарський хроніст Анонім, у чѡм го пуддїржувуть и поєдні мадарські історики. Не був сись перехід и „віроломним нападом на українські землі за Карпатами”, як сесе намыгавутьсѡ доказати ужгородські псевдо-історики, бо побіждині угры фактично утікали уд своїх побідительѡв-печенігѡв. Та за якеє казковое „уднайденя” нима „другої Отчизны” в Тисо-Дунайськѡв низині ци за „віроломний напад на українські землі за Карпатами” мож говорити? Як видиме, факты истинної історії дуже легко опровергавуть легенды на історичні темы.

Но чому сись перехо́д оказався трагічним діла словян Центральної Європы? Діло в тѹм, ош из племенами угрѹв ишли на запад и три племена їх союзникѹв-хазарѹв. В Тисо-Дунайськѹв низині у 896 році осіли лем племена угрѹв, а хазары на тот час ищи ся опставали в Прикарпатю. Айбо коли и они переселилися в Потися, на сѹв території такому числу кочовикѹв стало тісно. Зато мадярські вожді почали требовати уд моравських князьѹв розширити діла них територію та ищи й платити їм одкупное за того, ош угры з нима не воюють. Потися, де ся изоперли мадяри и хазары, ищи 4 роки опставалося у складі Великої Моравії. Моравани и надале управляли сив територійов, там опставали и їх гарнізони. Но в кїнци 900-го року моравсько-мадярський союз розповся, бо мадяри, як гласить їх хроніка, перейшли коло Пешта Дунай, напали на моравське войско і розбили го. Мадяри ги зрадники напали на мораван из тых потисянських земель, на яких моравани позволили їм поселитися у 896 році. Из сього часу уже прискорено иде занепад першої межисловянської державы Великої Моравії, словянські племена починають розвиватися кож-дое по-свому, бо, як высловився на сию тему визначный русинський діятель першої половины 20-го віку Ніколай Бескід, „...часть словянства, в силу історичных событій, удорвалася уд кирилиці, а уедно из сим указалася и уд культурно-національного движенія, што было з нив поязано”. Та сесе лем една субективна точка зору на розвиток словянського світу по Х в., бо доправды словянської єдности як такої нигда и не было. Но што бы ся ни говорило, айбо поява мадярських племен у Потисі дуже негативно вплинула на дальший розвиток словянського соообщества Центральної Європи.

У 1896 році, коли ся празновало тисячолітіє Мадярської державы (Мілленіум), мадярське общество обхватила общенародна, націоналістична ейфорія, пуддержована владов. На Вирицькѹм переході по рішеню мадярського уряду був поставлений монументальный памятник на чисть „уднайденя” уграми свої другої Отчизны. На його открытіє прийшла з Будапешта многочиселна урядова и парламентська делегація. Мукачевський греко-католицький владыка Фірцак, як розумный, хитрый и смілый русин, ухос-новов сию акцію діла того, обы демонстративно указати мадярським політикам, яка зарва лежить межи пышно-блистячим сяткованьом Мілленіума и соціально-економічнов ситуаційов простых русинѹв. До чести высоких мадярських урядникѹв, слова владыки Фірцака они восприняли, як клич помочі русинському народу, зато у скорѹм часі и была розроблена т.зв. „Вирьховинська акція”, програма, котра была направлена на поліпшеня економіки русинського краю, а в конечнѹм рахунку на поліпшеня житя наших люди.

З того часу минуло вышше 100 рокѹв. Поставлений мадярами памятник на Вирицькѹм переході вже не раз демонтововся, а пак изась

ставився, а край русинський жив, не мавучи уд сього ниякого діскомфурту. И днись ситуація иппінь така – уд націоналістичного гулюканя довкола мадярського памнятника на Вирицькѹм переході голова русинѹв не болить. Болить она галичан и жминьки ужгородських націонал-радикалѹв, котрі конъюнктурно приязвуть до сього мадярського памнятника и памнятник воякам т.зв. „Карпатської Січі”, які были розстріляні на Вирицькѹм переході у марті 1939 року. Кідь уже галичани и ужгородські

націонал-радикалы имилися до Вирицького переходу, хотя січовики и у многих других містах русинського краю были розстріляні, то треба внести історичну яснѹсть: де памнятник мав бы стояти, и жертвам чого сись памнятник мав бы быти? Майспершу треба пувісти правду, як тото опстатки воякѹв т.зв. „Карпатської Січі” оказались в марті 1939 року недалеко уд Вирицького переходу. Діло в тѹм, ош тото были січовики, котрых не дуже кортіло проливати свою кров за т.зв. „Карпатську Україну”, иппен так, як и членѹв „влады” А.Волошина, котрі 16 марта лишила свою „державу” и утікли з Хуста в окуповану німцями Прагу, иншак кажучи, до своїх покровительѹв-німецьких фашістѹв. Но румуны „владу” пустили на свою територію, а січовикѹв ніт, зато січовики порозбігалися по лісах и попряталися по хижах, а войовати з регулярным мадярським воськом лишили русинських дітѹ, ани єден из котрых ищи нигда не держав пушку в руках. За сесе вшитко чогось „забывавуть” поєдні ужгородські історики-конъюнктурщики, котрі почали создавати історичні легенды про то, як січовики ищи цілі 2 тыжні „героїчно чинили опір” мадярам. Но є много фактѹв, котрі легко опровергавуть такі выдумки. Першыи - погода и кост. Метеорологічні дані, які ся сохранили в архівах, свідчать, ош того року зима в нашѹм країи была дуже тверда – ищи в кѹнци марта в горах стояв глубокий сніг, до котрого додалися твирді морозы. В таких условиях голодному чоловіку в горах без стріхи над головов вообщє не мож ўдержати два тыжні, а не тото, обы ищи й „героїчно чинити опір”. Зато ниякої січовицької партізанщины в таких условиях не гонно было быти. Сесе нис наша выдумка, у чѹм легко мож ся убідити, кідь прочитати дуже інтересну книжку украинського емігранта Володимира Бірчака, котра ся называть „Карпатська Україна. Спомини й переживання” (В.Бірчак: Карпатська Україна. Спомини й переживання. „Нація в поході”, Прага 1939). Автор, живый учасник хустських событій 1939 року, пише за

вшитко, „...що сам бачив, пережив. Вістки, що їх я тільки чув, старався я точно перевірити...старався я схарактеризувати людей і події та речі правдивим іменем. Я завжди уважав, що роблені хиби й прогріхи – *це наші спільні українські хиби й прогріхи*...ім на ім’я автохтонство, пайдокрація, протекція, брехня, отаманія, жадоба слави й майна”. Симптоматично, ош за назвов першої главы книжки В.Бірчак поставив знак вопроса и озаглавив ї так: „1.Карпатська Україна?” Иншак кажучи, В.Бірчак, в отличіє уд днишньих ужгородських псевдо-істориків, які ся надівуть, ош написаное нима за Карпатську Украйину и Карпатську Січ уже нияк не мож перевірити, правдиво писав за вшитко, што ся чинило довкола Карпатської України и Карпатської Січі, писав без прикрас и выдумок. Хоть книжка была издана в Празі уже в 1939 році, но лем у 2007 році, т.е. на 17-м (!) році „незалежної” Украйины, потому, як уже десятки украинських псевдо-істориків подўставали учіні титулы на фалсифікації сих событий, книжка была переиздана в Ужгороді з послісловом Р.Офіцинського. Книжка В.Бірчака є другим и майголовным фактом опроверженія выдумок ужгородських горе-істориків про то, ош січовики у марті місяці 1939 року цілі 2 тыжні „чинили опір” мадярам. Про Карпатську Січ В.Бірчак говорить мало иншак, ги горе-історики: „За зразком німецької організації „Hitlerjugend” Пластовий улад і Карпатська Січ мали вести передвійськове виховання. Пластовий улад до 17 року життя, від 17 Карпатська Січ”. „...Січ не була ще зорганізована...правда її...часто розперезана, бунтарська, отаманська й дурна... Самі ж січовики була збиранина...”. Як видиме, В.Бірчак не тайить нич, пише и за то, ош „...Січ не мала зброї...” и откровенно говорить, ош у Карпатськів Січі „...багацько було...скритого, що часто не знати було, хто за якийсь вчинок в Січі був відповідальний...” И дале автор наводить просто страшні факты: „В організації Карпатської Січі рішала не фаховість... На чолі Карпатської Січі стояв селянин із Ясинія Дмитро Клемпуш, який...служив у війську ще за часу світової війни, де дістав ступінь підстаршини, отже занизький... другий комендант, Іван Роман, урядовець банку, при війську був рахунковим підстаршиною... типовий український отаман із українських степів з 1919 року...третім і четвертим були др. Степан Росоха й Іван Рогач, обидва секретарі пана прем’єра... у війську – ні день...” Айбо тото не была ушитка структура Січі, бо, як пише В.Бірчак, „...крім вище згаданих комендантів Січі, була тут ще й якась укрита команда, яка складалася з українців із різних українських земель...Це були здебільша колишні учасники терористичної акції в Галичині, опісля кинені на еміграцію... Відірвані від життя *теоретики*, які замість життєвого досвіду, життєвої мудрости мали в запасі безліч фраз, безліч приписів, як варити смачні обіди. Але як у практиці їх зварити й чи ті, що писали ці приписи, їх випробували й

чи їли ці обіди й чи не були від них хворі, – цього ніхто не знав...*Ці люди попадали в гістерію перед реальними фактами життя...* А поза тієї команди була ще якась команда. Подробиць не знаю, але знаю, що ця друга й третя команда була окутана якоюсь тайною, отже, була поза відповідальністю перед громадянством. Про цю річ згадую тому, що сьогодні хоче дехто всю вину за помилки в Хусті **скинути виключно на автохтонів**. Людей на вулиці хапали члени команди – не автохтони, а пошту ограбував перед приходом мадярів член команди, теж – не автохтон. Правда, хоч яка вона прикра, може бути одна, не дві. Загально говорили, що в цій команді Січі сиділи й **чужі офіцери**".

До двох бід Карпатської Січі – нефаховости и черезмірного волонтаризму – додалися були и напади терористів, як мадярських, так и польських. Но В.Бірчак пише, ош „...**поль-ські...говорили між народом по-українськи (!?) й голосили, що вони – українські націоналісти...**” Сесе немаловажно, бо не мож ушиткі хустські січовицькі біди 1939 року здручувати лем на поляків вадь мадярів и на автохтонів, ужгородським „історикам” треба бы и за украин-ців казати правду. В.Бірчак ройты сих терористів называть удачным словом – банды, но не здручує на них ушитку біду, ай через них указує на кумедність хустської Січі: „Декуди пробували ці банди знищити мости, але що не мали мабуть між собою фахівців, ніде не знищили ніодного моста, хіба що тільки ушкодили, проте вбили кількох жандармів, гайників (лісників-авт.) та граничних сторожів...Мабуть, у половині січня (1939) напади терористів завмерли...Але...тим більше перебігачів із Галичини з”явилося в Хусті, в Січі... Оповідали про свої терпіння в польських тюрмах, про свої богатирські діла підчас утечі. Дуже доброго розвідного апарату було треба, щоб пересіяти цих людей, але такого апарату не було. Перевірювали тим способом, що казали... **говорити „Отче наш”** і вдовольнялися,- мовляв, це наш...” Правда, як говорить В.Бірчак: „Деяких терористів розкрито в Січі в Хусті., й вони, приперті до стіни, виспівали, що були членами терористичних виправ у Карпатську Україну і що тепер вислали їх до Січі, щоб із середини її розкласти...” Хибя гонна была сіся „дурна збиранина”, та ищи й без своїх „комендантів”, які просто повтікали з поля боя, цілі два тыжні „чинити опір” регулярно воську? Зато не чунно, ош президент Карпатської України А.Волошин 16 марта, перед тым, як утікати через Румунію до Німищини, як пише В.Бірчак, „...видав команді Січі наказ, щоб не ставили мадярському війську опору. Мав сказати:

- Проти нас іде правильна мадярська армія, проти якої не встояти **неправильній, наборзі зорганізованій Січі...**”

Зато В.Бірчак чесно пише правду, ош „...по **короткому** опорі розбіглися наші по лісах. Мадярська кіннота їх вилловлювала й

розстрілювала... У Хусті й по інших місцевостях рівночасно з убивствами й розстрілами йшли арештування...". Тут треба пояснити, чому мадари дуже легко „виловлювали” січовиків, што и робить В.Бірчак, коли пише, ош „...якісь **січовики** зголосилися до мадярської розвідки й **видавали тих січовиків, що поховалися...**”

Про вовкунів з числа українських націоналістів - активних учасників мартовських подій в Хусті, говорить и московський учений К.В.Шевченко, який наводить у своїй книжці лем єден штрих з біографії В.Гренджі-Донського: „В наиболее выгодном положении (в повоеннѣ ЧСР-авт.) в новых условиях оказались украинофилы левой политической ориентации. Так, В.Гренджа-Донский, вступив в 1945 г. в чехословацкую **компартию, сделал успешную творческую карьеру в социалистической Чехословакии...**” (К.В.Шевченко: Русины и межвоенная Чехословакия. Москва 2006). Мало иншаку характеристику Гренджі-Донському дає В.Бірчак, айбо й вун не тайить, ош Гренджа-Донський „...перескакував з крайности в край-ність, від комунізму до фашизму, в ньому видів наше спасіння, то знов до комунізму, то до віри католицької церкви...”

Вышшенаведені факты суть ци ни майкраш-шым обобщеным словесным образом ведущого старшины Карпатської України уцілові и Карпатської Січі окреме. Зато и не чунно, ош січовики, што лишили поле боя, хоть и пряталися в лісах ци по хижих, айбо мадари легко їх „виловлювали”. У своїй книжці В.Бірчак подає страшну статистику „опору”: „...з **семінаристів** із Севлюша лягло 26. Біля мосту перед Хустом, від сторони Копані, лежали при дорозі трупи наших... Мазур...начислив 100, генерал Петрів начислив пізніше 143...між Севлюшем і Копанею...(мадари) окружили ліс і вбили в ньому 70 січовиків...Були розстріли і в Хусті...на Різницькій вулиці...розстріляли, мабуть 20...на подвір’ї суда...розстріляли 23 січовиків...на подвір’ї магістрату розстріляли мабуть 30... Розстрілювали теж на полях над берегами Тиси й кидали убитих у воду...у Тячеві ...36 січовиків-галичан...поставили...під розстріл (тут ищи пак розстріляли дві групи січовиків – 16 и 48, єдних верли у Тису, других закопали у лісі)...У Воловому розстріляли...12 січовиків...У Перечині розстріляли 8...В Ясіні 103 могили січовиків...” В.Бірчак поспровбаловов пораховати, кўлко січовиків было забито, и наводить таку статистику: „У боях з чеським військом впало наших 70, а чеських вояків – 8. У боях з мадярами впало 1000 до 1500 українців і 100 мадярів. З того зіставлення виходить, що майже десять або й п’ятнадцять наших ішло за одного супротив-ника!” В.Бірчак задумує и над тым, чому ся так стало, и дає точный и ясный отвіт: „Тому, що організацію Січі перевели люди, які не мали поняття про місцеві відносини...” Окрем того, як вун

пише, „...Сталосся, отже, в ті дні, що в деяких місцевостях **члени команд Січі, або й цілі команди, переходили на мадярський бік і отриману чи забрану зброю звертали проти самих січовиків...**” Хибá мож тут говорити за якийись „опір”? В.Бірчак ги бы варовов нащадкѹв, коли писов: „Слід більш критично оцінювати події, пов”язані з історією Карпатської України, не перебільшувати кількість жертв, не приховувати помилок й недоліки, **не продовжувати тривалості строку спротиву**, не приписувати заслуги тим, які їх не мають”. Зато місто того, обы удумовати казки за два тыжні марта місяця 1939 року, як за час, коли січовики ги бы геройськи „чинили опір” мадярським воякам, ліпше пувісти правду про двотыжньову криваву вакханалію, яка ся чинила в русинськѹм країи. Бо именно **два тыжні было позволено мадярським воякам и польовым шандарѹм розстрілювати без суда і слідства імєных січовикѹв и просто галичан**. Бо, як пише В.Бірчак, „...мадяри признавали правильним військом тільки чехословацьку армію, а січовиків уважали за повстанчі банди й, відповідно до прийнятого звичаю, кожного, кого зловили в січовому однострої або із зброєю в руках, розстрілювали...” За сісі страхі доблес-на Україна ищи й дотибир не потребовала уд Будапешта хоть лем запоздалого перебаченя. Бо Україні нікѹле за сесе думати, она занята тым, што динь и нѹч воює з русинами. Мы чекали, ош своє послісловіє історик Р.Офіцинський буде писати, памнятавучи слова В.Бірчака, ош не треба ушитку вину за ганьбливый кониць Карпатської України здручовати на автохтонѹв, и учинить глубокий аналітичний розбор книжки, што бы му дозволило поставити шор не дуже ланных вопросѹв типирѹшньѹв українськѹв владі. Но у правді про пережитое Володимиром Бірчаком у Хусті 1939-го року Офіцинський-історик увідѹв лем „три шифри”, яких „Воло-димир Бірчак не приховав” (не дуже розумієме, уд кого Бірчак мав „приховати” сісі „шифри”). Єден из „шифрів” Офіцинський „розшифрував” так: „Другий шифр для прочитання розтаємниченої правди полягав у фанатичній вірі бомонду Карпатської України в геополітичний „царський подарунок” нацистської Німеччини...Надмірно зорієнтована на очікувану монопольну зовнішню підтримку, тутешня інтелігенція закордоном, утім, не викликала професійної довіри. Ніхто не вірив у її здібності збудувати щось узагалі, тим більше державу під чужим диктатом”. Нашто, пане Офіцинський, перекладати бѹль из хворої головы на

здорову? Хуст у марті 1939 року був заповнений не „тутешньою інтелігенцією без здібностей”, а збіглима галичанами, про што не раз споминать В.Бірчак. А ош главарі Карпатської Січі и уряду Волошина, в тїм числі и сам премьєр, были не-професіоналами – тут мы цілком соглашаємся з В.Бірчаком, який, треба пувісти, не дозволять собі даже сих непрофесіоналїв називати „тутешньою інтелігенцією без здібностей”. Сесе дуже цінна черта характера В.Бірчака, удноситися з розуміньом до люди, даже до непрофесіоналїв, не обзывати їх, не принижовати. Ци доправды галичани за 70 рокїв сталися ищи бїлшыма фобами? Най главарі Карпатської України з числа „тутешньої інтелігенції” и были „без здібностей”, зато они не были націстськими офіцерами. А што кідь допустити, ош якраз сесе и помішало їм дїстати нині, вже посмертно, в нарушеня Конституції України, високоє званіє Героя днишньої України? Но сесе лем нашоє припущеня.

Мало иншаку думку про подкарпатських автохтонїв має розумный українофіл, інтелігент В.Бірчак, який пише: „При кінці XVIII віку мали закарпатські українці вже латинські школи, де осягали освіту рівно високу, як в інших західноєвропейських землях. В Галичині в тому часі стояло шкільництво досить низько, стояло воно низько і в Україні та в Росії. Не диво, отже, що уродженці Закарпаття, укінченці латинських шкіл, ішли учителями до Галичини, в Україну й Росію...” Зато говорити уцілові за „тутешню інтелігенцію” 1939 року як за „інтелігенцію без здібностей” не дуже парує, пане Офіцинський. Майже ош буде правдов, ош якась часть „тутешньої інтелігенції без здібностей” гонна была бити запаморочена січовицькими мегаломанськими мечтами про Велику Україну. Товды треба говорити, ош была тото якась друга часть „тутешньої інтелігенції”, бо є немало доказїв, ош розумна тутишня інтелігенція з самого начала мушураня довкола Карпатської України порозумі-ла безперспективність прожекту формованя Великої України, починавучи з провінційного русинсько-мадярсько-жидїського Хуста, и не брала в ньїм участи. Сесе доказує уже першый листок книжки В.Бірчака, де автор каже, ош именно **український писатіль Улас** доказовов му, ош „...з української землі від Попраду по Тису на південь від Карпат **утворить Німеччина самостійну українську державу**”. И колега пана Офіцинського професор С.Федака в єднїм из своїх новинкових матеріалїв на тему Карпатської України ги бы ся оправдує за то, ош хустські мечтателі надіялися на велику помїч фашистської Німицины, и звідать сам себе якось аж символічно: „А в кого ще було просити допо-моги?” Штось тото в нашїм ужгородськїм історичнїм домі не вшитко дубрі, коли на єдну и ту саму проблему професура має такі полярно противоположні точки зору. Зато и не чунно, ош у своїм

посліслові історик Офіцинський, позераючи на днiшню українську реальіту, зборовов учинити лем дві порівняня: Раду національної безпеки України (коли секретарьом був Петро Порошенко) и „Карпатську Січ” (а хибá РНБО до того была ліпша, ци типир є ліпша?), и президента Віктора Ющенка з „батьком” Августиним Волошином. Зато мы радиме пану Офіцинському повчитися аналітичности, правдивости и откровенности у своїхх взглядах на історію у декана історичного факультету УжНУ В. Фенича, який в програмі обласного телевидіня 16 новембра 2008 р. не побоявся пувісти, ош в документах про голодомор нигде не вказано, ош треба нищити голодом лем украинцїв, хотя у самбго президента Ющенка на сию проблему точка зору прямо протилежна. Ищи єдно: порівнювачи президента Ющенка з „батьком” Волошином, ци не замітує пан Роман, ош скоро мы гонни увідіти и на рехлику пана президента Звізду Героя України? Ко го знає тадь добилися галичани Звізды Героя діла Шухевича.

Но вернімся до событий марта місяця 1939 року, и задумаємся над тым, як тото мадари легко находили січовикїв, котрі ся прятали по лісах и по хижках? Мы вже приводили слова В.Бірчака про то, ош многі січовики переходили на бўк малярїв и удавали своих. Но окрем того, майже в каждїм січовицькїм пудрозділі и поляки мали свого інформатора-січовика, даколи аж в офіцерськїв годности. Всі дані од інформаторїв поступали в польський конзулат, котрый був в Сивлюши. Польський конзулат, гонно быти, передавов сісі дані малярїм. Пудтверджінїом про січовикїв-вовкунїв годен быти обрaщик, поміщений в єднїм из видань книжки англійського журналіста Майкла Вінча „Республіка єдного дня” (Michael Winch, „Republic for a day”, Robert Hale Limited, 102 Great Russel Street, London W.C.1, 1939). Автор, живий свідок мартовських событий 1939 року в Хусті, компоновов свою книжку уєдно из фотографом Чеславом Якубовським. На єднїм обрaщику видко, як над забитыма січовиками, што лежать на земли в неприродных позах, уєдно из польськими вояками стойить и офіцер в січовицькїв уніформі. Гонно ся стати, ош дакий „український патріот” пувість, ош англійський журналіст-жид годен був таку сцену змонтовати обы зкомпрометовати Карпатську Січ. Айбо и составитілі зборника „Карпатська Україна в боротьбі”, як споминать В.Бірчак, тоже помістили на стр. 209 обрaщик, на якїм, як вїн пише, „...по правому боці в рові розстріляних, мабуть, сім січовиків, а на середині дороги **сердечно вітаються малярські старшини із січовиком** у мазепинці...” Може, якраз такий січовик-вовкун и ўдав своих побратимїв, котрых мадари узали в плін коло Нижньых Вирицьких. Коли В.Бірчак перечислять, де и кїлко січовикїв мадари забили, вїн каже, ош „...у Нижніх Верецьких загинуло 30

січовиків...” За нижньовирицьких січовиків В.Бірчак подає неточну інформацію, бо живий свідок тих подій, бивша жителька Нижніх Верещок Марія Сютрик (нині живе в Ужгороді), каже, що через Нижні Вирицькі мадари вели підвищені 50 січовиків, яких вони **не розстріляли у селі**, а передали їх на Вирицькун переході полякам. Можливо, пропустити, що сестра була платила мадярів за цю інформацію, що вони дотримувалися умов за січовиків. На Вирицькун переході січовики і були розстріляні, **но не мадярами, а поляками, і не на русинськун, а на галицькун, на той час польськун боці**. Сестра є історичним фактом, як і те, що на русинськун боці ніяких розстрілів не було, хоча коло села Яблунова рано 17 березня було знайдено труп без голови жителя Вирицьких Вирицьок Григорія Івана – удрізнана голова його лежала в снігу три метри від трупа. І за цим жахливим випадком згадує В.Бірчак, що як і за нижньовирицьких січовиків, він лише переказує чуток. Марія Сютрик наказувала нам і за цим випадком, що мало інше. Вона ж достеменно пам'ятає, що Іван Григорій був з Вирицьких Вирицьких і заходився їй хоч і не дуже близьким, але родичем. Втягнути ж в українство взяли галичан-вчителів Вирицьких Вирицьок. А так як між галичаними націоналістами були добрі контакти, то і не дивно, що взимку 1939 р. Григорій направили два галичани-січовики з метою завербовати ж у свою команду. Іменно сестри січовики, як пише В.Бірчак, так і зіграли фатальну роль в його житті. 15 березня Іван Григорій поїхав до Хуста на засідання Союзу, хоча, треба пам'ятати, що жителів Вирицьких Вирицьок, як і інших сіл і містечок Підкарпатської Русі, нікого на Союз не делегували. 16 березня, приховуючись, Григорій повернувся з Хуста додому, але у Волинці, на свою біду, зустрів іпшину тих січовиків, що взимку направили ж додому. Як пише В.Бірчак, „...вони (січовики – авт.) були вже в одностроях польських жандармів”. І хоча В.Бірчак говорить, що сестри „польські жандарми” передали Григорію мадярам, які ж і забили, то це неправда, бо 17 березня в Яблуніві, де був знайдений обезголовлений труп Івана Григорія, мадярів іпши не було. Колись забив „делегата” Союзу Івана Григорія та іпши ж удрізав ж голову, легко здогадатися. **Так найвищусть простого вирицьовинця Івана Григорія, якого ніко не делегував на засідання Союзу, стояла ж життя. Із цього мож зробити висновок, що не варто русинам думати чужих голов.**

Коли мадяри уймали і порозстрілювали вадь удевели в лагерь до Мадярищини січовиків і їх поклонників, і позанимали основні переходи в Карпатах, то був уже дефінітивний кінець Карпатської України, *finis*, який В.Бірчак описав так: „Останні січовики відходили. Змучені, виснажені. Перед ними їх трен – один-одинокий віз, але коні були такі мучені, віз так навантажений,

що коні не могли рушити з місця. Останній стрілець, що відходив, відбився від чоти й лишався свідомо позаду. Усміхнувся до нас, що стояли при дорозі, й промовив, очевидно, думаючи, що ми мадари:

- Хай ідуть українці, я не потребую спішитися, я поляк, мадярів не боюся”.

В.Бірчак товды ищи не знав, ош до сього страшного кўнця добавиться ищи и розстріл січовикўв на Вирицькўм переході, котрым через десятилітя буде поставлено на місті розстрілу пам'ятник, на якўм, на нашу думку, вартя было написати такі слова: „Обманутым жертвам авантюрної політики”. Сесе было бы справедливо. Бо главарі січовикўв,- а за словами В.Бірчака, были тото майже самі галичани,- навперед подумали за свою кожу и завчас утікли з поля бою, бо тут, як говорить В.Бірчак, „...свідомо йшло про те, щоб якнайбільш молоді вигинуло в обороні Карпатської України, щоб українською кров’ю була зрошена країна, щоб була принесена якнайчисленніша жертва людського життя”. Кінець Карпатської України В.Бірчак назвав „...наш великий програш”. Зато не треба з трагедії робити політичний фарс, надівучися при сьїм заробити собі політичний капітал. Гріховный, mezi иншим.

При нагоді хочеме розвіяти ищи єдну націоналістичну легенду и розказати правду про сміртъ сына активного діятели галицького націоналістичного движенія Дмитра Остапчука. Дмитро Остапчук-старшый втік з Польщі в Чехословакію уд покараня польськов владов за нарушеня польських законўв. З немалов сумов гроши вўн поселився коло Мукачева, в селі Страбїчові, де купив ферму-„майорню” і скупив величезні таблы зимлі, які потому давав страбїчўвцям в оренду, на чўм нажив немалый капітал. Айбо Остапчук-старшый не був єдиним з главарьўв галицького націоналістичного движенія, у кого украинські патріотичні чувства не дуже й были сильніші за ділову хватку. Образно кажучи, у галицьких главарьўв українського націоналістичного движенія бізнес був другим боком націоналістичної медалії. За сесе говорить и Володимир Бірчак, який каже, ош „...майже кожный українець-емігрант, урядовець чи робітник – колишній український стрілець,- мав свою власну хату. Дехто спромігся й на два і три доми, дехто мав, крім власного дому, ще й винничку...” Оцінює В.Бірчак каждую из сих „хат” не менше, ги у 100.000 чиських крон, а сесе были великі гроші, яких ани єден простый русин не мав. Зато и не чунно, ош

по причині евакуації потому, як ся у край вернули мадяри, українські емігранты втратили недвижимого майна, за словами В.Бірчака, не менше, ги на 25 мільйонів (!) чиських крон.

Но вернімся уд Остапчукови-меншому. У многих націоналістичных изданіях його смерть приписувуть членам мадярської терористичної організації „Рондьош гарда”, вожаком яких був Вереш. Сісі терорісты ги бы имили його и двох комуніштів из села Страбичова коло Плоского и там їх ушитких и розстріляли. Айбо правда є иншака: Дмитро Остапчук-менший учитільовов у Великѹм Бочкові, був активным учасником українського націоналістичного движенія, што знала и мадярська розвідка. И коли мадярські войська перейшли Тису, Дмитро рішив утікати до Галичини. На жаль, у В. Бочкові його догонила смерть - мадярський вояк трафив му в голову над потылицьов, и куля розколола череп надвое. За смерть Остапчука-меншого споминать и В.Бірчак: „У Великому Бичкові трагічно загинули учитель Дмитро Остапчук і кооператор інж. Микола Литвицький”,- пише вѹн. Отиць Дмитра Остапчука був хитріший, бо встиг утікнути в Словакію и опстатися живым. У 1957 році, коли СРСР, а з ним и ушиток „соц.табір” став мало ліберальнішим, Дмитро Остапчук навщевив Ужгород та побывов и в Страбичові, айбо из свого мастку вѹн уже нич не увідьѹв, бо калгозна система ушитко його майно „колективізувала”, т.є. уничижила.

Непозеравучи на драматичну долю фамілії Остапчукѹв, як и у случаи из розстріляныма на Вирицькѹм переході січовиками, дниська в смерти Дмитра Остапчука-меншого кось глядять діла себе хосновитый політичний капітал. В.Бірчак ги бы предчувствовов, ош так даколи гонно быти, зато вѹн, описувучи динь 16 марта 1939 року (быв тото читвирь), завершать го такима словами: „**Боже! Освіти наш розум! Дай нам не тільки динамізм, але й фахове знання, велике почуття відпові-дальности! А всім нашим ворогам – дай команди, які ми мали в Хусті**”!

За Карпатську Україну дуже розумно пувѹв ужгородський патріот, краєзнавець Петро Сова: „**Это была большая ошибка**”!

Митьо Поп, Ужгород

Текст подано за авторськов редакційов

Традиції автономії на Подкарпатській Русі (Закарпаття)

Сочасный контекст

Проф. П. Р. Магочі

Начало розпада Совецького Союзу и його дефінітивний розпад у 1991 році ініційовали многі и так называемі майоритні народы и также народні меншини до того, обы зачала забыватися незалежность, вадь бодай лем самоуправлення на територіях, котрі раховали своїими. Межи такими народами были и карпатські русини, котрі уедно из гражданами иншакого происхождения, зачали добиватися автономії вадь самоуправлення діла Закарпатської області.

Жаданя автономії діла Закарпаття привело ид выголошению регіонального референдума, котрый отбывся под час референдума про независимость Украины 1 декабря 1991 рока. По результатам референдума 78% населения поддержало автономію. Украинська власть у особі тогдашнього президента Леоніда Кравчука, приобіцяла, ош кидь булшусть учасникув референдума пуддержить автономію, самоуправлення на Закарпатю буде заведено найближчими місяцями. То значить, ош уже у началі рока 1992.

У ситуації, коли українські власті доднись отпиравуться завести автономію, містні лідеры надале добивавуться реалізації результатув референдума 1991 рока. У децембрі 2007 рока обновили свої жаданя, выголосивши на сись раз суверенну републіку Подкарпатська Русь, статус котрої буде гарантовати Росія. Такі провокативні політичні амбіції привлекли внимание межнародных медій, особенно у віртуальному світі інтернета, вызвавши занепокоєня и, наконець, конкретні кроки из бока українських властей и службы безопасности. Ціллю сього было назад возродити вопрос исторії автономії вадь самоуправления карпатских русинув и їх території.

Укажеме, ош вопрос автономії не є новий, и возникновение його сягать аж до далекого 1848 рока.

Перед тим, як приведеме историчні факты, добре буде курто освітити два понятія: *автономія и карпатські русини*.

Понятіє „автономія” присходить вуд греческих слов autos (сам) и nomos (діло), так возникло понятіє „самоуправленіє”. Автономія рахує, што представительський орган окремої території вадь регіона має

право видавати закони и розпоряження, правоплатні на дануй території, лем автономный регіон не є суверенный, айбо є частью высшої правової и адміністративної системи – королевства, імперії, вадь сочасної народної державы.

Іншаками словами, автономна територія то не є штат у штаті, айбо скорше правно-адміністративна єдиниця низшого ступеня. У реалности знаєме разні ступені автономії, у єдних районах мавуть право видавати цілий ряд самосправных законув, у других мавуть автономію лем у дакулькох сферах живота, наприклад у економіці, образованію, культурі.

Терміном „карпатські русины”, „карпато-русины”, называєме восточно-словянських жителюв историчної території под именованям Карпат-ська Русь, котра є частєв дакулькох невеликих регіонув у чотырєх державах: у юго-восточнуй часті Полщі (Лемковина), у сіверо-восточнуй часті Словакії (Пряшовщина), у западнуй часті України (Закарпатя) и у сіверно-центральной часті Руму-нії (Мараморощина).

Обсяг сєї території був визначений на основанні розміщення у нуй варошув и сел, у котрых майменше 50% жителюв идентифіковало себе русинами у офіціалному списованю людей. Не треба чудоватися из того, ош кулькость русинув у офіціалных статистиках доста колишеся, бо карпатські русины усе были бездержавным народом. Тычєся то, у основному, XX стороччя, коли самі на собі почувствовали многі форми народної асиміляції, особенно послі II Світової войны, коли комуністичні режими, котрі пановали на їх отцюзніні, запрітили саму назву „карпаторусин”. Завто майвіроятнов є статистика списованя людей перед I Світовоу войнов, у основному австро-мадярська у роках 1900 и 1910, на основі котрої и визначили сьме територію Карпатської Руси.

До I Світової войны Карпатська Русь находилася у рамках Австро-Мадярщины, то значить межи гатарами двох інтегральных частей імперії. На западных склонах Карпат русины Лемковини жили на території австрійської провінції „Тамщина”, а на южных склонах жили русини Пряшовщины, Подкарпатської Руси и Мараморощины и были поділені межи дакулькома сіверо-восточными жупами вадь комітатами Мадярського королевства.

По слідам карпато-русинської автономії

Жаданя дустати автономію у русинув появилася первый раз у 1848 році, коли революція и гражданська война глубоко захватили Австрійську імперію. Майбулша біда діла імперії прийшла из її восточної части – из Мадярщины, котра выголосила свою независимость. У тот час політичным лідером русинув був инженер Адольф Добрянський, котрый выступив против мадярської революції,

обставивши вірним імператорському роду Габсбургів. Після поразення мадярських революціонерів, Добрянський став во главі делегації русинів, котрі у октобрі 1849 рока предявили меморандум, адресований імператорови. У меморандумі було сформульовано жадання створення автономного регіона из територій, на котрых жили не лем карпатські русини, а ушыткі русини Австрійської імперії, то-єсть територія восточної Галиції и Буковини (у Австрії) и Подкарпатської Руси (у Мадярщині). Айбо Габсбурги не были готові реформувати свою імперію, завто Добрянський, проявивши порозуміння и лояльність імператорови, був согласный откликати свуй меморандум. Через дакулько тыжнів (19 октобвра) у Відень рушила нова делегація, тепер уже из самых карпатських русинів из новим меморандумом імператорови, у котрому просила визнати русинів за самостоятельную національність и створити автономный русинський окрес у сіверо-восточнуй части Мадярщини.

Придушивши революцію у Мадярщині, Габсбурги завели у Мадярському королівстві воєнне положення и пряме правленіє из Відня. Мадярщина была поділена на 5 воєнних округів, при чому каждый був поділений ищи на цивільні округи. Так, наприклад, у Кошицькому воєнному окрузі были 3 цивільні округи, до єдного из них принадлежав майбулший вариш на Подкарпатській Русі – Ужгород. У новембрі 1849 рока Добрянський став віце-губернатором Ужгородського цивільного округу (по-німецьки вун назывався *Distrikt Ungvar*). Позад сього вун муг реалізувати деякі кроки у його руднуй руськуй культурі. Тот округ, котрый був знамый межи людьми, як Руський округ, состоял из 4 мадярських жуп: Унг, Берег, Угоча и Мараморош. Существованіє якраз сього Руського вадь Ужгородського округу булше рока, засіяло у сознанию містных представителів общественого и культурного живота ідею про вто, ош русини є самостоятельным народом, котрый заслужує автономії.

Добрянський и далше придержовався ідеї русинської автономії, а вуд 60-х рокув ХІХ стороччя жадання сохрненія русинської культури и прошлости русинів подпоровало значителне число світських и духовних діятелів. Айбо так званий компроміс 1867 рока, позад котрого Австрійська монархія перетворилася на Австро-Мадярську імперію, став причиною того, ош ушыткі тоты намаганя были задарь. За дакулько наступних рокув централізоване мадярське королівство относилось чим далше, тым гурше ид народностным меншмам на своуй території, завто русини скоро утратили надежду на вто, што даколи зможуть добити діла себе спеціальний статус.

Слідуючий етап розвитку вопроса карпато-русинської автономії був звязаний из глибокими політичними событиями, викликаними на тот раз кунцем Первої Світової войны у 1918 році. У кунци 1918 рока Австро-Мадярщина розпалася, и Мадярщина проголосила свою

независимость. Што ся тыче подкарпатських русинув, то они організовали великоє число Народных рад, на котрых формолёвали свої жаданя організації разных форм самоуправленія у рамках тої вадь другої державы, котра могла бы стати потенціално їх Отцюзнинов.

Айбо ищи перед тым, у році 1917, імігранты –русины у Спосєных Штатах Америки во главі из юристом из Пітсбурга, Григорієм Жатковичом, дораховали информовати про свої плани про автономію и независимость рудного края высші круги америцької влады. Межи ними був и сам президент Вудро Вілсон, из котрым русины мали дві стрічі.

Не є чудным и вто, ош нові лідеры незаисимої Мадярської Републіки во главі из Мігалём Каролі и їх наступники-большевики, Бейла Кун и другі, хотіли уничтожити предвойнові гатары. 10 децембра 1918 рока Мадярщина выголосила взник автономної території у рамках свої державы под именованям „Руська Крайна”. Тота нова формація мала собственного губернатора, котрого установив Будапешт, як и тогочасный Парламент (Сойм), котрый состояв из містных русинських діятелей и був скликаний первый раз у фебруарі 1919 рока. У тот час лідеры карпатських русинув на своих многих Народных радах вуд новембра 1918 рока до мая 1919 рока аналізували разні полтичні варіанти: вуд далшого существованія у рамках Мадярщины вадь соединенієм из Росією, Украйинов вадь Чехословакійов, вадь стати независимыми. Діятелі русинської громады у Спосєных Штатах Америки по настоянію самого президента Вілсона проголосовали на референдумі у новембрі 1918 рока за присоединеніє ид Чехословакії. Айбо при тому акцентовали условіє, ош їх Отцюзнина знама тогды, як Русинія, буде єднов из трёх частей Чесько-Словєнсько-Руської федеративної републіки. Якраз из таков візійов карпато-русинські лідеры уєдно из представителями братув из еміграції на засіданію „Народної рады” у Ужгороді 8 мая 1919 рока выголосили добровольное присоединеніє ид новуй державы – Чехословакії.

Позад того, ош Чехословакія нигда не стала федеративнов державов трёх равноправных народув, як того чекали карпатські русины, она определіла лем спеціальний статус діла свого восточного регіона, котрый называться Подкарпатська Русь. Чехословацькі делегаты на Парижськуй Світовуй конференції (цитата из статті 10 Сен-Жеменського договора 30 септембра 1919 рока) дали пропозицію, обы „руська територія на юг вуд Карпат” дустала майповнішу автономію при сохраненії цілости Чехословацької державы. Тота формулація была и у Парижському договорі из Мадярщинов (Тріанон 1920) и также была зафіксована у Чехословацькуй конституції, схвалєнуй у фебруарі 1920 рока.

Айбо ни єден из тых документув не зазначовав гатары запланованої у будушому автономної „русинської території”.

На протяженні цілого періода Чехословачії (1919-1939) карпатські русини були поділені адміністративно: 4/5 из них жили на Подкарпатській Русі (у 1921 році їх было 372 500 жителюв), а часть жила у регіоні под именованям Пряшовщина (Словакія). Там проживали 85 600 жителюв.

Интересным є тот факт, ош у тот час первый раз у исторії проявили політичну активність лемки – карпатські русини из сіверных схилув Карпат. Отвергнувши польські амбіції на свою землю, кунцём рока 1918, они проголосили дві лемко-русинські републики – перву у новембрі (у Команчі), а затым другу – у децембрі (Флори-шиці). Перва република держалася лем пару тыжнюв, айбо друга – коло 16 місяцюв. Русини-лемки, котрі первый раз стрітилися у Флоришці, а затым у Горлицях, уд самого начала призывали до споїня из будушюв демократичноу Російов, айбо у кунци рока 1918 їх лідеры соединилися из русинами из южных схилув Карпат и тоже хотіли присоединитися ид Чехословачії. У основі лемки перві визначили гатари „державы” Карпатська Русь (т.е. рахувучи Лемковину, Пряшовщину, Подкарпатську Русь и Мараморощину), котру описали у петиціях (из мапами) и адресовали Парижській мирнуй конференції. Айбо на своєю „Народнуй раді” у Ужгороді, у маю 1919 рока, карпатські русини офіційно отвергли жаданя лемкув присоединити їх ид Карпаторуськуй державі у рамках Чехословачії.

Вслідствії того, лемки мусіли держатися свої, „независимої” Руської Републіки Лемкув, котра на-ходилася на сіверных схилах Карпат до начала рока 1920-го, коли поляки тоту републику розпустили.

При тому, ош Чехословакія нигда не сталася федеративноу державов трёх равноправных народув, як того чекали карпатські русини, она уділила спеціальний статус своему майвосточному регіону, котрый назывався „Подкарпатська Русь”. Чехосло-вацькі делегаты на Парижській мирнуй конферен-ції (цитация из статті 10 Сен-Жерменської угоды 30 септембра 1919 рока) дали пропозицію, обы „руська територія на юг вуд Карпат дустала майповнішу автономію при сохраненію цілости Чехословацької державы”. Тота формуляція была утверждена и у Парижському договорі из Мадярщиноу (Тріанон 1920), и также была зафіксована у Чехословацькуй Конституції, принятой у фебруарі 1920 рока.

Айбо ни єден из тых документув на зазначовав гатары спланованої у будушюму автономії „Русинської території”. На протяженію цілого періода Чехословацької Републіки (1919-1939), карпатські русини были поділені адміністративно. Булшусть из них (чотыри пятах) жили на Подкарпатській Русі (у 1921 році того было 372500 жителюв), а менша часть жила пуд словацьков адміністраційов у регіоні, названому Пряшовщина (85 600 жителюв).

Як собственно выглядав у реальности тот статус, котрый чесько-

словенські власті приправили діла Подкарпатської Русі? Провінція справді дустала свого собственного губернатора. Первым губернатором Подкарпатської Русі став русинсько-американський общественний діятель Григорій Жаткович, котрого на сись пост назначив президент Чехословачії. Русинський язык став офіціальним уєдно из чеським. Ищи на протяженії 1918 рока, коли веліся переговори из чехословацькими лідерами у Америці, Жаткович чекав, ош скоро буде приголошена автономія, то-єсть, ош буде скликаний містний подкарпатський Парламент, Сойм, котрый буде контролівовати містний бюджет, а русинські землі Пряшовщини, котрі были „передчасно” подпорядковані словацькуй адміністрації, будуть обєдинені из Подкарпатськов Русью. Айбо тоты чеканя власті Чехословачії проигнорували из аргументаційов, ош жителі Подкарпатя ищи усе не готові самі руководити своїов територійов. Як отвїт на того, лідеры карпатських русинув создали непрестанну кампанію протестув (напримір, петиції, адресовані Лізі Народув, тиск русинських посланцюв и менаторув на Чеський Парламент) проти нежеланія Чехословачії дати обіцяну автономію. Аж у юнію 1937 рока централна власть изробила перві конкретні крокы односно автономії (Закон ч. 172). Айбо ищи перед тым, як тот закон став платным, сама Чехословацька Рєпублика стала жертвов межинародных событій, котрі кардинално измінили її судьбу и кромі того, наклали печать на вопрос русинської автономії.

На протяженії 1938 рока Адолф Гітлер зачав интензивну дипломатичну капанію, котра на самый перед закончилася окупаційов сосідньої Австрії у марті 1939, а затым и територіалным розділенням Чехословачії. Тото розділення отбылося на засіданію у Мніхові 29-30 септембра, на котрому Гітлер наказав своему союзникови Італії и противникам Британії и Франції изробити такі крокы:

1. Дозволити Німеччині забрати так называєму Судетську область (часть Чехії и Моравії)
2. Скликати другу конференцію, котра бы успокоила територіліні претензії Мадярщини до Чехословачії (у Словакії и Подкарпатськуй Русі)
3. Измінити політичну структуру Чехословачії таким способом, обы были заспокоєні політичні амбіції двох восточных провінцій державы—Словакії и Подкарпатської Русі.

Тото значить, ош назад був поставлений вопрос русинської автономії тогды, коли обострився кризис у Централнуй Европі. У рамках перетвореної Чехословачії, 9 октовбра Подкарпатська Русь дустала свою перву автономну власть, у состав котрої входили 3 особы во главі из Андрійом Бровдійом. Айбо через дакулько тыжнюв подкарпатський кабінет чехословацької власті розпустили (они обвинили А. Бровдія у промадярськуй політиці). На місто нього був установ-

лений новий кабінет во главі из Августиним Волошином. Задачов нового кабінета было доказати вірність Чехословакії и завести українську народну орієнтацію у ушыткых областях живота на Подкарпатю. Волошин и його сторонники зачали называти свою територію Карпатська Украина, бо были орієнтовані на вто, ош ушыткі жителі края належать ид українській народности. По новому Конституційному праву Чехословакії (вуд 22 новембра 1938 рока) и по другим декретам, Подкарпатю было гарантовано самоуправленіє, розділення власті и повинностей из централными властями у Празі и также были выголошені выборы до містного Парламента (Сойма). Фактично чехословацькі обіцянки из рока 1919 – дати Подкарпатській Руси автономію – были накониць реалізовані аж на 20 рокув пузніше у результаті Мніховського пакта у септембрі 1938 рока.

Як ся указало, автономна Карпатська Украина просуществовала лем дакулько місяцув, бо 15 марта 1939 рока Гітлер забрав ушытку, што ся обстало вуд Чехословакії. Так Чехія и Моравія были присоединені як сполочный протекторат ид Німеччині, Словакії было дозволено выголосити свою независимость як союзнику Німеччины, а Карпатська Украина, котра выголосила свою независимость лем на сден день, была из згодов Гітлера присоединена ид Мадярщині.

Айбо вопрос русинської автономії не був цілком закрытый. Тоты містні лідеры, котрі выступили за возвращеніє мадярської власті (такі як Андрій Бровді, Штефан Фенцик, Александер Ильницький), за свою вірность были вознаграждены тым, што стали депутатами Мадярського Парламента, де выступили из жаданям создания автономной территории под назвов Подкарпатское Воеводство. Про тоты пропозиції дискутовалося, айбо они направді не были реалізовані, а на протяженії войны назвов сього регіона у Мадярщині была Подкарпатська територія.

Коли у септембрі-октобрі 1944 рока на Подкарпатську Русь прийшла Совецька Армія, нараз стало ясным, ош Сталін не збераться додержувати военні договори из своїми союзниками, котрі предполагали восстановлення Чехословакії у її домніховських гатарах (то значить из Подкарпатськов Руссю). Намісто того, совецькі тайні службы уедно из містными комуністами організовали у Мукачові 26 новембра 1944 рока Первый Конгрес Народных Комітетув, который призвал „воссоединити” територію тепер уже под назвов Закарпатська Украина из Совецьков України, што означало – из Совецьким Союзом. На протяженії переходного періода (октобер 1944 - юній 1945), Закарпатська Украина фактично существовала як „независима” територіална единиця, котра решпектовала організацію собственно Народної Рады Закарпатської України, котра состояла из 17 особ.

Ищи перед тым, як акт „воссоединенія” був подтврджений формальным договором из Чехословакійов у юнію 1945 рока, вопрос русинської автономії був поставлений ищи раз, тепер уже перед

совецькими властями. У листопаді 1944 року представителі міської Православної церкви (усією із архимандритом Алексієм Кабалуком) и підпредседатель Народної Ради Закарпатської України Петро Лінтур загнали петиціюіз проханням визнання автономії Карпаторуської Совецької Республіки (Карпаторусская Советская Республика), котра мала присоединитися до Совецькому Союзу, як самостійна цілісність, а не як частина Совецької України. Айбо той вопрос у Москві не дустав позитивну реакцію, бо там не хотіли, очевидно, ищи єдну совецьке республіку, тим булше таку, гатари котрої мали розширяться на словацькі и мадярські землі.

Крім того, русофільський аспект сього жадання (Лінтур и Кабалуков раховали русинув за галузку російського народу), не вязався із офіційнов совецьков аргументацієв „воссоєдиненія”, котра базовалася на „добровольному желанію” народу Закарпатської України „воссоєдинитися із своїм Великим Матірью – Совецьков Україннов”.

Интересно зазначити, ош у переходному політичному періоді 1944-1945 рокув, коли Закарпатська Україна фактично не була ани частів Чехословачії, ани Совецького Союзу, карпатські русини, котрі жили на сусідних територіях, назад высказали жадання стати частів самостійної Карпатської Руси. Завто у Словачії репрезентативний орган місних русинув – Українська Народна Рада Пряшовщини, 1 марта 1945 року поддержала резолюцію, у котруй просила совецьку власть, ош „кидь буде рішатися вопрос Закарпатської України, обы не было забыто вто, ош на Пряшовщині также живуть украинці, котрі... суть кровными братами закарпатських украинцов.” Айбо тот пропозиція не полюбилася совецьким лідерам (як комуністичным, так и некомуністичным), завто вуд такого жадання отступилися. Тогды карпатські русини із сіворо-центральної Румунії образовали у Сігеті Народну Раду, котра 4 фебруара 1945 року схвалила резолюцію, у котруй призывала своїх делегатув „продовжовати бої за прикапчання Мараморошчини до Совецькуй України”. Совецькі власті дали такий ясний отвіт, ош не збираються розширять гатари свої держави на територію, заселену карпатськими русинами у румунському Марамороші. Совецькі власті были у цілому негативно настроєні у вопросі далших змін гатарув із своїми западними сусідами, ушыткі із котрых мусіли статися братними комуністичными державами. Айбо жадання дустати будь-яку ступінь автономії не исчезло, наймуцніше у русинув Пряшовщини, котрі обсталися частів Словачії. Таким образом, не пройшов и рук, як комуністи Чехословачії узяли власть у свої руки (у фебруарі 1948), а карпатські русини уже подали дві пропозиції нову власті относительно автономії. Перву із них у листопаді 1948 сформуловав председа Української народної власті Пряшовщини Иван Рогаль-Ільків, у котруй призвав власті гарантовати истинні

культурні і мовні права українським жителям Словаччини. Якими б мали бути ті гарантії, то було дано на заваження комуністичних властей Чехословаччини. Другу пропозицію, у лютому 1949, подав комуністичний бос Гуменного Штефан Бунганич, котрий призвав утворити Карпаторуську (Українську) автономну область, її адміністрація мала б відповідати за діла освіти, культури, соціальної сфери, охорони здоров'я, сільського господарства, місних діл і фінансів. Завто, ош ишлося про делікатний народностный вопрос, Бунганич отклав його вирішення на будучность, коли автономна власть сама вирішить: чи ідентифікувати себе из українцями, вадь подпоровати розвитіє окремишньої народности – русинської. Айбо у конечному результаті власті комуністичної Чехословаччини одверли ідею територіальної автономії як такої и через дакулко рокув приняли резолюцію про вто, обы місних жителюв брати за українцюв, без нияких

Подобні взоры переважали и межы комуністичними лідерами сусідньої Подкарпатської Русі, котру Чехословаччина формально передала Совецькому Союзу у лютому под назвов „Закарпатська Україна”. На протяженні другого пувстороччя (1945-1991) про вопрос автономії вадь хоть якої зміны політичного статусу Закарпаття у Совецькому Союзі не дискутовалося. Айбо у 70-х роках ХХ стороччя у регіоні появилися дакотрі визнамні політичні діятели и священницькі дисиденты (як Юрій Бадзє, Йосиф Тереля), котрі мали вплиніє на широкий контингент українських дисидентюв. Вплиніє учителя Павла Кампова мало скорше локальний характер. Вун у 1970 році у зв'язі из 25-річним юбілейом „воссоєдиненія” Закарпаття из Совецьким Союзом написав політичний трактат пуд назвов „25 рокув надії и розчарування”, у котрому призывав свій народ „пробудитися из глубокого сна” и зачати войовати за обновленіє „республіки Подкарпатська Русь” и „вудорвати її вуд Совецького Союза”. Осужденіє Кампова, як члена так званої „партії відродження Підкарпатської Русі”, убили у зародку двигання за політичну трансформацію регіона. Ушыткі тоты активісты у общому доказали, ош идея автономії Подкарпатської Русі обсталася жити до кунця и при совецькуй епосі.

У часы перестройки, котру зачав Михаил Горбачов, вопрос автономії Закарпаття назад став общественным вопросом. Так, у році 1989, коли призыв Горбачова ид „гласности” дойшов до периферії Совецької України, у закарпатській пресі и у общественності зачалися дискузії на темы, про котрі довго не мож было дискутовати, наприклад, темы ідентиты русинув и колишнього автономного статусу їх регіона. Вопрос автономії був зв'язаний из широкими дискузіями по ушыткуй Україні: чи сися держава стане сувереннов, чи може независимов, а кидь айно, то чи тото буде унітарна держава, вадь федеративна у рамках историчних регіонув, каждый из котрых буде мати значителну степень автономії?

На Закарпаттю дем недавно основанное Общество Карпатських Русинув выдало у септембрі 1990 рока меморандум, котрый призвав совецького президента Горбачова и Верховну раду ССР перетворити Закарпаття на „автономну републіку Подкарпатська Русь”. Уже через дакулко місяцiov Закарпатська Обласна Рада была вымушена займатися пропозиціями сього меморандума. У октовбрі 1991 рока Закарпатська Обласна Рада створила комісію, котра мала займатися вопроса-ми автономії. Тота комісія, на чолі из честованым закарпатськым историком Иваном Гранчаком, беручи во вниманіє историчный прецедент и специфічні културні и економічні знаки регіона, рекомендовала Обласнуй Раді, обы Закарпатя назад добыло статус автономії, айбо уже у рамках независимої України. Одновременно многі цивільні організації так, як и Общество Карпатських Русинув, призывало вызнати ушыткых жителюв за окремішню народность.

Десять дней перед из нетерпіням довгочека-ным народным референдумом председа Верховної Радy и кандидат у президенты Леонід Кравчук прийшов на конзултації у Ужгород из Закарпатськов Обласнов Радов, у ході котрых вопрос автономії був єдным из головных.

Кравчук предложив пуйти на компроміс. Подобно другим політичным кандидатам, Кравчук перед тым, як выїхав из Закарпаття, выголосив: кидь жителі регіона схвалять автономію Закарпаття у референдумі и кидь його выберуть президентом, то вун обіцять, ош автономія буде заведена такой за пару місяцiov, то значить – до яри 1992 рока.

1 децембра 1991 рока закарпатські избирателі поправді проголосовали за независимость Украины (92%), проголосовали и за Кравчука, як прези-дента (58%), айбо и за автономію (78%). Айбо што сталося потому?

Независимость Украины была легалізована на народному референдумі, Кравчук став президентом Украины, айбо автономный статус на Закарпатю так и не був заведений. Пропозицій по вопросу автономії Закарпатя было подано немало, зачинавучи „офіціальным” поданням Закарпатської Обласної Радy – приміром „созданіє спеціальної самосправної адміністративної території”. Пропозиція была адресована Верховнуй Раді 1992 рока. У наступних місяцях и роках президент Кравчук обвинив Верховну раду за вто, ош не вирішила вопрос автономії, кромі того, даякі народні посланці, украинські націоналісты и представителі влады зачали твердити, ош регіональный референдум 1 децембра був незаконный, хоть и стався у рамках референдума за независимость Украины. Єден посланець из Закарпатя – комуніст Иван Мигович намагався открыти вопрос автономії у Украинськом парламенті, айбо безуспішно.

У самому регіоні карпато-русинські діятелі припоминали українській власті невыповнені обіцянки про автономію. Из ціллю обернути вниманіє на тот вопрос, они організовали у році 1993 дочасну власть так называємої республіки „Подкарпатська Русь”. „Республіка” установила свуй, ніким не признаний кабінет и премьер-міністра, котрі чекали на тот момент, коли Україна осуществить їх жаданя, вадь до кунця ся розпаде, як держава. Десь у 1999 році кабінет сам ся розпав у результаті „політичного” договора из місними силами, котрі подпорovali тогдашнього президента Леоніда Кучму.

Накониць, у децембрі 2007 рока, через 16 рокув пуся референдума 1991 рока, общественна організація под назвов Парламент Подкарпатської Русі (Сойм подкарпатських русинув) во главі из православным священником Димитрійом Сидором декларовала своє наміреніє выголосити Закарпатя автономнов територійов, без реакції на сесе самої України. У началі 2008 рока до Сойма прикапчалися „Народна Рада Подкарпатських Русинув” во главі из дохтором Євгенієм Жупаном и обі організації уєдно у юнію 2008 рока скликали Первый Европський Конгрес подкарпатських русинув. Под час засіданя Другого Конгреса у октовбрі 2008 рока учасники Конгреса у свойому меморандумі выголосили „обновленіє русинської державності (такої, котра нібы уже существовала у 1938 році) у формі Республіки Подкарпатська Русь, што мала набыти право 1 децембра 2008 рока. Такой другого дня стали знамі члены влады Республіки Подкарпатська Русь, а їх кабінет мініструв доповнив воззванія, адресовані власті Росії, обеспечить статус и беспечность нової суверенної республіки. Тоті послідні усяія достигнути автономії вадь до кунця добыти державность для Подкарпатської Русі были остро критиковані многими русинськими діятелями у регіоні и за його гатарами, перед ушыткым Світовым Конгресом Русинув. Без того, такі екстремічні, хоть и нереалні жаданя достигли принайменшому одну ціль: привлекли вниманіє межинародных медій, власті України, конкретных общественных и интеллектуальных кругув у Росії ид судьбі карпатських русинув на Україні.

Проф. П. Р. Магочі

Текст адаптовала др. М. Лявинец

Доклад на межинароднуй конференції памня-ти проф. И.Удварі, котру організовала Кафедра української и русинської філології Ниредьгазької Высшої Школы пуд руководством проф. Андраша Золтана.

Hodinka Antal könyv-terve Kárpátaljáról

Hodinka Antal a ruszinok történetének legeredményesebb és legsokoldalúbb kutatója. Gazdag munkássága felöleli a ruszinok egyháztörténetét(1), gazdaság és szociális történetét(2), néprajzát(3), folklóráját(4), nyelvét(5) stb. Egész élete során gyűjtötte a ruszin nyelvemlékeket(6), kiadta Olsavszky Mánuel püspök nyelvészeti szempontból is értékes levelezését(7). Értékes könyvben tette közzé Rákóczi Ferenc fejedelmünk azon ruszin jobbágynak névsorát, akik résztvettek az 1703–1711-es szabadságharcban(8) stb.

A nagy tudós meggyőződése volt, hogy a kárpátaljai ruszinoknak saját, népnyelvükön lehet csak irodalmi nyelvet kifejleszteni, ezért számos dolgozatát a ruszinok körében leginkább elterjedt, és legrégebbi u – zó nyelvjárásban írta(9). Ruszin népnyelvű művei további elemzésre várnak(10). A fenti sorokból és Hodinka Antal alapos bibliográfiájából(11) valamint a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárában őrzött, nagy mennyiségű kéziratos hagyatékából(12) egyértelműen kitűnik, hogy élete végéig gyűjtötte az adatokat, egy a ruszinok teljes történetét feldolgozó monográfiához.

Az MTA Könyvtára Kézirattárában az akadémikus vegyes tárgyú előadásai, tanulmánytöredékei között található egy *Könyv Kárpátaljáról* ideiglenes címen szereplő monográfia-terv. A függelékben közzétett tervezet két fejezetcímet és az egyes fejezetek vázlatos tartalmát sorolja fel(13).

Vegyük szemügyre közelebből a monográfia-tervet.

Felvetődik a kérdés, – mikor is keletkezhetett a tervezet? A szövegösszefüggésből kitűnik, hogy akkor, amikor Ungvár székhellyel megalakult a magyarországi ruszin területeket felölelő Kárpátaljai Kormányzói Bizottság. Ez az adminisztratív terület, 1939. július 7-én létesült(14), s területe, kiterjedése jelentősen eltért a csehszlovákiai Ruszinszko és a Volosin-féle Kárpátukrajna kiterjedésétől. Hodinka is kiemelőnek tartotta, hogy Kárpátalja, mint területi fogalom a történelemben teljesen ismeretlen. Csehszlovákia létrejötte után figyelhető meg az a történelmietlen nézet, mely a terület viszonylagos önállóságát visszavetíti a múltba, s Kárpátaljáról és Magyarországról mint két önálló szubjektumról beszél. E nézetet a szovjet történészek is átvették, megtoldva

azzal a képtelen véleménnyel, hogy a Kárpátalját alkotó négy vármegye Magyarország gyarmati függvénye volt(15), s hogy a Magyar Királyságban kegyetlenül elnyomták a ruszinokat.

A második fejezet a ruszin történelemmel foglalkozott volna, kiemelve a magyar vonatkozásokat. A csehek alatti Kárpátaljának is külön fejezetet szánt a szerző, melyben kiemelte volna, hogy a csehek által ígért autonómiát a ruszinok nem kapták meg. A csehek később szovjetek karjai közé lökték Kárpátalját, ezernyi szenvedést okozva a vidéknek. Történelmi perspektívából nézve Kárpátalja cseh korszaka zsákutcának bizonyult a ruszinok részére, hiszen nem vezette be Európába Kárpátalját. A ruszinokat oda lökte a Szovjetnek, oda ahonnan őseik menekültek. Hodinka a szlovákiai ruszinoknak is tervezett egy fejezetet. A Tiso-féle Szlovákiában a ruszinok jogait korlátozták, iskolaügyük visszafejlődött. A szlovákiai ruszin sérelmek nem oldódtak meg 1945 után sem, mert a szlovák hivatalos szervek, bizonyára szovjet sugallatra, ukrainizálták a ruszin intézményrendszert.

A ruszin származású tudós nyilvánvalóan nem tartotta a ruszinokat ukránnak – mikor ezt írja a tervezetben: kiemelendő hogy nem ukránok. 1918-ig a ruszin népesség görög katolikus vallású volt, az Osztrák-Magyar Monarchia utolsó évtizedeiben a rendkívül céltudatos orosz propaganda eredményeként néhány faluban a hívek áttértek a görögkeleti vallásra. A csehszlovák kormányzat, hogy a Monarchiából örökölt struktúrákat gyengítse, s a hagyományos magyar értékeket eltüntesse Kárpátalján szorgalmazta a pravoszláv vallás elterjedését, s diszkriminálta a görögkatolikus klérust. Roppant nagy zavart keltve s kárt okoztak ezzel a Közép-Európai mentalitású ruszin lakosság lelki, kulturális életében. Az 1940-es évekre a ruszin lakosság vallási szempontból már nem volt egységes. A szerző egyébként egy önálló fejezetet kívánt szentelni a magyarországi görög katolikus és görögkeleti egyházak történetének, a magyar olvasóra való tekintettel főleg magyar szempontból.

Hodinka teljes, átfogó képet tervezett nyújtani a ruszin nyelvről. Megállapítja, hogy a ruszin irodalmi nyelv terén teljesen tisztázatlan a helyzet, többféle nyelvtan, helyesírás létezik. A ruszin nyelvről az volt a véleménye, hogy erősen eltér a keleti és nyugati szláv nyelvektől, s a keletiszlovák nyelvjárással is több hasonlóságot mutat, mint az említettekkel. Tegyük hozzá, hogy a keletiszlovák nyelvjárással a ruszin elsősorban a szókincs, a szókészlet (lekszika) terén mutat feltűnő hasonlóságot, hiszen a szlovák is, a ruszin is azonos keretekben fejlődtek a Magyar Királyság keretein belül. A hangtan és alaktan terén azonban a különbségek jelentősek.

Hodinka önálló fejezetekben tervezte tárgyalni a ruszinok néprajzát, – népviseletét, (szokásvilágát, zenei - és tánc kultúráját, s képzőművészet és irodalom kérdéseit.

A kötetet egy rendkívül fontos és eredeti fejezet zárta volna: magyar

kultúr - és szociálpolitika Kárpátalján. E kérdésről nagyon keveset olvashatunk. Új monográfiájának második kötetében Botlik Józsefnél találtam nyomát, hogy az általa vizsgált időszakban (1939–1944) mit adott a magyar kormányzat Kárpátalja népeinek(16), továbbá Káprály Mihály szentelt önálló kötetet a Kárpátaljai Tudományos Társaság kiadványainak, melyek a szovjet szerzők, dehonesztáló véleményétől eltérően rávilágítanak, hogy a Társaság értékálló tevékenységet folytatott(17). Más magyar szerzők erről hallgatnak, szovjet és ukrán nacionalista szerzőknél viszont a több évszázados magyar elnyomás és kizsákmányolás tételét olvashatjuk.

Úgy vélem, mindannyian sajnáljuk, hogy Hodinka Antalnak nem sikerült megvalósítania Kárpátaljáról és a ruszinokról tervezett monográfiáját. A *sine iro et studio* – pártatlanul, harag és részrehajlás nélküli könyv megírása a Magyar Királyságban egykor élt ruszinokról és Kárpátaljáról a jövő kutatóira var.

Udvari István

1. A munkácsi görög-katolikus püspökség története / a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából írta Hodinka Antal. – Bp.: MTA, 1909. – VIII, 856 p. – Ipolyi-díjas munka.; A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára / gyűjt., összeáll. és közrebo csátja Hodinka Antal. 1. köt., 1458–1715. – Ungvár: 1911. – LVI. 668 p.

2. Утцюзнина, газдуство прошлость южнокарпатських русинув / написау едень Сокрыницький Сирохмань. – [Bp.]: Hornyánszky, é.n. [1922?]. – 108 p. A szerző: Hodinka Antal. Uő.: The home of the ruthenian people. – In: Oxford Hungarian Review. 1922. (jun.) p. 51–77.* – Rövidített kiad. – Klny. Vö. 59., 61., 52.; A kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és múltjuk. – Bp.: Apostol Ny., 1923. – 48 p. – Megjelent ruszin, francia és angol nyelven.; L'habitat, l'économie et le passé du peuple ruthène au sud des Carpathes. – Paris: Champion, 1924. – 32. p. Klny. – In: Revue des Études hongroises et finno-ougriennes. Vol. 2. nr. 4. (okt./dec. 1924.) p. 244–275.

3. A rutének. – In: Magyarország. 6. köt., Felső-Magyarország. 2.r. – Bp.: M.Kir. Államny., 1900. – p. 401–417. – (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen; 18.) Uő.: Die Ruthenen. – In: Ungarn. Vol.5., 2. [T] – Vienna: Hof- und Staatsdruck., 1900. – p.401–418. – (Die Österreichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild.)

4. Vö. Антон Годинка: Пісні наших предків. Száz ruszin népdal. Budapest–Uzshorod, 1993.

5. Ruszin-magyar igetár = Rusins'ko-mad'arskyj slovar' glagulov / Antonij Godinka; szerk. Udvari István; előszó Cselényi István Gábor; kiad. a Görögkatolikus Hittudományi Főiskola. – Nyíregyháza: Görögkat. Hittud. Főisk., 1991. – LXXVII, 436 p.: ill. – Az MTA KK MS 4817/55 jelzetű kézirat alapján.

6. Hodinka Antal válogatott kéziratai = Выбрані рукописи Антонія Годинки / vál, szerk. és a bev. életrajzot írta Udvari István; kiad. A Vasvári Pál Társaság. – Nyíregyháza: Vasvári Pál Társ., 1992. [1993]. –199 p. (Vasvári Pál Társaság füzetei; 11.). – Az MTA Könyvtárának Kézirattárából.

Tartalma:

MTA KK MS 4812/10 Szent István jelentősége a magyar történelemben / előszó és jegyz. Újj Anna. p. 15–26.;

MTA KK MS 4812/9 Adatok a ruszinok 1848/49. évi történetéhez : H.A. előadása 1943. márc. 15-én /közread. Udvari István. –p. 27-34.;

MTA KK MS 4812/12 Як наші духовники проживали /közread. Udvari István. –p. 35-56.;

MTA KK MS 4812/12 Ци правда, же Мадярщина “порабствувала” подкарпатських

русинов? /közread. Udvari István. – p. 57-70.;

MTA KK MS 4812/12 По дешто о наших матриках /közread. Udvari István. – p. 71-77.;

Itt különösen ld.: MTA KK MS 4812/12 Книга писаных кирилликов документов угорських русинов. Предпущеное поясняющее и толкующее слово /közread. Udvari István. – p. 79-95.;

MTA KK MS 4814/1 Бокораші ци фаркановы /közread. Udvari István. – p. 97-102.;

MTA KK MS 4817/3 Передословіе до Русинсько-мадярського словаря /közread. Udvari István. – p. 103-108.;

MTA KK MS 4812/12 Hodinka Antal előadása a Kárpátaljai Társaság szakosztályainak összevont ülésén /közread. Udvari István. – p. 109-115.;

MTA KK MS 4812/12 Hodinka Antal köszöntője Kozma Miklós kormányzó biztoshoz a Kárpátaljai Tudományos Társaság diszközgyűlésén /közread. Udvari István. – p. 117-119.;

MTA KK MS 4812/16 A tokaji vár története 1603-ig /sajtó alá rend. János István. – p. 121-182.;

MTA KK MS 4812/4 A mai kárpátaljai ruszinok története /közread. Ivan Megela – p. 191-198.

7. Переписка епископа нашего бл. п. Михаила Мануила Олшавського зь тогдашніми гуменами Гедеономъ зь Пазиномъ и Йоаникіомъ Скрипкомъ / Романувъ Антоній. – Жовква, 1934. – 38 р. * Н.А. összeállítása Olsavszky Manuel püspök levelezéséből.

8. Переписка епископа нашего бл. п. Михаила Мануила Олшавського зь тогдашніми гуменами Гедеономъ зь Пазиномъ и Йоаникіомъ Скрипкомъ; II. Rákóczi Ferenc fejedelem és a “gens fidelissima”. – Pécs: Dunántúl Pécsi Egyet. K., 1937. – 64 p. (Felvidéki Tudományos Társaság kiadványai; 1/4.)

9. Утцюзнина, газдуство прошлость южнокарпатських русинувъ / написау едень Сокирницький Сирохманъ. – [Вр.]: Hornyánszky, e.n. [1922?]. – 108 p. – A szerző: Hodinka Antal.

Uő.: Отвореный листь султана Баязита II. о мир его съ Владиславомъ королемъ угорськимъ и чешськимъ р. 1498. – In: iiev zbornik. – Zagreb, 1929. – p. 635-639. – Klny.; Переписка епископа нашего бл. п. Михаила Мануила Олшавського зь тогдашніми гуменами Гедеономъ зь Пазиномъ и Йоаникіомъ Скрипкомъ / Романувъ Антоній. – Жовква, 1934. – 38 р. * – Н.А. összeállítása Olsavszky Manuel püspök levelezéséből.;

Грамотность и ученость нашихъ священниковъ до епископа А. Бачинского / А. Годинка. – In: Земледельский календарь на высокосный год 1936. / сост. Михайл Демко. – Ужгород, 1935. – p. 119-123.;

Грамотное и материальное состояние приходского духовенства у давности у православныхъ державахъ. /А[нтоній] Р[оманувъ] Г[одинка]. In: A. Russ. Viestnik(Pittsburg). 1936. no. 4. (23. jan.) p. 7., 1936. no. 5. (30. jan.) p. 1936. no. 6. (6. febr.) p. 7., 1936. no. 7. (13. febr.) p. 7. 1936. no. 8. (20. febr.) p. 7., 1936. no. 9. (2. febr.) p. 7., 1936. no. 8. (20. febr.) p. 7., 1936. no. 9. (27. febr.) p. 7., 1936. no. 10. (5. mart.) p. 7., 1936. no. 11. (12. mart.) p. 7. 1936. no. 12. (19. mart.) p. 7. – A szerző: Hodinka Antal.

10. Dolgozatok Hodinka Antal tiszteletére = Наукові дослідження на честь Антонія Годинки /szerk. Udvari István; kiad. A Bessenyi György Tanárképző Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszék. – Nyíregyháza. Tartalma: BGYTF Ukrán és Ruszin Fil. Tansz., 1993. – p. 92. – (Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia; Tom. 1.)

Проста народна мова у літературній обробці Сокирницького Сирохмана / Панько Сергій p. 5-20.;

Языковые особенности русинских произведений А. Годинки, тождественные с диалектизмами с. Стеблівка (с. Салдобош) Хустского района Закарпаття / Василь Орос. P. 21-28.;

Антоній Годинка – збирач народних пісень-колядок Закарпаття / Юрій Туряниця. p. 29-40.;

Мелодика речи напевов 100 русинских народных песен (собираетель: Антоний Годинка) / Степан Арпа. p. 41-52.;

Зауваги до “Глаголиниці” А. Годинки /Олег Лещак. р. 53-60.;

Русинские глаголы венгерского происхождения в “Русинско-венгерском словаре глаголов” Антония Годинки /Иштван Удвари. р. 61-72.;

Література русинів Угорщини в оцінці Антала Годинки / Любиця Бабота. р. 72-82.;

Múlt századi magyarországi orosz nyelvtanok ruszin vonatkozásai / Kiss Kálmán. p. 83-92.

11. Vö. Kovács Tiborné: Hodinka Antal bibliográfia. In. Udvari István (szerk.): Hodinka Antal emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére. Nyíregyháza, 1993. 405-428.

12. Ennek jegyzékét ld.: UDVARI István Hodinka Antal: 1864–1946.– In: Ruszin-magyar igetár / Hodinka Antal. – Nyíregyháza, 1991.– p. IX–XXIII.– Függ.: H.A. kéziratos hagyatékának jegyzéke.– Klny.: is.

13. Vö. Kovács Tiborné: Hodinka Antal vegyes tárgyú előadásai tanulmánytöredékei, és jegyzetfüzetei. In: Udvari István (szerk.): Hodinka Antal emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére. Nyíregyháza, 1993. 376.

14. Vö. Botlik József: Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I. Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok. 1918–1945. Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae 7. Nyíregyháza, 2005. 321-389.

15. Vö. Udvari István: A ruszinok XVIII. századi historiográfiája. In. uő. Ruszinok a XVIII. században. Történelmi és művelődéstörténeti tanulmányok. Vasvári Pál Társaság Füzetei 9. Nyíregyháza, 1994. 49-60.

16. Vö. Botlik József: Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján II. A Magyarországhoz történt visszatérés után 1939–1945. Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae 9. Nyíregyháza 2005.

17. Vö. Капраль Михаил: Подкарпатское Общество Наук. Публикации. 1941–1944./ Káprály Mihály: Kárpátaljai Tudományos Társaság. Kiadványok: 1941–1944. Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia 10. Nyíregyháza, 2002.

Ғүгеллөк

КӨНҮВ КАРПАТАЛҖАРАЛ*.

(: Сім мөг нинс елдөнтве :)

Елөсзө.

Карпаталја терітеле. Геополитикай фежезет. Фөлдразји леірас. Кіемелендө а тьртенеleben телісен ismeretlen “Карпаталја”, mint területi fogalom. А csehszlovák Ruszinszkö, Volosin-fөle Kárpát-Ukrajnának és а mai Kárpátaljának kiterjedése.

Ruténföld а тьртенеleben.

Magyar éra. Кіемелендө minden magyar vonatkozás, фөлег Ракөцзи идеје stb.

Карпаталја а csehek alatt. Az autonómia kérdése. Szics-gárdisták kiket lengyel Ukrajnából szöktettek be az ország területére – terrorja.

Ruszinok а mai Szlovákiában. Sérelmek, helyzetkép stb.

Rutének. Кіемелендө, hogy ezek tulajdonképpen nem ukránok. Szláv térhódítás а múltban а magyarok kárára. Kihangsúlyozandó, hogy Kárpátалја rutén lakossága még vallás szempontјából sem egységes.

Rutén nyelv. Кіемелендө, hogy nyelvileg is teljesen tisztázatlan а

helyzet. Többféle nyelvtan, helyesírás és irány. (: Nagyorosz, ukrán, helyi dialektus, stb.): Erősen elüt az északi szláv nyelvektől és a kelet-szlovákiai tót nyelvjárással is több hasonlatosságot mutat, mint akármelyik északi szláv nyelvvel.

Magyarországi görögkatolikus és görögkeleti egyházak története, – főleg magyar szempontból.

Néprajzi fejezet.

Népvisélet

Zene, ének, tánc.

Képzőművészet.

Irodalom.

Helyi szokások.

Közgazdasági állapotok.

Magyar kultúr- és szociálpolitika Kárpátalján.

* **Lelőhelye:** MTA Könyvtára Kézirattár MS 4812/12. II./3.

Робота професора Иштвана Удварі из русинскими періодичными изданиями XXI сторочья у Мадырщині

(Куртый обзор статей И.Удварі по матеріалам русинских періодичных выдань „Календарь-Альманах” и „Русинський Світ”)

Доклад на межинароднуй конференції памняти проф. И.Удварі, котру організувала Кафедра украинської и русинської філології Ниредьгазької Высшої Школы пуд руководством проф. Андраша Золтана.

Перепозіруючи боки русинских періодичных выдань „Календарь-Альманах” и „Русинський Світ”, не мож не замітити статі професора Иштвана Удварі. Они привертають внимание читателя у перву очередь своїм професіональным подходом до темы, многогранностью ёго знань у области русинського языка и исторії

Маріанна А. Лявинец

русинув у цілому. На боках сих видань вун опубліковав ряд научно-изгладовательських, сосполно-культурных и публіцистичных статей, звязаных из историиёв, лінгвістиков, культуров и проблематиков русинського вопроса. У статях, котрі вун заганяв у редакцію русинської пресы, усе чувствовав ся строгий, научный айбо уедно из сим дружеский и скромный „тон” ёго науної церузы.

У конці XX сторочя у 1998 році русины Мадярщины были признані ги окрема меншина, проживающа у Мадярській Республіці. Из сього момента зачинать ся возрождение русинської культуры у державі. Русины Мадярщины налажувуть связь из Світовым Конгресом Русинув (1). Зачинавуть перевыдавати стару и выдавати нову русинську літературу. Появляє ся первое сочасное печатное виданя - журнал „Русинський Вседержавный Вістник”, пузніше, зачинавучи из 2003 рока печатный орган продовжать свою діяльність под назвов „Русинський Світ”. Вуд 2001 рока виходить „Календарь-Альманах”, у котрому печатавуть ся научні, изгладователські, просвітителські и культурні матеріали. У суй статі, я представлю матеріали, опубліковані И. Удварі у „Календарі-Альманасі” и у „Русинському Світі”, котрых за доста куртый срок нараховує ся бульш ги 20.

Сочасна русинська періодика испершу зачала печатати ся на двох языках, мадярському и русинському. Пузніше, зачинавучи из 2006-го рока, лем на русинському языку (у даяких случаях из мадыро-язычнов прилогов). Идея создания нового сочасного „Календаря-Альманаха” была идеёв професора, доктора медицинских наук А. С. Лявинця (2). Ёго идея фундаментовала ся фактично на возрождении выданных Обществом А.Духновича періодичных культурно-просвітительских видань, таких як „Календарь-Альманах”, котрый выдавав ся у XIX стороччі на Подкарпатській Руси, котра у тот час относилась до Мадярського Королівства.

Задумка возрождения „Календаря-Альманаха” у перву очередь была основана на восстановлении русинсько-мадярських культурных и историчесь-ких связей, и на возрождении русинського языка и культуры у Мадярщині. Професор Иштван Удварі из самого начала сполупрацовав из редакціёв „Календаря-Альманаха”. Пусле появления первого Календаря И. Удварі написав дружеськое письмо А. Лявинцю, у котрому вун пише про то, ош из появляем первого номера „Календаря-Альмана-ха” появила ся надежда на возрождение много-віковой русинської культуры и традицій у Мадярщині.

Перечитуючи статі професора Иштвана Удворі, котрі появили ся у сочаснуй русинській пресі, у перву очередь мое внимание сосредоточило ся на ёго широких знаниях русинської истории и культуры у цілому. Историчеські очерки автора „повели” мене у даколи забытое

прошлое, а даколи и не так уж и давньое, айбо уєдно з сим, все-таки уже прошлое. У ёго шорах чувствуются запахи старых, пропитанных прошлым и дышающих ладаном бокув и шорув старых документув. Читавучи ёго роботы, я гибы отравила ся у далні мандри, у историческое прошлое Русинув. Майліпше професора И.Удварі волновав языковой вопрос русинув. Ёго роботы, котрі занимають ся сим вопросом, мож поділити на дві подтемы. У статях, изглядающих историю литературного русиньского языка, вун из єдного бока указує на влияніє языковых елементув церковно-славянського, давньоукраиньского литературного языкув на русинський и слияние їх из живым народным русиньским языком, а из другого бока вун пудчеркує велику кулькусть гунгаризмув у живуй бесіді ушытких русиньских говорув, котрі по ёго мненію мож раховати єднов из самых важных черт русиньского языка, так як они не лем одокремлюють русинський язык вуд других славянских языкув, а и являють ся єдным из ключевых моментув, котрі обєдиняють ушыткі варіанты русиньского языка. Ёго изглядованя основывали ся на грамотах, офіціалных, адміністративных, церковных (літургіческих) и літературных жерелах. Про сесе вун пише у слідуючих статях: „Школованя русиньської церькуної інтелігенції у XVIII. столітїю”(3), „Алексанр Духнович продовжатель традицій русиньского літературного языка”(4), „Ласлов Чопей, русиніста”(5), „Исслідованя словарного запаса русиньского літературного языка XVIII.сторочя, перепись важнійшої лексики Петра Балутянского”(6), „Антоній Годинка: Книга кириличных документув Русинув Мадярщины”(7), „Гіадор Стрипський про русинський літературный язык”(8), „Русиньскі глаголы-гунгаризмы у Глаголици Антонія Годинкы”(9), „Подашто о мадарізмах літературного языка пудкарпатських Русинув”(10) и др.

У статі „Исслідованя словарного запаса русиньского літературного языка XVIII.сторочя, перепись важнійшої лексики Петра Балутянского” у конці котруй вун дає куртый русиньський словарь, И.Удварі підтверджує наявними примірами, пише про то, ош русиньський язык XVIII сторочя, котрый базировав ся на слиянні церковно-славянського, древньоукраиньского и живого народного русиньского языка, виділяє ся на кождому языковому уровні: на фонетичному, морфологічному, синтаксичному, лексичному и семантичному, и сим самым уже первоначально претендує на самосуществованіє як літературного языка(11). Сим дуже волнующим ёго вопросом, вун занимає ся и у статі „Алексанр Духнович продовжатель традицій русиньского літературного языка”(12). Туї хотіло ся бы отмітити, што професор изглядувучи ту авадь иншаку тему, усе старає ся основывати свої взгляды на точных исторических данных и

примірах, што не маловажно у широкому аспекті изглядвань. Проводячи дискусії межи своїми колегами, вун обертав їх вниманіє на сложность вопроса літературного русинського языка. Сесе видко, наприклад, у приведенуй выше статі, де вун пише слідуєщє: „Язык Александра Духновича, автора русинського гімна, добрі простудованый, и авторы сих многочисленных студій прихоят на єдну думку: будитель русинського народа у своуй скоршуй творчости писав языком, близьким ид простонародному, наколь пудні єго творы вказуют силный вплив великоруського языка. (...) Авторы прекрасных языкознательських изглядвань Петро Бунганич, Ёсыф Дзендзелівський, Микола Штець студуют тему, головно, як діалектологи, и не занимают ся сопоставенєм языка Духновича ни з руськыма літературныма традиціями, ни з языковым узусом того часу в документах єпископських канцелярень (мукачовської, пряшовської) и всяких уданях мукачовської грекокатолицької єпархії. (...) Тему традицій пудкарпатського писаного языка не рушили ани научники, котрі розвивали концепт єдиного великоруського языка. Видав, авторы студій так розважовали, же зачим русинський літературный язык не був кодифікованый, нормалізованый, та неє што изглядовати язык Духновича в аспекті держаня традицій. Из тым думанєм не мож ся согласити. И до Духновича Русины мали літературный язык, и Духнович уже читав старші книги, за котрі, аж бы го зазвідали, повів бы: сесе написано языком нашого малого народа. Уд зачатку XVIII. столітія до вуступеня Духновича уд русинських авторув Мадярщини появило ся много книг, передусєго у Тирнаві и Буді: букварі, катехізми, збирьки казань.”(13)

Єдна из самых обширных тем, котрі были опубліковані на боках русинської пресси - то живот и діяльність историка, академіка Антонія Годинки. Се была, майже, єдна из самых любимых тем И.Удварі. Отдавучи уже майже забытому великому ученому честь, вун из глубокым уваженієм писав про єго вклад у исторію русинув и про сохраненіє русинського языка. У статях „Антоній Годинка - велика постава русинської історіографії”(14), „Русинські глаголы-гунгарізми у Глаголници Антонія Годинки”(15), „Антоній Годинка: Книга кириличных документув Русинув Мадярщини”(16), „Из віденьських писем Антонія Годинки”(17), „Подкарпатські русины: факты историй и думки Антонія Годинки” (проект книги Антонія Годинки про Подкарпатя)(18), „Антоній Годинка, научник вірности”(19) вун не раз подчеркує важность діятелности академіка-историка у языковому аспекті, про цінность исторических изглядвань и єго словаря глаголув. Каждый раз, коли писав про нього, И.Удварі много раз повторяє наставленіє А.Годинки, напамінать про то, обы русины не

забывали про свої корні, про багатотисячолітній живот и сполну историю из мадярами. Пам'ятайте про свої гунгаризми, сохраняйте їх, хоснуйте ся ними, завто бо сесе важно діла сохраненія свого языка.

Не мож не отмітити и статью, котра, шкода, ош была опублікована уже посмертно, „Гіадор Стрипський про русинський літературный язык”(20), у котруй И.Удварі знакомиє нас из літературным наслідієм сєї личности и ёго позираням на русинський літературный язык. Крім сих статей, професор И.Удварі пише ищи ряд статей, котрі ся тычуть русинських словарюв: „Майважні русинські словарі и лексичное хоснованя”(21), „Подашто о мадяризмах літературного языка пудкарпатських Русинув”(22). Вун дає повну бібліографію словарюв, обертавучи особое вниманіє на тоті (як и старі, так и нові), у котрых подані слова живого русинського языка и тоті, у котрых избрано бульше гунгаризмув. Сим вун розділяє думки Л. Чопея и А. Годинки и других ученых, котрі приділяли особое вниманіє именно живуй бесиді и великому числу гунгаризмув у русинському языку, котрый сим явно одокремлює ся уд других словянських языкув. Вун из иронієв пише про выданный у Советькуй Україні словарь - „Практичный словник пудкарпатських семантичных діалектизмів. Спомога учителям Закарпатської області” под редакцієв Йосипа Дзензелевського. Про нього вун пише так: „У сьом словникови межи словами, котрі не радят хосновати, находят ся и слова мадярського происходу. (...) Вірники самостойности русинського языка знают, же сесі всесполні у Пудкарпатю слова, як и другі подобні сим, определіні українськими лінгвістами як діалектизми, сут органічні елементи русинського словного скарбу и повным правом можут ся хосновати. (...) Сесь случай потвержує тоту засаду, же языкові процеси ледвы ци мож овплывнити волунтарістичными методами.”(23). Коло сєго вун ищи знакомиє читателей и из русинськими словарями бачвано-сримських и пряшевських русинув.

Дякувучи общественно-просвітительським статям професора И.Удварі, русины Мадярщины узнали про роботу и живот русинув, проживаючих у других державах. У первых двох статях, котрі появили ся у первом „Календарі-Альманасі” у 2001-ому році, вун дав куртый исторический обзор про русинув у цілому світі и про їх сочасну діяльність. Сообщив нам про кодифікацію бачвано-сримських и словацьких варіантув русинського языка, про сочасну періодику. Окрему главу вун посвятив американським виданням, у котруй пише слідує: „...Я хочу обернути ваше вниманіє на заокеанську періодику и у тайні надієв ся на то, ош межи моїми слухателями найде ся ктось, ко файно владіє англійським языком, ко напише монографію про їх діяльність.”(24).

Послідні його статті були опубліковані у 2005-ому році посмертно. Вун прощався із читателем своїми любимими темами, про котрі так много писав и казав: статтєв про мадярізми у літературно-му русинському языку и про Антонія Годинку. Пусля того, як вун умер, ищи довгий час у редакцію „Русинского Світа” приходили прощальні статті. Усі прощалися з самым видным ученым и діятелем русинської лінгвістики, исторії и культури. Из ним прощалися його цімбори и колеги: Мирон Жирош, Игорь Керча, Андраш Штумпф Бенедек, Иштван Челині и многі другі.

Дякувучи його многогранным и глубоким знанням, русины мавуть широке представление про своє прошлое и сочастность, што є важным фактом у возродженні и будучности русинської культури у цілому світі.

Маріанна А. Лявинец

Бібліографія публікацій И. Удварі у русинській пресі:

Udvari István „Ruszinok – szláv nép”. In.: Календарь-Альманах 2001 (57-59). Budapest, 2001

Udvari István „Ruszinok a század fordulón”. In.: Календарь-Альманах 2001 (60-63). Budapest, 2001

Иштван Удварі “Антоній Годинка велика постава русинської історіографії”. In.: Календарь-Альманах 2002 (121-130). Budapest, 2002

Иштван Удварі “Школованя русинської церькуної інтелігенції у XVIII. століттю” (місто, язык). In.: Календарь-Альманах 2003 (76-81). Budapest, 2003

Иштван Удварі „Русинська історіографія XVIII. століття”. In.: Календарь-Альманах 2003 (81-91). Budapest, 2003

Иштван Удварі “Адександр Духнович продовжитель традицій русинського літературного языка”. In.: Календарь-Альманах 2003 (101-105). Budapest, 2003

Иштван Удварі “Русинські глаголы-гунгарізми у Глаголници Антонія Годинки”. In.: Календарь-Альманах 2004 (60-66). Budapest, 2004

Иштван Удварі “Ласлов Чопей, русиніста”. In.: Календарь-Альманах 2004 (153-158). Budapest, 2004

Udvari István „Emlékezés Csopey Lászlóra” In.: Календарь-Альманах 2004 (159-167). Budapest, 2004

Udvari István „Szókészleti vizsgálatok a XVIII. századi ruszin irodalmi nyelv köréből Balutyánszky Péter javainak összeírása”. In.: Календарь-Альманах 2005 (55-60). Budapest, 2005

Иштван Удварі “Антоній Годинка: Книга кириличных документув Русинув Мадярщины”. In.: Русинський світ (9-10). Budapest, 2003. I. 11.

Иштван Удварі “Русинські глаголы-гунгарізми у Глаголници

Антонія Годинки” I. In.: Русинський світ (9-10). Budapest, 2003. I. 12.

Иштван Удварі “Русинські глаголы-гунгарізмы у Глагоници Антонія Годинки” II. In.: Русинський світ (9). Budapest, 2004. II. 01.

Udvari István “Švorc, Péter: Szlovákia és Kárpátalja tartományi határa a kát világháború között (1919-1939)”. In.: Русинський світ (10). Budapest, 2004. II. 01.

Udvari István „Hodinka Antal bécsi leveleiből”. In.: Русинський світ (3-5). Budapest, 2004. II. 07.

Иштван Удварі “Антоній Годинка велика постава русинської історіографії”. Из докладув межнародної пам'ятної конференції, посвяченої 140 р. дня рождення академіка Антонія Годинки. In.: Русинський світ (2-5). Budapest, 2004. II. 08.

Иштван Удварі „Майважні русинські словарі и лексичное хоснованя” / „A legfontosabb ruszin szótárak és lexikai feldolgozások adatai”. In.: Русинський світ (9-10). Budapest, 2004. II. 10.

Иштван Удварі “Кириличні письма мункачського єпископа Іоана Брадача” (1732-1767-1772). In.: Русинський світ (6-7). Budapest, 2004. II. 11.

Иштван Удварі „Представляєме книгу Золтана Медве: Рецепция Шандора Петефія на Подкарпатю и в Галиции”. In.: Русинський світ (12-13). Budapest, 2005. III. 02.

Иштван Удварі „Подкарпатські русини: факти історії и думки Антонія Годинки” (Проект книги Антонія Годинки про Подкарпаття). Из докладув межнародної пам'ятної конференції, посвяченої 141 р. дня рождення академіка Антонія Годинки. In.: Русинський світ (11-13). Budapest, 2005. III. 04.

Иштван Удварі „Гіадор Стрипський про русинський літературний язык”. In.: Русинський світ (9-11). Budapest, 2005. III. 11.

Иштван Удварі „Подашто о мадярізмах літературного языка пудкарпатських Русинув”. In.: Русинський світ” (2-5). Budapest, 2005. III. 12.

Иштван Удварі „Антоній Годинка, науник вірности”. In.: Русинський світ (9). Budapest, 2005. III. 12.

Статї написанї про Иштвана Удварі:

В. Падык, М.Капраль “Иштван Удварі. 55 рокув из дня рождения професора, доктора Мадярської Академії Наук”. In.: Календарь-Альманах 2005 (87-89). Budapest, 2005

М. Жирош “Иштванє, вична ци памят за шицко цо ши зробел за нас руснацох” (Доктор Мадярскей АН Иштван Удвари (1950-2005)). In.: Русинський світ (4). Budapest, 2005. III. 11.

І. Керча “Иштван Удварі, науник вірности”. In.: Русинський світ

(5). Budapest, 2005. III. 11.

М. Жирош “Пам'яті проф. др. Иштвана Удварі”. In.: Русинський світ (8-10). Budapest, 2006. IV. 07.

Ссылки на работы Иштвана Удварі:

Duliskovics Viktor „Bács-szémi ruszin irodalmi nyelv hungarisztika vonatkozásai” (Udvari István munkássága alapján) In.: Календарь-Альманах 2002 (61-65). Budapest, 2002

1 Світовий Конгрес Русинув був оснований у 1991 році у Словачії. Первым председов Конгреса був Василь Турок. Ціль Конгреса – поддержания культурных связей, взаємна сполупраца и помощь межи державами-членами організації. Нині у состав Конгреса входить 9 держав (Америка, Мадярщина, Горватія, Сербія, Польша, Румынія, Словакія, Україна и Чехія).

2 Пузніше по ініціативі проф. А.С. Лявинця у 2003 році из активным подпорованиям и соучастієм проф. И.Удварі было создано Общество Русинської Інтелігенції Мадярщини имени Антонія Годинки. У 2004 році проф. др. Ишван Удварі став лавреатом премії имени Антонія Годинки.

3 И.Удварі “Школованя русинської церькуної інтели-генції у XVIII. століттю” (місто, язык). In.: Календарь-Альманах 2003 (76-81). Budapest, 2003

4 И.Удварі “Адександр Духнович продовжитель традицій русинського літературного языка”. In.: Календарь-Альманах 2003 (101-105). Budapest, 2003

5 И.Удварі “Ласлов Чопей, русиніста”. In.: Календарь-Альманах 2004 (153-158). Budapest, 2004

6 Udvari István „Szókészleti vizsgálatok a XVIII. századi ruszin irodalmi nyelv köréből Balutánszky Péter javainak összeírása”. In.: Календарь-Альманах 2005 (55-60). Budapest, 2005

7 И.Удварі “Антоній Годинка: Книга кириличных документув Русинув Мадярщини”. In.: Русинський світ” (9-10). Budapest, 2003. I. 11.

8 И.Удварі „Гіадор Стрипський про русинський літературний язык”. In.: Русинський світ” (9-11). Budapest, 2005. III. 11.

9 И.Удварі “Русинські глаголы-гунгарізмы у Глаголици Антонія Годинки”. In.: Календарь-Альманах 2004 (60-66). Budapest, 2004

10 И.Удварі „Подашто о мадарізмах літературного языка пудкарпатських Русинув”. In.: Русинський світ” (2-5). Budapest, 2005. III. 12.

11 Udvari István „Szókészleti vizsgálatok a XVIII. századi ruszin irodalmi nyelv köréből Balutánszky Péter javainak összeírása”. In.: Календарь-Альманах 2005 (55-60). Budapest, 2005

12 И.Удварі “Адександр Духнович продовжитель традицій русинського літературного языка”. In.: Календарь-Альманах 2003 (101-105). Budapest, 2003

13 И.Удварі “Адександр Духнович продовжитель традицій русинського літературного языка”. In.: Календарь-Альманах 2003 (101). Budapest, 2003

14 И.Удварі “Антоній Годинка велика постава русин-ської історіографії”. In.: Календарь-Альманах 2002 (121-130). Budapest, 2002

15 И.Удварі “Русинські глаголы-гунгарізмы у Глаголици Антонія Годинки”. In.: Календарь-Альманах 2004 (60-66). Budapest, 2004

16 И.Удварі “Антоній Годинка: Книга кириличных документув Русинув Мадярщини”. In.: Русинський світ” (9-10). Budapest, 2003. I. 11.

17 Udvari István „Hodinka Antal bécsi leveleiből”. In.: Русинський світ” (3-5). Budapest, 2004. II. 07.

18 И.Удварі „Подкарпатські русини: факти історії і думки Антонія Годинки” (Проект книги Антонія Годинки про Подкарпатя). Из докладов міжнародної пам'ятної конференції, посвяченої 141 р. дня народження академіка Антонія Годинки. In.: Русинський світ” (11-13). Budapest, 2005. III. 04.

19 И.Удварі „Антоній Годинка, научник вірності”. In.: Русинський світ” (9). Budapest, 2005. III. 12.

20 И.Удварі „Гіадор Стрипський про русинський літературний язык”. In.: Русинський світ” (9-11). Budapest, 2005. III. 11.

21 И.Удварі „Майважні русинські словарі і лексичное хоснованя” / „A legfontosabb ruszin szótárak és lexikai feldolgozások adatai”. In.: Русинський світ” (9-10). Budapest, 2004. II. 10.

22 И.Удварі „Подашто о мадярізмах літературного языка пудкарпатських Русинув”. In.: Русинський світ” (2-5). Budapest, 2005. III. 12.

23 И.Удварі „Подашто о мадярізмах літературного языка пудкарпатських Русинув”. In.: Русинський світ” (4). Budapest, 2005. III. 12.

24 Udvari István „Ruszinok a század fordulón”. In.: Календарь-Альманах 2001 (60-63). Budapest, 2001. tengertüli ruszin vonatkozási kiadványokra szeretném felhívni a figyelmet, titokban bízva abban, hogy a hallgatóság közül, jól angol tudás birtokában, valaki talán kedvet érez a kérdés monografikus feldolgozására”. (62)

Освобожденіє, котрое не принесло свободу діла русинського народа

У місяці новембрі 1944 домовина русинув была занята совєцькими військами и насильственно и незаконно анексована. Послідовали репресії, рабська робота у сибірських концетрацнних таборах, де пановали холод и голод. У старуй Римській імперії патриції держалися правила: „Кидь хочу од рабув добру роботу, ци атрактивні гладиаторські бої, так мусять сесі „живі творы” быти адекватно добре кормлені”. Сталін сисі правила не знав, вадь не хотів знати. Обы його рабы якось выжили, мусіли їх сімї из того мала, што за сталінських часув мали, узяти вуд рота своїх дітей и заганяти до Гулагув своїм близьким.

Паралельно из сисєв трагедійов послідовала трагедія, из котров жителі Карпато-Рутенії не раховали, бо такое дашто у Середнуй Европі за ниякого иншого панства не было. Нові сталінські паны „настартовали” етноклтурный геноцид русинського народа, русинськое школство брутально ліквідовали и нагородили го украин-

ським, обы наслідно русинський язык ся не розвивав, а поступенно ищез. Офіціална Украина много нарікає на сталінізм по поводу голодомора, як кибы голодомор був сталінський рецепт лем діла украинців, а голодомор постиг не лем Украину, айбо цілий СССР за часув сталінської колективізації.

Офіціална Украина, хоть як жалостно и истерично нарікає на сталінізм, она дуже старостливо фільтрує сталінську беззаконность, а часть її употребляє на ліквідацію русинства уже як українську „законность”. Незаконну сталінську анексію Карпато-Рутенії офіціална Украина „перевтілила” на довгий, тисячолітний сон „знову возєднання Закарпаття из матірю України” и твердить, ош уже раз они были уєдно за старых часув Київської Русі, коли ищи не виділи світло світа ани Украина, ани українці. Друга сталінська теза у українському етноіднум репертуарі твердить, ош русины не суть, а кидь суть, так то суть лем русины-українці, а їх панауковці доказали, ош тоты Сталіным „реінкарновані” люди под Карпатами суть кидь не чистокровні українці, так русины-українці.

Сесе великоє „блага свободы” у українській несвободі на жаль русины вуд кунця Другої світової війны мусять и ищи якийсь час будуть мусіти сятковати своє рабство ищи и на 65 юбілею побіды над фашизмом. При тум трагікомічнум сятковані освобожденія Карпато-Рутенії у новембрі 2009 у Ужгороді и Мукачові хибіли портреты Сталіна, айбо його дух був усягде презентований. Сталінське сято угратої війны без його портретув? Такоє неуваженіє со стороны украинців вождь и учитель собі не заслужив, то суть невдячні діти вождя, котрый незаконными анексіями розширив територію України и здецимовану популяцію украинців доповнив иншими народностями, котрых українські „науковці” и націоналісты намагавуться переробити на „свідомих украинців” так называємої „Єдиної Соборної України”.

На осінь 2009 спектакуларный юбілеум „освобожденія” у українському жаргоні території Закарпаття був лем локальний. Великий спектакль 65 рока побіды над фашизмом ищи лем прийде 9 мая 2010 у Москві. Як ся буде сятковати у Києві ищи нико не знає, бо свідомого выбора у януарі 2010 не было, їх „зашпотали” на вічні часы.

Якоє файное сято то могло быти, кибы у Середній Европі нацизм бы ищез и возродилася демократія пуд Карпатами. Ош так ся не стало, а лем єдну диктатуру выміняла друга, буде символізовати сято побіды у Москві, де Сталіновы портреты и його білборды уже теперь заплавили цілу Москву. Єден руський інтелектуал и поет Євтушенко так казав: „Сталіна вынесли из Мавзолея, гроб перемістили пуд Кремлівський мур, но мы не знаєме, как его вынести из сталіністув”. Сисі його слова перед 65-рочным юбілеєм побіды у Москві видіти на каждом кроці.

Україна по непорядку, який так пановав до виборув 17 януара и ищи панує, є у дилемі, ош што дале и як дале, буде знати лем товды, кидь правдиво заналізує свій 19- ручный путь незалежности и беспорядка, котрый не лише Сталінови, айбо нікому українці не можуть пришити за галір сорочки, бо и воробці цвиринькають, ош свої тот беспорядок наварили.

Мы, русины, два раз малисьме надежду, ош нам „дако”, ко узяв наші права, їх верне. Первый раз, коли умер Сталін, а другый раз, коли Україна ся стала незалежнов. Не сталося так, типирь мы, русины порозумілисьме, ош украденое доброволно злодій не вертає, и обы вернути нам нашу культуру и етнічну свободу, треба цивілізованими методами домагатися того и за гатарами України.

Коли Сталін умер, не лем мы, русины, надіялисьмеся ош наші права нам вернуть, айбо и міліоны рабув у сталінських гулагах. Тым другим їх надежда до значної міры исполнилася, нам, русинам, ищи ні. Друга наша надежда є актуална, тот перва уже є лем исторія, айбо треба ту исторію обновляти, обы уже не повторялася, и обы наші потомки знали, ош Сталін був первый, ко нам узяв нашу русинську идентиту, а офіціална Україна є тот, котра тоту естафету ганьбы вуд Сталіна перебрала и корчовито ся юй держить.

Смерть тирана породила надежду на ліпші часы

Місяць март 1953 був єден из найзвызначніших місяцув по Другуй Світовуй войні, и пятый календарный день у тому самому місяці був найважнівшим днем за часув студеної войны. Сись день принюс надежду и чувство щастя міліонам рабув у сибірських гулагах и иншим порабеным народам у найбулшуй імперії світа. У сись день доконав Сталін, єден из найнемилосердніших деспотув новодобовуй исторії. Интересно поспоминати на сисі дны „смутка”, радости и надежды, які ся одограли у Мукачові.

Много так называемых советских людей за ним плакало и держало явный смуток. Не меньше было и тех, котрі ся радовали, и у їх душі возрождалася надежда, ош Советська імперія выблудить из темного тонела и конструктивно ся зачленить ид процесу розвитку світового общества. У многих возникало чувство помсты, доказує то слідуший епізод, котрый ся одограв у Мукачовській табачнуй фабриці.

Быв вечер, Сталін уже и офіціално був мертвый и у споминануй фабриці порайли дві жоны. Єдна из них держала у руках ножички, приблизилася ид сталіновому портрету и веселым голосом ослвила колегиню – „Позерайся моя, муг доконати уже давно, айбо сталося то хоть теперь, най сліпый блудить и най не видить ани жебрати”, - и по

сих словах уборщиця на сталіновум портреті ножицями переколола обидва очи.

Колегиня атентатичку замелдовала органам безпеки, тота была заарештована, булше нико її не видів у Мукачові, бо исчезла у утробах дакотруй сталінській темниці.

День смерти генераліссімуса Сталіна переважна часть жителюв Мукачова и особенно русины цілої Карпато-Рутенії поважовали за день надежды и нового возродження. У Мукачові двоє ученикув єдної середньої школы Дёдё и Губер у тоты часи „глубокого смутку” мали 17 рокув и приналежали до тої категорії горожан, котрі на сись день чекали и чувствовали его великое значеніє про далшый розвиток не лем їх малої Сталіным ожебраченої землі под Карпатами, айбо представляли собі великі перемины у будуцому.

На сись „смуточно-радостный” день дирекція школы, у котруй ся учили двоє спомянуті цімборы, організовала інсталяцію Сталінового гроба, котрый мав упозировати найсмуточніше из ушитких до його смерти збастлованых гробув умерших „поземских богув”. Айбо у туй гробци не были тілесні позостатки „поземного бога”, лежав там великий портрет, на котрому генералиссимус Сталін був намалёваний у маршалской униформі из множеством орденув и медалей на грудях, и боки його ногавиць уздобили дупловані кроваво-червені лампасы.

Таких нааранжованых гробув из неподходящими портретами было у нашуй Подкарпатській отцюзніні много тысяч, а у цілуй імперії много міліонув. Сталін аж до години свої смерти и може даякий час и по нуй, офіціально був найздоровшым чоловіком и вождём на нашуй планеті. Из сєї причины був дуже куртый час діла сього „превеликого смутка” намалёвати и надрукovati подходящий портрет діла міліонув нааранжованых гробув вождя. Якись Сталінові портреты маляры и устигли намалёвати про набастловані гробы, айбо мусіли дуже сокотити, як буде вождь упозировати, бо кібы малярь наважился намалёвати Вісаріоновича так, як упозировав на закладі усяких вістей межи людьми, був бы скончив так, як уборщиця у спомянутуй Мукачовській табаковуй фабриці.

У Москві на правдивому саркофагу „вождь и учитель” лежав лицем горі, игнорувучи упертым поглядом до плафона, бесконечні ряды своих услуженых подданных, котрі проринали истинні, айбо и награні слезы жалю. Тоты и тоты прийшли ся вождю напослед поклонити, вождь заслужив того уж лем и зато, ош надыхнувся и пак выдыхнув последний раз, и міліонам його рабув зачалося жити легше.

Учителі у середній школі, де ся учили споменуті цімборы, выбрали двойки ученикув діла смуточної стражи над гробом вождя. Дакотрі из выбранных ученикув радовалися и брали то як честь, инші радовалися, ош отдадуть честь вождю и напослед. Каждый из ученикув

ся смутив, айбо ся радовав, ош „смутить”, мусив ся убрати смуточно. Дирекційов школы была предписана біла сорочка из чорным машликом на рамені, на груді здобена комсомольським знаком, чорні ногавиці, чорні фусиклі и чорні топанкы. Організаторы смуточної церемонії забыли, ош булшусть ученикув мають лем єдні топанкы, часто барнасті, вадь вуд штрапачки неидентифікованої фарбы, бо много місяцюв не были набоксовані. За еры вождя, часто были проблемов топанкы наблизкати, бо крем на топанкы у бовтах не був, так при чищені топанок плювалося на них.

Дёдеви и Губеру сися до „отчаянія смутна” служба припала на ночный час вуд 23 до 01 години ночи. Сисі двоє цімборув были vybrати не за того, ош обы по-цімборськи уєдно смутили над гробом вождя и у бесконечному жалю были єден другому опоров и утіхов, айбо из тої причини, ош майже десятилітіє по войні городський персоналный транспорт не екзистовав и припады особено уночи на улицях были дуже часті. Мукачово є дуже розтягнутый варош, завто двойкы честных стражув учителі так составляли, обы уночи ученики по смуточный церемонії уєдно ишли пішком домув. Не так давно, перед смертєв вождя, мукачовський православный пуп М. надрано ишов дому уд умершого. Якись го перестали, узяли му гроші, платя и топанкы, айбо так были „толерантні”, ош го лишили у спудных гатях. Сися уже так препотребна смерть вождя, дала до купы двох ученикув, котрі уєдно дуже пасовали як общественно, так и політичеськи. Обоє были добрі цімборы, єден мав отца уже вісім рокув пуся конца войны у Чехословакії, сімі не было позволено выїхати за няньком, хоть и Прага уже „перевтілилася” на комуністичеську. Нянько другого уже котрыйсь рук будовав у сталінському концентрачному таборі комуністичеськое общество, так што сисі ученики мали причину на „глубокий жаль”.

Смуточный гроб був збаштованный на подиум у невеликому фізкультурному залі, де кромі фізкультуры были и комсомольські собранія и инші мітінгы у честь вождя. Сись зал мав упозіровати што найсмуточніше, обы ко лем го увидить, пустився бы до великого жалю. На окна дали чорні фіргангы, малый портрет Сталіна, котрый висів на стіні и був бы ліпше подходящий на гроб, як великий помпезный портрет генераліссімуса, айбо переважила у выбыраню портретув мегаломанія. На подиум був установленый гроб, довкола вінки, совєцький прапор из чорным машликом на шпіці, похудобніше світило лем пару свічок, котрых був великий недостаток пре раціоналізацію

електричеської енергії. У залі было майже темно, бо у цілуй містности світили лем дві низьковатні затемнені грушки. Єдным словом, была вытворена атмосфера глибокого смутку, яку великий вождь був бы собі уже давно заслужив. За цілу сисю „смуточну” церемонію був отвїтственный заступник директора школы у совєцькуй педагогічнуй термінології „завпед” Тарас Орестович. Його имня прозрадує, ош був україинець. Мав байусы, ищи и у тоты часи модного українсьького постригу, які были подобні байусам Тараса Булбы, героя запорожсььких козакув и байусам українсьького літератора Тараса Шевченка. Тараса Орестовича завпеда, ищи никто не видів сміятися, ани и у тоты шастливі часы, коли вождь розвітав, у него сміх не екзїстовав. Єдным словом, був подхощов фігуров у сесі „смутні” айбо повні надежды дны. Тарас Орестович завпед, мав слезы у очах и скаменїлу твар, на котруй мож было прочитати нефалшованый шок, помішаный из глибокым смутком.

Директора школы у сесі дны безграничного смутку не было и видїти, його слабостью были красавиці, вино и, набїзувно, и водка.

Дєдє из Губером зашпацїровали из Зринї улиці на другый конець Мукачова майже на Камнянку, де є варошсьький смїтник и до школы майже шість кілометрув. Хлопці прийшли у школу пару минут перед 23 годиниов. Учїстїли запорошенї топанкы, изняли из себе перепорченї цвітні сорочки, натягли на себе білі, украсили їх чорным машликом и комсомольсьькым знаком. За 5 минут до 23 зайшли у залу смутку, за далші 2 минуты выступили на подїум и стали перед гробом Сталина. Обое хлопцюв нараз як на розказ, вождєви глибоко поклонилися, пак стали наліво и справа ид лежачого портрета вождя намісто двох колет, котрі свою смуточну повинность исполнили.

Завпед из слезами на очах слїдовав смуточну церемонію ученикув, послї церемонії малу хвилю ищи ся опстав у залї, смутно позиравучи на місто одпочинка вождя. Службу исполняющї ученики, позераючи на свого завпеда, не знали, ци вун медитує, айбо пуд час медитації ищи ся и молить. Пак завпед выйшов у коридор и як ишов, то його сопровождало голосное клоп! клоп! клоп!, котрое озывалося уд його топанок, бо запяткы мав подкованї, обы їх шпоровати, бо ани вун не мав у свойому гардеробї богатый асортимент обуви. Айбо из того мала, што мав на сись смуток, убрав чорні. Клоп! Клоп! Клоп! Вуд завпедовых запяток было из коридора голосніше чути, бо пудлога была кахлікована. Пак того „клоп” утихло, бо смутный завпед зайшов у свою канцеларну, обы тілом и душов оддався смуточному упоєнію.

Хлопці, несущї чесну стражу, як кибы осїли, позиравучи у очі мертвому тирану. Губер вспомнив на свого нянька, котрый уже выше 5 рокув був у концентраційному таборї рабом генералїссїмуса. Дєдє изась думав на отца, котрый був директором русинсьької гимназії у

доукраїнські часи, як сю культурно-образователну інституцію русинства Сталін и його українські лакеї зліквідовали и переробили на українську. Дякувучи Сталіну, родині не дозволено виїхати за отцом на тоты часи у сталінську Чехословакію. Обое ученикув зачали ощущати, як у них внутри оживає ненависть до диктатора, як росте у них „апетит” на якусь помсту, айбо у тот момент прийшло їм на розум и то, як походила уборщиця у Мукачовській табачці, котра уколола очі на Сталінському портреті. Нараз обое хлопцюв, як кибы ся договорили из положи „гаптак”, сіли у дреп, як такі, што їх фізіологія „притисне”, то мусять, прятавучися пуд мостом, дашто там лишити, пак устали и робили так, як кибы у корчмі їх натігало на бл..... Имня Джугашвілі высловлєвали Джугай Вілі. пак Дєдє из бавков серйозности говорив Губеру, ош кибы сись тиран и надале бы ся называв по-грузинскы, то не був бы у політиці, був бы опстав НЕП. Киров бы не був забитый Сталіновым ГПУ и Росія, возможно, бы была кидь и комуністична, айбо без Сталінового своєволия. На сись приговор Дєдє зареаговав, ош было бы найліпше, обы вун опстав ся на розбойничьскому ремеслі, коли выкрадав поштові кочі. Тогды и достав ся на каторгу пуд царську охрану, и она бы добре сторожила, бо як політичний узень царську охрану подплатив и пятый раз утік из Сибіру, бо обычні преступники мали тяжку каторгу, а політичні лем ссылку. Видиш, и царь був наївный не знав, ош на себе плете болшевістський кербач. Сталін на своєю кожї мав сись опыт, и за тото из його ГУЛАГа никто не утік. Хлопці стояли при голові портрета вождя як искаменілі, и дві свічки замуркали и удатно дыміли, бо были такого порядного качества, што даколи ся самі загасли. Дєдє у такому случаю, кидь изась запальовав изгаснуту свічку, та мало злаяв: „Свічка єдна невоспитана, фена бы тя побила, ты не знаєшь, ош за часув нашого вождя не лем доста хліба не є, а и швабликув?”

Хлопці зачали быти фарадловаными, тай изась мало зогнули коліна и собі присіли. Первый смуточну тишу перерушив Дєдє и обратився ид своему глубоко смутнящому цімбору. ош ци вун знає, ош Сталін любив вестерны. Цімбор Губер лем попозерав на нього и произнюс: то має быти изась твоя фігля? Дєдє лем подтвердив, ош то є факт тото є извістно, ош Сталін не любив істерны и позерав лем тоты, у котрых го велебили аж до неба. (Істерны на ул. Зріні называли совєцькі военні и будовательські філмы). Пак Дєдє продовжав, ош Сталін из вестернув мав тоту идею нас русинув перекрестити на украинцюв. Цімбора Губер отвітыв, ош на тум може быти и якась правда, бо днишні индіане мали свою етнічну идентиту. Ацтеки, Инки, Майя и побігаї из сього нашого континента уже товды по-сталінськи называли сисі племена индіанами. Дєдє засміявся и додав: „Видиш, мы двоє Подкарпатські русины индіане, читаєме мысли єден другого и думаєме,

кибы сьме были една особа”. Пак ищи додав, ош Сталіна и так прозвали, як индіанських начальників у туніх романах, написаних писателями-ідеологами. Кидь индіанський начальник ся называв Острозракий Орел, вадь Великий Медвідь, Сталіна єден поет назвав „Соколе муй сизий у сей крилатий гордий час”. Хлопці добре айбо тихо засміялися, не знавучи, ош даколи у будуцому народиться незалежна Україна, котра буде шлифовати Сталінські вестернові дефеніції о народах и Подкарпатських Русинув почестує новов назвов Русины - Українці.

Из коридора учулося Клоп! Клоп! Клоп! Пак двері до смутного зала ся отворили, и появилася завпедова смутна фізіомія и пуд тарасбульбовськими байусами искаменіла смутна твар. Завпед став перед збаштлованим гробом вождя, котрый на портрету був намальований малинько из профілю, обы не лем ордена было видко на його выпуклуй груді, айбо хоть на єднуй парі ногавиці кроваво-червені лампасы. Завпед упрямив взор на честну страж, пак смутным меланхолічним голосом тихо по-українськи проговорив: „Та що хлопці, стоїте, стоїте у цю смутну трагічну хвилю?” Хлопці склопили очі, на способ спомаленого фільма, прикивли согласно головов сантиметр горі и сантиметр долу, тай назад вгупли годновірно до маскованого смутка и то аж так годновірно, ош упозіровали, як камняні стовпы.

Пару минут перед єднов годинов ночі настав час выміни стражі. Завпед слідовав церемонії из демонстративнов театралністю, пак ся убернув уд гроба чолом узад, тихими кроками опустив залу и ступав лем на талпу топанок, обы не рушив вождя у його заслуженому спанку. Пак из коридора изась было чути вуд подкованих каблукув топанок, клоп...клоп ...клоп, айбо тихше и тихше аж на конци зовсім клоп...клоп утихло.

По церемонії, уночі по єднуй годині, хлопці спишовалися у направленії улиці Зріні, были такі фарадловані, што тых шість кілометрів їм здалося вічністю.

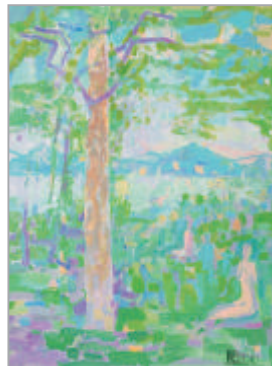
Сталінова смерть и його нагле отсуствие лишило за собов значителный політично-ідеологіческий вакуум, што принесло значителный політический хаос. Про часть жительство СССР из Сталіным пушов „животодарный” промінь, айбо не менше было и тых, котрі из його смертю виділи ліпшее будущее. Зародок сєї надежды принесли из собов вертавущіся из ГУЛАГа. У русинського народа надежда про повернута людських прав, котрі были насильственно отобраті Сталіным, не сталася, бо офіціална Україна перебрала уд Сталіна ключ уд них до своїх рук, и не научилася, ош насильство и безправіє не принесє нич позитивного ани діла України.

*Йожеф Попович
Швейцарія*

Роботи учасників VII. и VIII. Міжнародного Русинського Творчого Пленэра

Василь Вовчок

Володимир Павличин

Александр Малеш

Михайло Газа

Петро Шолтес

Йосиф Бабинець

Сергій Біба

Антон Ковач

Александр Липчій

Роботи учасників ІХ. и Х. Межнародного Русинського Творческого Пленэра Балатонфелдвар, 2010.

Едіта Медвецька

Петро Фелдеші

Альбіна Табака

Надія Дідик

Петро Матл

Тарас Табака

Юрій Боднар

На пути до професіоналізма

Перед тым, як зачинати бесіду за літературный процес третього русинського ренесанса, треба попозерати на историчну и духовну базу, на котруй мала бы розвивати ся маймолода словянська поезія – русинська.

Русинська поезія за роки незалежности молодых держав из русинським населеньом: Украина (Подкарпатя), Словакія (Пряшевщина), Сербія (Войводина) Горватія, Польша (Лемковина), Мадярщина, Румунія и др.) переживать свуй очередной період ренесанса - формованя, становленя, укріпленя, совершенствованя. На Подкарпаті сесь процес лем ся зачинать, мож уповісти ош “зернята” русинської нової поезії иппен як начинавуть проростати. Днесь поетув Хвала Богу, дуже много. У одному Подкарпатю (Закарпатті) числиться бульш ги 50 поетув. Або кить попозераєме на добротность поетичної продукції, мусиме признати ся, ош дакотрі нові поеты ни за формов, ни за тематиков русинські поеты не досягли професіоналізма як из бока стихотворної форми, жанровости, образности поетичного языка, так и по широті тематикы творчества ищи не наближавуть ся до класичных примірів, и до філософської думкы у поезії.

Причин для сякого стана много. Май головное то, што многі роки русинське слово мовчало, находило ся под запретом. Розкріпостило ся оно лем ид 1991 року. Дух даякої неповної свободы пробудив творчий дух людей, їм захотіло ся самовыразити ся художнім словом. Появили ся поеты-аматоры. У многих случаях русинські поеты Подкарпатя не мавуть високої освіти, што отбивать ся у їх поетичных творах, завто бо традиції прошлых рокув были розорвані. И тому новый літературный процес зачав ся без добрых традицій. Треба назвати и другі негативні факторы, які нияк не помагали поетам-первопроходцям, котрі уже заявили про себе. Біда у тому, ош не было и не є ниякої печатної бази. Новинка “Християнська родина” не мала поетичної рубрики и скоро перестала виходити. Новинка “Подкарпатська Русь” виходила из великими перебоями, и поезія занимала туй малое місто. Украинсько-язычні новинки не приймали русинські тексти. Русинські організації не постарали ся за виданя літературного журнала, авать якогось альманаха. Дуже слабо фунгує Союз русинських писателюв, у котрому не є секцій поезії, прозы, драматургії, літературної критики; не проводить систематичної роботы из своїми членами, не є школы поетичного майстерства, дискусій, літературных читань, літературных конкурсув; не має свого періодичного виданя, де бы могли розвернути свою поетичну діяльність русинські поеты. За 8 рокув свого существованя, Союз русинських писателюв не провюв ани єдну практичну конференцію, ни єден обзор літературы за пережі роки.

Первый оглядовый літературно-критичний аналіз зроблений лем у 2001 році. Туй уже появили ся имена новых русинських поетув. И днесь, сей перегляд можеме признати як інтересный факт из исторії нової русинської літературы Подкарпатя. Русинам треба мати свою літературну критику, котра бы мала уповісти нове слово про вшиткі проблемы русинського живота, и котра мала бы стати школов поетичного майстерства. Без літературної критики не може существовати и розвивати ся література. Ушытко має отбивати ся синхронно. Періодичні перегляды літературного процесса русинув мали бы перетворити ся у живое літописаня думок, тем, ідей, форм и содержания творчества, котрое усе мінять ся у связи из змінами, котрі отбивавуть ся у животі. У значнуй мірі задержує розвиток літературного творчества кодифікація русинського літературного языка на Подкарпатю.

Ушытко за што ся говорило выше не благоприятствує творчому росту русинських поетув, їх майстерству. Айбо не позиравучи на неблагоприятні условия, на русинському поетичному полю уже пробивавуть ся живі ростки, молоді бросты нової русинської поезії. Кить говорити из позиції любителства ци аматорства, то уже появили ся яркі личности, котрі претендують на похвалное слово як читателей, так и спеціалістув, літературных критикув.

Твердо вписали ся у ряд авторитетных поетув края Иван Калинич из Хуста. Роман Пищальник, Анастасія Даліда из Мукачева, Михаил Кеминь, Володимир Танчинець, Володимир Фединишинець (єдиный професіональний писатель) из Ужгорода, Михаил Град из Тячева и даякі другі. Каждый из них має свої печатані поетичні книжочки, котрі найшли похвалный отклик у читателей. Двое из них – Иван Калинич и Володимир Фединишинець стали лауреатами межнародної премії имени А.Духновича.

*Господи, кільки раз я думав
Про Букву Ять.
Єден квасный патріот каже,
Що масоны єї відмінили,
Що масоны против ній.
/Господи, і туйкы масоны.../
а я не так гадаю:
Кидь ниськы відстойовати букву Ять, -
То се так,
Гібы поверх гуні
Одівати піджак,
Блюзу.*

(В. Фединишинець)

Межи русинськими поетами Подкарпатя ярков зізвѣдѣ засвітив ся маймолодшый по віковѣ Роман Пищальник, натура лірична, чувствующа и розуміюща довколишній світ. Його поезія характеризує ся простотѣ стилия, открытости, щедрости душі, глибоком анализом живота, самоанализом свого психологічного стана и настроя ("Сповідь"), ретроанализом періода дѣтинства, свого рода ескапізма, отхода от дійствителности, от соціалных проблем, котрі дуже тяжко вирішити. Ескапізм быває разный: єдні идуть у наркоманію, у п'янство, другі, май благородні и силні духом, находят утіху у природі. Роман находить утіху у поверненню у дѣтинство, у релігію ("Што ліпше", "Смерекова церков", "Молитва русина", "Кой тужить серце").

МОЛИТВА РУСИНА

*Снігом віхола убільює ми плечі
И трембітов над Карпатами гуде,
По землі русинськѣв Сятый вечѣр,
Хвала Богу, вже двотисячний иде.*

*У капличці запалю я свічку
Тай помолюся на колінах Творцю
За народ русинський и за гори вічні,
И за спокій наших праотцѣв.*

(Р.Пищальник)

Має Пищальник добрі розвиненое чувство юмора ("Муй мацур", "Торомбач"). Айбо через юмор автор устигає повісти не лем штось смішне, а и штось важное на тему дня, што є дисонансом до норм живота.

Вун чує у собі поклик сердця, велику, айбо ищи не розкрыту поетичну потенцію, видить свого романтичного коня-Пегаса, котрый понесе го на поетичный Олімп. Єден из знамых критикѣв Подкарпатя раз так писав за нѣго: "Быти поетом, быти на службі поезії може лем тот, тко дуже любить живот, людей, свуй народ, свою малу Отцюзнину. Таким є Роман Пищальник".

КОЙ ТУЖИТЬ СЕРЦЕ

*Што чиниш ты, коли на серцю туга?..
У корчмі свої біды загасиш? –
Ци, може, з давньым вірным другом
Розділиш горе й довжникам простиш?*

*Ци вступиш руки й будеш "умирати"?..
Ци вчиниш так, як Бог нас научав,*

*Любити ближньх, духом не спадаѣ,
 Бо Вѣн за нас на хрестови страдав.
 Што наші бѣды – побзерай на Нього,
 Вѣн – памнять вѣчна на двойх дошках,
 Не шкодовав життя свого земного,
 Вбы жили мы, прощені у вѣках.*

*Ушитко мож из Богом пережити,
 Лем віровати треба – булше нич.
 Кой тужить серце – силуї ся молити,
 Лиш ты на помѣч Господа поклич!*

(Р.Пищальник)

Поет-самородок Михаил Чекан, як чоловік старший по віку, говорить про своє розуміння довколишнього світа. Много має журы, ностальгії за утраченим. На вшилякі проблеми находить файні поетичні образы. Не вірить поет у теперішню державну власть, душа його трепече, неспокуйна от образы и нанесенної моральної и фізичної шкоды русинам за роки незалежної української державности:

Мы чекали синьо-жовтых...
Туй суть! Покорили.
Сонце вже для нас не сходить
Тай не выйде нигда,
По земли русинськуй бродить
Чужородна кривда.

Май болюча тема поетув Подкарпатя – національний вопрос, непризнання державов національности “русин” (И.Калинич “Живе русин в меншині”, В.Танчинець, “Національний вопрос”) Й.Лемко, М.Чекан “Мусиме русинство ствердити”), М.Град “Русинія” и др.)

Народ пробудився! И в тысячах лицъ
Я вижу, як гордусть на них проступає,
З колін ся в Карпатах русин поднимає,
Без страха всім каже: Я є русин!
Є така нація, я – її сын! –

так сміло проголошує свою правду В.Танчинець у стиху “Національний вопрос”.

Домінуючов темов для каждого русинського поета Подкарпатя є тема горячої любови до свого рудного края, до рудної землі (И.Калинич “Муї рудный край”, “Вутцюзнина моя – перлина свята”, “Любов моя

незрадлива”), Р.Пищальник “Письмо далекому русину”, А.Далида “Жменька материнської землі”,и др.

ЖМЕНЬКА МАТЕРИНСЬКОЇ ЗЕМЛІ

Возьму землю тепленьку, сріберну,
 До серця й душі пригорну,
 Вбь гріла ня жменька родної, святої,
 Я в узлику ї хороню.
 Трепета ся снить ми, біленька береза,
 А й запах смерек и ялиць,
 Босоногоє дїтство и горы зелені,
 И стадо біленьких овець.
 И де бы не жила – в Торонто, у Празі, -
 Все чуєся голос землі,
 Красоты Господні и плаї високі,
 И потяток спів навесні.
 Сіда полонина от древнього предка,
 Де тліє все ватра в горах,
 Там быстры потоки и росы студені,
 И мятвов там пахне в зворах.
 Глубиночко родна, стороночко добра,
 О, де бы не жила в світах, -
 Там первое слово букова колыска,
 Й біленький подсніжник в лугах.
 Землице солодка, исконно русинська,
 Коріня там моє и спів соловя,
 Пахуча землице, што грієш нас вічно,
 Отцюзнина, боле моя!
 Притулю любиму, сріберну до серця,
 Стеблинку родної траву,
 Тепленько зогріє изранену душу,
 Вта велич крутої горы.
 О, Русь моя злата, былнко и казко,
 Водице-зцілице жива!
 Де моє коріня, там моє насіння,
 И віра у Бога тверда.
 И де бы судьба не заверла русина,
 Все гріє го жменька землі,
 Бо чуєся голос землиці родної,
 Сіду полонину все видить у сні.
 Голубко крылата, неси мені вістку,
 Крыхутку родної землі.

Де маки червені, там живуть руснаки,
 Ромашко біленька, все пахнеш мені.
 Баную за крайом и серце ми вяне,
 И туга ня мучить в далеком краю,
 Лечу на крылятах у горы Карпаты,
 Лечу и у сны й наяву.
 Помолюся Богу и Спасу Карпат,
 И пуцу слезу я, д землиці припаду,
 Там моя сторонка, мой нянько и брат,
 И прийме ня родина и соком напоить,
 Дасть силу велику краплинка воды,
 Вдыхне у ня кріпость, а сонце зогріє,
 Туй частка моєї судьбы.
 Храни нам, Всевышній, землицю русинську,
 Вты травы шовкові и запах косиць,
 И поточок чистый, и білі отары,
 И ічно зелений віночок з ялиць.

(А.Далида)

У даяких моментах поеты перепозирують и переоцінюють історичні події, котрі псевдоісториками перекручують ся и фальсифікують ся (В.Танчинець “Тямте нас”, “Плач матери на Краснум Полю”).

ПЛАЧ МАТЕРИ НА КРАСНУМ ПОЛЮ

Йой, дитинко моя мила,
 Любый муй сыночку,
 На життя м тя породила,
 Сріберный звоночку.

На життя м тя породила,
 Довге тай щасливе,
 А тебе туй смерть имила,
 Очка ти закрыла.

Сині очка ти заперла,
 Кровицю забрала,
 Сто раз бы м я за тя вмерла,
 Вбысь, дитинко, встала.
 Йой, сыночку муй, сыночку,
 На што съ быв на Полю?
 Туй исклав ись головочку –
 Вся родина в гору.

*Тко тя, тко тя, дьитиночко
На йсе Поле злудив?
Ци в них хворі головочки,
Най їх гута пубе!*

*Йой, дьитинко, сил не маву
Я без тебе жити...
Прийди д мені, смерть кустява –
Хочу з сыном быти!
Йой...*

(В.Танчинець)

Помітне місце в тематиці русинської поезії займає тема будучності русинув, яка вымальовує ся не дуже конкретно и не ясно. Поетичное творчество днешніх русинських поетув свідчить, што русины выйшли на широкий житьовый простор, уже осознали своє місце и роль у общественному животі; они – люде из живыми страстями, переживаннями, у котрых сформовав ся політичний світозор, способность реално оцінювати довколишній світ. Головнои и майболючов темов русинської поезії є тема пробудившого ся народа, у котрому заговорило на повну силу чувство русинського людського достоїнства, котрое, на жаль, у наш нестабільный час принижує ся, а недруги душать живу думку и горячу душу чоловіка-русина. Толерантность русина, однако, не позволяє русинському поету выступати из радикальными антидержавными призывами до рішительных дійствий. Поеты ище не стали трибунами, голосом своего народа. Теперь русинські поеты видять свою роль лем у пробуженю національної и політичної свідомости народных мас (И.Калинич, В.Танчинець, М.Чекан).

СЛОВО Д РУСИНАМ

*Не ганьбіт ся, русины,
Вы языка свого,
Не крадений, не зычений,
А даный вам Богом.*

*Не ганьбіт ся, русины,
Вы своего народа,
Бо його съте діти є –
Прадавнього рода.*

Не ганьбіт ся!

(В.Танчинець)

Михаил Алмашій
Зуслуженый учитель Украины
Ушорила **Маріанна А. Лявинец**

Земли нашей муж великий Памняти Александра Духновича (24 априля 1803 - 29 марта 1865)

Каждый народ має своїх національних великанов, славных представителей просвітительства, литературы и культуры, творчество которых стало бессмертным, бо має гуманистическое, патріотическое, многогранное значеніє. И подкарпатські русины мають великих народных будителей-просвітителей в личностях Михаила Лучкая, Александра Духновича, Адольфа Добрянського, Александра Павловича, Анатолія Кралицького, Ивана Сильвая, Александра Митрака, Евгения Фенцика, Юлія Ставровського-Попрадова,

котрі благородно творили, писали у періоді русинського національного пробудження.

Айбо и mezi сима будителями-просвітителями звїздов першої величини, першов централнов личностейов был достопочтенный каноник Пряшовської греко-католической епархії Александер Духнович.

Бо його могучий голос у Австро-Мадярської монархії у 50-60 роках ХІХ століття прозвучав из небывалов силов. Прозвучав голосом національної молитвы „Вручаніє” – „Я Русин был, есмь и буду, я родился Русинем, честный мой род не забуду, останусь его сыном!” Но прозвучав и як голос автора первых серйозных школных учебников, первых у тогдашній Угорської Руси литературных альманахув и других важных діла народа книг.

А народився сись, послї Господа Бога, духовный отец подкарпатських русинув у малом подбескидном селі Тополя Земплинської жупанії 24 априля 1803 рока у родині приходського священника Василя Духновича, што служив своим вірникам у старинній деревляній церкви, побудованій у 1700 році.

Талантливого хлопчика привезли у 1813 році на ошколованя у Ужгородську народну школу, вудки го записали у тутешню гимназію, де закончив шість класув. А два найвысші гимназіалні класы выштудовав у Кошицях. Далє у 1823 році поступив у Ужгородську Богословську семинарію, де окрема теологичных наук освоив у совершенствї латинський, церковнословянський, мадярський и греческий языки. Од 1827 до 1830 рока был занятый работов у пряшевській епископській канцеларії. А из Пряшова ся вертає у

Ужгород, де стає домашнім учителем-воспитателем у родині чиновника-поджупана Стефана Петрова. І через два роки ся переселяє назад на Пряшовщину.

У 1833-1838 роках служити русинським вірникам приходським священником на подбескидну Маквици у селах Комлоша і Біловежа. Удты по просьбі єпископа Мукачовської єпархії переїзжає у Ужгород, де вуд 1838 рока вступає у должность нотаря церковной (консисто-ріальной) рады при єпархіалном управленії. У Ужгороді Александер Духнович навязує приятельські контакты из высокоерудоваными русинами – єпископом Василєм Поповичом и о. Михаилом Лучкайом, из хорovým деригентом катедрального собора, выходцем из Росії Константином Матезонським, навязує знаомство из знамым руським славістом Измаилом Срезневським, дарує йому 14 юлія 1842 рока два автографы своих стихув. Шестилітній ужгородський період перебування Духновича у стінах єпископської резиденції був наповнений чтенієм унікальних книг, серйознов подготовков до будительської і писательської роботи.

У 1843 році Александра Духновича назначають каноником Пряшовської єпархії. А вуд начала 1844 рока и до свої кончини проживає у Пряшові, де и пройшов найплототворніший творчий період у його жизни. Хоть и виїзжав Духнович из Пряшова як каноник, будитель, організатор и патрон русинських шкіл много раз у села Спишської, Шаришської, Земплинської, Ужанської и Бережської жупаній, навщививши также и Братиславу, Мукачово, Перемышль, Львов. А покликав його душу Господь Бог до себе поздно вечером у дванадцять годин 29 марта 1865 рока. И поклали добрі русины Александра Духновича на довговічний одпочинок у кріпту Пряшовського кафедрального храма сятго Иоанна Крестителя.

Але чому называєме именно Пряшовський період найплототворнішим у жизни сього геніального педагога, видатного філософа и поета, историка, драматурга и публициста, основателя многих народных церковных шкіл из русинським языком обученія у тогдашнуй Угорськуй Руси?

Бо именно у сьом вароші над ріков Торисов были написані „Книжиця читальная для начинающих” (выдана у Будині в 1847 році, перевыдана у 1850 и в 1852 роках), дале „Краткій землепис для молодых русинов” (Перемышль, 1851), „Сокращенная грамматика письменного русского языка” (Будин, 1853) и знаменита „Народная педагогія в пользу училищ и учителей сельских. Часть I”. (Львов, 1857).

У Пряшові были Духновичом составлені и подготовлені для печати перві русинські литературні алманахы „Поздравленіє русинов на год 1851 от Литературного заведенія Пряшовського” (Відень, 1850) и „Поздравленіє Русинов на год 1852 от Литературного заведенія

Пряшевського (Будин, 1851). У вароші над Торисов были написані и два драматичні твори говором руснаков из околиць родного села великого будителя – „Добродитель превышает богатство” (1850р.) и „Головный барабанщик” (1852 р.). У Пряшові под пером богобойного каноника ся народив и до наших часув найцінніший молитвенник „Хліб душі” и другі релігійні книги. Там были составлені популярні „Місяцесловы для угорських русинув” (на 1850, 1851, 1853, 1854, 1857 роки) из десятками статей составителя и автора сих календарей.

У сьому восточно-словацькому вароші были Духновичом написані од національної молитвы „Вручаніє” и до мудрых афоризмів многі поетичні, філософічні, прозові и публіцистичні твори.

А историчні труды, написані у Пряшові, были видані посмертно у Росії, „Исторія Пряшовської епархії” из помітков 1846 рока была из латинського переведена на руський и напечатана в Санкт-Петербурзі у 1877 році. А „Истинная исторія карпато-россов или Угорських Русинув”, котру будитель у 1853 році закончив писати русскоязычным пером, увиділа світло Божє у єднуй из московських типографій лем у 1914 році.

Духнович и у роках майвысшой творчой активности не годен був выдавати свої книги ани в Пряшові, ани у Ужгороді, бо у тых часах у типографіях сих варошув ищи не были кириличні шрифты. Завто мусів заганяти рукописні тексты до типографії Будина и Пешта, у русскоязычні часописы и зборники у Відню, Львові и у Росії, вадь редакцію Будапештянської словацької новинки „Пештбудінське ведомості”, де ся писало и о русинах Угорської Руси.

А міровозрєніє Александра Духновича было тоже близьким до міровозрєнія словацьких будителей Людовита Штура, Яна Францісція-Рімавського, Штефана Марка Дакснера, Віліама Пауліна-Тотга. Они, як и Адольф Добрянський, Александер Павлович, як Иван Сильвай, Александер Митрак, Анатолій Кралицький, Евгеній Фенчик и Юлій Ставровський-Попрадов были тоже русофілами и глашатаями словянської взаємности. Прото на суй почві Духнович прекрасно розумів таких тогочасных представителей творчой інтелігенції Галичини, як професор Львовського Університета Яков Головацький, або автор „Грамматики малорусского языка” (1834) Иосиф Левицький, як знаменитый историк Галицькой Руси Денис Зубрицький вадь такі діятелі галицькой руской культуры, як Антоній Могилянський, Михаил Малиновський, Богдан Дідицький и Иоанн Гушалевиц.

Але мав Духнович епістолярні контакты не лем из автором трудов „Великая Хорватия или Карпатская Русь” (1841) и „Путешествие по Галицкой и Угорской руси (1842) Яковом Головацьким, и не лем з поетом и редактором львовської рускоязычной газеты „Слово” Богданом Дідицьким. Состояв наш пряшовський каноник у переписці из настоятелем православної церкви посолства царської Росії у Відню

Михаилом Федоровичем Расвським (1811-1884), из котрым вели переписку и такі знамениті подкарпатські русины, як Адолф Добрянський и Віктор Кимак.

А через сього священника Духнович, Добрянський и Павлович дуставали из Росії журнали и книги.

Мав Духнович добрі контакти и из дакотрима чехами, наприклад, из чеським ученим філологом и доцентом словянських языкув Варшавського університета Франтішком Езберов (1829-1901). Из сим професором наш будитель ся переписовав и у 1862 році, коли тот був у Празі редактором всесловянського печатного органа под назвов „Словении”.

А межи мадярами виділив бым поставу богатого добродітеля Йозефа Ланція, котрый у селі Гомровд в Торна-Абауйській жупанії дав побудувати діла русинських приселенцюв из Угорської Руси прекрасну греко-католицеську церков. И за такий благородный поступок Духнович присвятив Йовжефови Ланційови два многосодержателні стихотворенія на мадярському языкови.

И все-таки, живучи по сусідству из словаками, великий подбескидний словянин мав найвірніших приятелей и взаємных почитателей межи представителями літературы и културы именно сього народа. А из числа таких добропорядочных словакув назовім холем классика художественної літературы Йонаша Заборського (1812-1876), котрый був священником у селі Жупчанах коло Пряшова и драматурга Яна Андрашіка (1799-1853) из Бардієва. Айбо з пряшовським каноником, найавторітетнішим будительом русинув мали добрі контакти и такі діятелі словацького културно-національного возродження: редактор напечатаных діла словакув у Будині у 1852-1857 роках книг Андрей Радлінскі (1817-1879) и найблизші сотрудники Людовита Штура писателі Богуш Носак-Незабудов (1818-1877) и Петер Келлнер-Гостінскі (1823-1873). Но своим другом называв Александер Духнович и Штефана Марка Дакснера (1823-1892), члена Штуровської дружины и составителя Словацького меморандума из 1861 рока, у якому было тепло сказано и про подкарпатських русинув, як єдного из народув Мадярщины. Но кореспондовав наш будитель и из двома редакторами словацької газети „Пештбудинське відомості” Яном Францісім-Рімавським (1822-1905) и Мікулашом Штефаном Ферієнчиком (1825-1881), котрі в будапештянській новинці охотно публиковали статі русинського каноника-просвітителя. И конечно, подкарпатські русины мали вірного доброжелателя и в особі словацького писателя, журналіста, народного будителя Віліама Паулінія-Тотта (1826-1877), котрый у 1863 році в будапештянському часописі „Сокол” напечатав вообще перву у исторії літературы творчу біографію про духовного отца русинського народа под назвов „Александер Василиевич Духнович. Настін животописні.”. И хоть лично Духнович не був знакомый из популярным на той час писательом и

редактором „Новін пре господарство, ремесло а домаці живот” Даниелом Ліхардом (1812-1882), все-таки його народні календарі под назвов „Домова покладніца” (пять рочников у 1847-1851 роках, были в определенной степени позитивным орієнтіром при подготовці духовничовських календарюв „Місяцесловов для угорських русинув” (на 1850, 1851, 1853 и далші роки).

Як уже сьме виділи из сказаного, Александра Духновича знали, уважали, любили многі представителі самобытних культур народо́в Середньої Європы. Особенно популярным був сись великий представитель русинського народа на словянських землях под Восточными Карпатами, у Словакіфі, Чехії, у Югославії у другуй половці XIX столітія и у первуй половці XX столітія, перед началом тоталитарного радянського періода на Подкарпатській Руси.

Айбо трагичнов стала діла малого словянського народа на южных склонах Восточных Карпат и под низькими Бескидами епо́ха, коли были ликвидовані ушыткі русинські народні школы, русинські гимназії и учительські семинарії, што преуспівали и у Чехословацькуй Республіці, и у Мадярщині, коли марксистсько-ленінські агітаторы и замасковані українські націонал-шовіністы стали называти будителі подкарпатських русинув „відірваними від свого народу попами-мракобісами...”.

Айбо и темна епо́ха у исторії народув не быває вічнов. Бо и порабощеным народам не было суждено жити наухтема „під сонцем найдемократичнішої у світі сталінської конституції”. И хоть у посткомунистичному світі ищи и дале хворіють до подкарпатських русинув хронічнов біснотов дакотрі „добродії” из ряда паталогічных нечестивцюв, діла порядочных людей у Середюй Європі и ниська актуално звучать слідуючі слова про Александра Духновича знамого поета-будителя Александра Павловича:

*От Попрада аж до Тисы
Под Бескидом горы, лісы,
Духновича поминают.
Ему здравія желают...
Гді так кріпка духа сила –
Побідит и недуг тіла –
Бог не даст таким умерти,
Што спасли народ од смерти.
Вождь народа знаменитый,
Не один вік будеш жити!
Земли нашей муж великий
Проживеш в сердцах навікы!*

В. Сочка-Боржавин

*почесный председатель Ужгородського Общества им. А. Духновича,
Историк літературы*

Божий дар Федора Манайло до 100-роччя из дня рождєнія великого майстра

Федор Манайло
1910.10.19-1978.01.15.

19 октовбра 2010 рока минуло 100 рокув из дня рождєнія унікального творця-мыслителя, знамого великого художника Подкарпатя - Федора Манайло. У його честь 19 октовбра у Ужгороді у Закарпатському Художественному Музею отбылося открытіє юбілейної выставки неперевершеного майстра пензлика, котрый достиг світового уровня.

На выставці была презентована книга „Федор Манайло. Житя и творчість”. Ужгород. Патент, 2010.

На первой страниці сьої прекрасної книги написано Федором Манайло: *„Щедра была до мене рудна земля: коріными своїми фарбами, смаком свого искусства, котрі оживляли мою палітру... Я щасливый и вічно вдячный своему народови”.*

Думаєся, ош лем філософ, творець-мыслитель муг написати и такі слова: *„Янигда не був „паном” искусства, усе був його слугув.”*

У передслові „Сакральна правда народного художника України Федора Манайло” Л. Біксей, заміститель директора по научной роботі Закарпатського Областного Художественного Музея, пише: „Федор Манайло був знателем из присущим йому особенным чувством правдивого творческого слова, што иншак, як генетиков не объясниш. Вадь Даром Небес, што равноцінно. Удачні логічні выводы, філігранні обобщєнія Ф. Манайло вызывавуть резонансну вібрацію не лем естетичного совершенства, а и знакового согласія из життєвыми позиціями як представителюв народных слоюв, так и знамых діятелюв искусства.”

Ушытокє творчество Федора Манайло было вызначено идейов свободы. Глубинні філософські взгляды художника спиралися на широкий круг філософського світа. Творчеські позиції Федора Манайло были близькими до соціальної філософії. Свобода и творчество діла художника были базисными и у самоопреділенію. Внутренним двигателєм світовосприятія Ф. Манайло было вызнання першости Духа над

Червені гори, 1943.

бытійом. Філософи учили, ош отношения ид Богу – жерело енергії діла свободного отношения ид світу и ид чоловіку. Якраз так розумів и ошущав свуй світ художник Манайло – творець-мыслитель, котрый реалізовався у бурному XX стороччі – „стороччі демонстрації ідей”. Художник робить свої практичні выводы, спиравучися на позиції промінентных філософов и

творцов світового уровня, учится у них. Любомудрость была єдным из интересув и увлеченій цілого його живота.

*

„...Художнику были под-властні многі жанры искусства: живопис, рисунок, мозаїка, акварелі, монотипії, книжні илустрації, монументалні розписы, архітектура и т.д. Ритмо-пластика живописных и графічных полотен Федора Манайло очаровує вывершеностью експресії образув”.

*

„Федор Манайло любив свою утцюзнину, край Подкарпатської Русі, як богоданность. Нигда не спокушався на чужі краї, страстно любив и честовав свою землю, свою культуру, свуй народ. Намагався упознати ушытко майліпшое, што мала у собі и носила його любима казкова Верховина. Діла выраження своих художественных ідей и задумок Ф. Манайло часто выбирать якраз казку. Чому? Способность сохранить у душі сятость дітины є твердым знаком неординарної особності самобытного автора. Казки – тот вид народної творчости, котрый передавался из уст у уста и мав у собі выгадку, фантазію. Як жанр фолклора, казка стає главным знаком стиля, што оформився у творчости майстра”.

*

„Ф. Манайло у свойому искусстві робить, як чистый ентуїтивіст. Вун превращає у народну притчу цілый світ подкарпатця – (русина). У сьому світі є місто сложной фабулі и обязательному поученію, є місто и мечті, и романтизму. Еспресивні, динамічні, у народному убраню, ліричні герої живописи Манайло не просто позируют, як у „Морозкові” (1932), вадь „Вуд церкви”, „Гуцулка” (1939). Они подкапчані ид тому манайловському старому світу – казковому и фантастичному, проти котрого стоить новий и неизвістный. Круг віровань старого чоловіка протиставляв світы – правый и нововіяный. Ключик до землі и до неба – живі народні традиції, котрыми восторгався творец, казки, басні, легенды, притчі – наслідство и сокровище старого світа, што був діла сочасника живым, активным и даже часто – домінувучым.

*

„Художника нігда не інтересовало банальне побутописання, ні єдна робота майстра не була написана „просто так”. За кожним твором усе стоить мислящий художник із своїм власним опытом, видінням і восприятієм. Ф. Манайло жадав внутрішнього росту потенціала і досягнення духовної зрілості народу, до котрого обертався своїм неравнодушним живописним словом.

Возбудительное, ліричне і правдиве, оно пронизувало душі зрителів і дотикалося до сердець. Із кожної живописної фрази, із кожного авторського обертаня лялося схилення, поклонення рудній землі. Первозванна краса чоловіка карпатської землі, зображена у живописі, воспринималася зрителем позитивно, у реалістичних творах Манайло із народного життя мочна концентрація емоцій „била по оголеним нервам”. Ізробити із простої плоскої буденності не просто сюжет, а страстне, острє, драматичне слово під силу художнику, котрий розуміє глибоку сутність речей. Якраз така роль творця у обществі представлялася Ф. Манайло громадянським довгом: активізувати восприятіє життя чоловіком, уповісти правду, понукнути до самоуваження...”

*

Якби люди розуміли світ так, як його розумів Федор Манайло? Уваження і любов, жадання жити у гармонії із природою приводить його до творчеських обоженій. Художник у коловороті світових подій особеним способом искусства застає час. Айно, вун зачинає діалог із зрителем, даючи йому первенство у зроблених выводах. Не случайно искусство Ф. Манайло 60-70 рокув критики визначавуть, як „обобщеніє і життєподобність”. Направду, художник має багато про што уповісти своїми творами наслідникам. У живописних полотнах і листках графіки Ф. Манайло ми видиме життя, котрє нагадує казку. Серцевина творів Манайло – не застигла і зашорена, препарована у лабораторії, а смачно приправлена народним фантастичним колоритом. Ф. Манайло – художник, котрий зробив казковий світ: вуд хыжі до до комори, до ліній електропередач, фабрик і нових строєній. У Ф. Манайло – чоловік – творець. Вун спосібний создати, выбудувати, сконструйувати не лем матеріальне, а і душевне і духовне.

Ф. Манайло – філософ і творець, открытый інтелектуальному і духовному обществу. Чудесна трансформація любимого старого світа і не

Моя полка, 1973.

менше чудесний новий отбылася у творчості неординарного и самобытного майстра, такого близького народу и руднуй землі. Ф. Манайло проявив своє розуміння духовного возродження народа, духовного будущего красы людського серця. Ф. Манайло обоснованно оперує двоєчасієм: минувшим и теперішнім. Силув искусства переходить сию границу, обы прийти накониць до світла и справедливості нового будущего. Ф. Манайло у XX стороччі отворяє двері нового тысячороччя – тысячороччя свободы особности. У своій преданости руднуй землі и искусству, народный художник Ф. Манайло став уєдно из корифеями Закарпатської школы образотворения: народным художником Й. Бокшаєм и А. Ерделі. Як и його старші опытні колеги, Ф. Манайло був творцем-подвижником, тов „соллю” Карпатської землі, без котрої не осятяться она. Не може осятитися без соленого пота каждоденної работы людської. А ищи без таланта, котрый даный на діла особного хоснования, на діла общего блага. Служеніє рудному народови усе было высшов ціллю гражданської діятелності Майстра и было мірилом його духовної зрілості. Ф. Манайло – чрезмірно харезматична постава у искусстві Подкарпатя XX стороччя. Дуже обдарований чоловік, вун заявив себе и як талантливый педагог и організатор, музейный научник, ентузіаст, прекрасный знатель етнографії, самобытний художник театра и кіно.

Знамі діятелі театра у неспокойному 1920 році проголосили, ош искусство мусить вернутися ид своій первиннуй формі – формі релігійного акта. Ф. Манайло у повнуй мірі прикапчуєся до своі форми служенія рудному народу своим одухотворенным высоким искусством.

Авторська позиція одухотворенного искусства совпадає из філософським постулатом екзистенціалізма, постмодернізма. Цілостный подход до личности у сполоченстві, гуманістичное розвитує сосполної формації и осознанної необхідності вибору и осознанного розуміння світа и чоловіка, а такой Бога и духовності, свобода чоловіка, як духовного существа – се є сакральна правда искусства народного художника Ф. Манайла.

Людмила Біксей

“Сакральна правда народного художника України Ф. Манайла”

Ушорила др. М. Лявинець

Роботи Івана Манайло

(1942.01.16. - 2010.02.08.)

“Моє серце” 2005 р.

“Колядники” 2005 р.

“Польові цвіти” 1998 р.

“Прийближення” 2004 р.

“Покоління” 1967 р.

“Циганка” 1972 р.

“Двоє” 1972 р.

Роботи Андрія Манайло

из выставки у резиденції Світової Ради Мадяр

“Золота осінь у Карпатах”

“Пейзаж закутаний у зимовий туман”

Серія “Многоцвітність жаркого літа у Медітеррані”

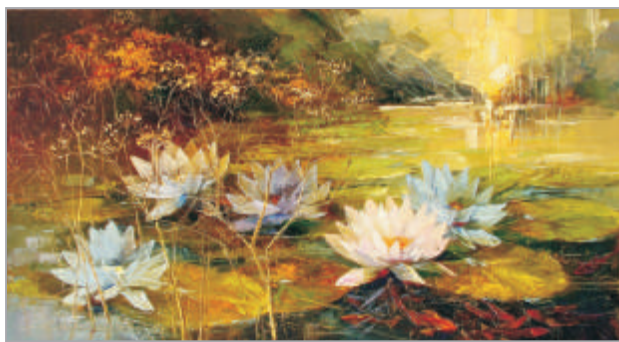
“Натюрморт косиць из яблукми”

“Червенос жевріня макув”

“Лісовий пейзаж”

“Скромноє достоїнство водних лілій”

Не згасне сонце його життя — автономія рудного края

Из 4 до 25 мая 1946 рока у Ужгороді проходило засідання кримінальної колегії Закарпатського областного суда, на котрому происходило слухання судебного діла Андрія Бровдія, котрый по мірі можности захищався перед головов Закарпатського обласного суда Василём Русином и прокурором области Иваном Андрашком:

- *Подсудимый, устаньте! Ваша фамилия, имя и имя по отцу?*
- *Бровді Андрій Іванович.*
- *Рук рождєнія?*
- *2 юлія 1895 рока*
- *Місто рождєнія?*
- *Село Кивяжд Иршавського району на Подкарпатю.*
- *Національність?*
- *Руський (уроку-міню: русин)*
- *Сімейнос положєня?*
- *Жонатый. Маю жону и двох дітей.*
- *Соціалнос положєня?*
- *Из селян.*
- *Образованіє?*
- *Середньос.*
- *Профєсія?*
- *Журналіст*
- *Судився и за што?*
- *Не судився.*
- *Де и ким робив?*
- *Председатель партії Автономно-Земледільчєський Союз,*

премьер-міністер Подкарпатської Русі, депутат Мадярського Парламента, міністер Мадярського Уряду на Подкарпатській Русі у отставці.

- *Вы подтверждаете показания, котрі давали у ході слідства?*
 - *Проти даяких показаній возражаю. Воєнна розвідка „Смерш” мене арестовала 3 новембра 1944 рока (Из нарушенієм елементарної законності, бо лем 22 новембра было принято рішеня про його арест! И.П.). Слідствіє продовжалося 18 місяцюв. Оно изучило ушытку мою 25-ручну політичну діяльність и знає ушыткос моє життя... Мене, як руководителя партії Автономно-Земледільчєський Союз, обвиняють у тому, ош я вюв борьбу проти комуністичної партії. А я, и тоты, котрых обвиняють уєдно изо мнов, ставили собі за ціль — наданя Подкарпатській Русі автономії. Я єден из діятелюв и*

секретарюв Автономно-Земледільського Союзу, у рамках законув УРСР старався за міжнародний договір, со-
ответственно из котрым Чехословакія обязалася нада-
ти нашому краю майшироку
автономію. Спиравучися на
Конституцію ЧСР и меж-
народный договор я добивався
свої автономії.

Айбо защитити себе, май-
знамому за ушытку исторію
нашого края автономістові так
и не удалось – Андрія Бровдія
было засуджено до смертноі
кары за сполупрацу из маляр-
ським режимом.

А рока 1914 никто не муг
напорочити таку блестящу и страдницьку долю єдному из выпуск-
никув Ужгородської учительської семінарії, котрый 19-ручным
юношов зачав робити учителем у Великому Бычкові, а уже скоро через
куртый час войовав на фронтах 1 Світової войны, де був неоднократно
поранений.

Рока 1920 став ініціатором и єдным из основателюв Под-
карпатського (затым Автономного) Земледільського Союзу, а вуд
1933 рока його председателем аж до 1944 рока. Послі смерти Івана
Куртяка у кунци 1932 рока Андрій Бровді став членом Чехословацького
Парламента, де представляв возглавляєму ним партію аж до рока 1938.

Кромі того був членом Президії Общества Духновича, редактором
сатиричных журналув „Тюкодї пойташ“ (1920) и „Карпаті футар“
(1921-1924), котрі выдавалися малярським языком, выпускав новинку
„Русскій вісник“ (1923-1939).

Из септембра 1938 рока Андрій Бровді є головним представителем
обєдиненої Централної Народної Рады на переговорах из Прагов, а у
октовбрі Прага назначила його премьер-миністром первого автоном-
ного уряда Подкарпатської Русі.

А у новембрі того же рока був арестованный пражськими властями
за промалярську діяльність, затым утік у Будапешт.

Коли Подкарпатська Русь стала назад принадлежати ид Маляр-
щині, вернувся у Ужгород. У маю 1939 рока став депутатом нижньої
палаты Малярського Парламента, де до 1944 рока возглавлял русинську

групу, котра намагалася дустати автономні права діла Подкарпатської Русі.

Свої автономістські ідеї А. Бровді широко пропаговав не лем у Чехословацькому и Мадярському Парламентах, а и у видаваємых ним новинках „Русская правда” (1934-1940), „Русское слово” (1940-1944).

Ушытку свою політичну діяльність А. Бровді направляв до єдиної цілі – добыванню автономії русинам Подкарпатя. Так было, коли став членом Чехословацького Парламента, так было, коли робив у Мадярському Парламенті.

Пуд час словацького народного восстанія у августі 1944 рока, А. Бровді намагався установити контакты из совєцькими властями, йому отказали, а затым арестовали.

Таки дійствително талантливим и плодовитым журналістом был Андрій Бровді, два його політичні трактаты вийшли німецькым языком „Подкарпатська Русь за час Сятостефанської Корони” (1939) и „Панславизм и русины Подкарпатя” (1943). У 20-30 роки на Подкарпаті широко ставилися його талантливо написані пєсы „Гроші як діявол” (1920) и „Спекулянты” (1934).

Та у якому жанрі не робив бы А. Бровді, його інтерєсы крутилися лем довкола єдного и того же сонця – русинської автономії. В частности у статі „Мы, автономісты, будуєме нову свободну Подкарпатську Русь” ищи у 1935 році А. Бровді писав: „Коротко уповім, што мы, автономісты, хочєме и за што борємєся: Подкарпатська Русь у її етнографічних гатарах вуд Попрада до Тисы, як указано у Сен-Жерменському мирному договорі и Конституції Чехословацької Рєпублики. Мы мусимє знати вто, ош жити и удержатися у великуй сімі народув удасться нам лєм так, кидь у нашому краю на своєю руднуй землі владіти нив и газдовати будєме мы самі. За сєсє борємєся до днишнього дня. Нынї власть на нашуй землі находітьсє не у наших руках, и мы видимє и чувствуємє вто, ош рєзультаты своі роботы мы сохранили діла сєбє не можємє. Завто и борємєся за автономію. Каждый знає и чувствує вто, ош так як досі было, далшє быти не можє ни по Божому, ни по людському, ни по природному праву”.

Не згаснє сонцє автономії Подкарпатської Русі, высоко пуднятоє у небо Андрієм Бровдійом и донині согріває своїми неумирающими ідеями горячі сєрця непокорєных русинув нашего края.

И. Петровцій

„Йсє-єсє” стр. 415-417

Выдаватєлство „Осой-Бєргєво-Ужгород” 2007

Андрій Попович -автор „Великого Зборника”, знамий церковно-просвітительський діятель

Андрій Попович родився у родині греко-католицького священника Василя Поповича и Юліанни Жеткей у селі Теково Угочанського комітату (теперь Виноградовського району) 29.09.1909 рока. 6 януара 1818 рока, коли Андрію ищи не было 9 рокув, умер його отец, затым мати, и вун лишився круглов сиротов.

Началное ошколованя дустав у Севлюші, далше поступив у Мараморош-Сігетську гимназію, котру опікали дуже требователні и строгі, айбо високообразовані монахи-піарісты.

Ученя А. Попович продолжав у Сотмарській Корольовській Католицькій гимназії пуд патронатом езуїтув. Вниманіє тогданього Сотмарського римо-католицького

єпископа Петра Клобушинського привлекли исключителні успіхы юноші, и вун булше раз предлагав йому вступити у його духовну семинарію. Айбо Андрій, воспитаний у дусі восточної набожності, дуставши середньое образовніє, приїхав дому и у 1828 році выбрав Регіоналну Єпископську духовну семинарію у Ужгороді, де на протяженію 2 рокув изучав філософію, а пузніше из 1830 до 1834 рока теологію.

У тот час позад смерти єпископа Алексія Повчія (1831) Мукачовськов єпархійов управляв капітуларный вікарій Іоанн Чургович, и завто богословув, котрі окончили семинарію, высычовали єпископы сосідных єпархій. Так 18 януара 1834 рока єпископ Григорій Таркович (1821-1841) рукоположив у Пряшові 8 богословув Мукачовської єпархії: Іоанна Андруховича, Іоанна Волковського, Василя Фірцака, Стефана Шерегія, межи ними був и Андрій Попович, котрый приняв цілібат, то-єсть був высычений як нежонатый.

Пусля высычення А. Попович був направлений помочным священником у Гайдудорог, де на тот час служив парохом о. Димитрій Керекеш, пузніше, из мая 1835 рока у Мараморош-Сігет и затым назад у

Гайдудорог. Из новембра 1837 рока до апріля 1848 рока був адміністратором парохії у Шарошпотоці, затым по розпоряженію єпископа Василя Поповича (1837-1864) исполняв обязанности віцектора Ужгородської духовної семинарії, де одновременно преподавал предмет державного права Мадярщини.

У началі 1844 рока єпископ назначає Андрія Поповича парохом у село В. Березный и одновременно деканом Великоберезнянського деканата. Його дуже гнітила необразованность народа и завто уже туй – у Великому Березному – А. Попович написав и выдал у 1847 році у Будині первое свое літературное твореніє „Маленькая образная Біблія Ветхого и Нового Завета в употребление сельских детей”, котрое выдержало 4 выдана (2 выд. Будин, 1849, 3 выдана, Пешт, 1864, 4 выдана Ужгород, 1874). У 1852 р. о. Андрій Попович выдає букварь под назвов „Вірный ангел”, де тексты были напечатані латиніков и кириліков, што давало дітям можность научитися латинським и руським буквам. Не позиравучи на сисі добрі наміры, букварь не мав желаемого успіха.

У 1851 році А. Поповича назначають професором догматики у Ужгородській духовній семинарії, префектом єпархіального колегіума „Конвінкт” діла сирот из родин священників и также ревизором єпархіальної фундаціонної кассы. У сьому же році єпископ Василь Попович вудзначає о. Андрія титулом радника Консисторії.

О. Андрій, дознавшись, ош єпископ має тяжкости из даякими парохіями, дуже просив назначити його парохом у село Велика Копаня, котра была „майбулше запущенов парохійов на тот час у Мукачовській єпархії, де царила темнота и ушыткі, вызвані сьов темнотов пороки”. Село было натулко розпущено, ош порядок у ньому не могли навести ани світські, ани церковні власті. Єпископ Василь Попович прийняв ушыткі міры, обы Андрій Попович отказався вуд сього наміреня, наголошувучи, ош „там ни церкви, ни фары не є, а народ там злый и є извітными злодіями на цілый край.” На што о. Андрій отвітив: „Кидь не є там церкви, ни фары, то я ї побудуву, кидь жителі села є злыми, то я научу їх моралі, а злодія я не боюся, бо не маю нич, кромі реверенды!” У Великуй Копані вун успішно проводив душпастирську роботу до 1893 рока. Туй испершу вун и справді стрітився из великими беспорядками. Мораль межи народом упала, авторитетного чоловіка не было ни серед тогдашньої цивільної власті, ни серед односільчан. Даже єпископ не віровав, ош 46-рочному священнику удасться дустати честованя у таких людей. Айбо йому не лем сесе удалося, а удалося измінити на ліпшое дух, мораль, звичаї и вообще житя ушытких. Коли жителі увиділи, ош священник не собі завертатъ, а защищає їх интересы, каждый став йому помогати.

Свою роботу у селі зачав из будованя фары, первый камінь посятив у 1857 році, через два роки фара была закончена, строєніє сохранилося и до днись, у ньому проводить богослужєніє греко-католичеська громада. У 1859 році А. Попович купив землю пуд школу и зачав її будувати. Там тепер хыжа православного сященника, а сам узявся учить дітей у уже убудовануй фарі. А у новопобудовануй школі його замінили дяки-учителі Василь Доробан и Иван Доробан (1864-1871).

Вун був добрым отцом ушыткым вірникам, учив, нагадовав, фіглєвав, помагав морално и матеріално. У селі прекратилися биткы, стихли лайки и проклятя. Село переродилося и скоро стало приміром діла иншых сел у околиці. У суй роботі о. Андрію много помуг Иван Бігун, котрый на протяженіи 30 рокув був старостов села, цінили його не лем люди, вун був удостосный высшов нагородов вуд короля Мадярщины Франца Иосифа - орденом Хреста.

У 1862 році на церкви, посвяченуй ищи у 1853 році была збудована турня. Церков была розмалєвана знамым художником Игнаційом Рошковичом (у 1877 році за пароха Андрія Поповича), айбо у 1906 році її перемальовали Гейза Кадар и Николай Неймиті из Мараморош-Сігета, так што работы уже на тот час знамого майстра пропали. Рока 1881 была збудована друга школа (там тепер Дом Културы). По просьбі о. Андрія епархіалное управління назначило сюда молодого високо-образованного дяко-учителя Петра Писульку (1888-1924), котрый ревностно робив и помагав парохови у воспитанію молодежи.

Културно-просвітительська работа о. Андрія была високо оцінена ищи при його животі, бо у духовно-літературному журналі „Листок” сообщалось: „Особенно много трудится он, чтобы поднять уровень просвещения простого народа. Его сельско-приходская школа может служить приміром любому народно-учебному заведенію... Последнія сочинєнія его написаны уже на чистом письменном языке – так, через которое угро-русины перешли от пестрого языка к чистому литературному”.

Попович був первым у Угочанському комітаті, кто побудовав школы уже из твердого строителного матеріала, старався спасти дітей вуд недоброго влияния родичув и воспитава такое поколініє, котрым могла гордиться ушытка Мукачовська епархія, як у релігійозному, так и у моралному и просвітительському отношенію. Вун научив читати и писати своих вірникув, научив їх церковному співу и уставу нашої церкви. Уже тогды, особенно серед молодого покоління, не было таких, кто бы не знав грамоты, тым булше – співати. Вун даже у преклонному віці не заходив до церкви, обы чомусь не научити своїх вірникув. О. Андрій був добрым кертийсом и змуг привити любов своим вірникам ид сьому виду газдуства. Дякувучи йому, керты Великої Копані

славилися на ушыткуй території тогдашньої єпархії. Недалеко вуд села находився хутор Факобіки (у 1946 році переименований у с. Буково), де жили дакулко бідных родин. Сесе поселеня о. Андрій перетворив у многочисленное село, де серед розкошного керта на значителні собственні гроші у 1865 році збуовав церков, а через даякий час недалеко появилася и парохіална школа. И зроблено сесе не діла самохвалы, а діла Божої Славы. У хроніці села Велика Копаня о. Стефан Бендас лишив такый спомин на о. Андрія Поповича: „Його имня и про його діла вірники, котрі ищи памнятали його, згадовали и отзывалися из великов любовью. По їх розказам, вун був дуже строгый, чоловіком муцної руки и дуже високої моралности, до грубого вудвертый, у быту скромный и невыбагливый”.

Межи сим ушыткым о. Андрій не лишав и свою літературну роботу. У 1859 році вун выдав свою „Велику Біблію” у двох томах. У обох його церквах – парохіалнуй у В. Копані и у філії у Факобіках – были ушыткі необхідимі богословські книги. Айбо вірники сисі книги не могли купити позад нестатка грошей, завто о. Андрій узявся за велику роботу и у 1886 році выдав свуй первый „Великий Зборник” над котрым трудився цілых 10 рокув. Сися работа принесла йому велику и незабываєму славу, перевыдавалася много раз и сыграла велику роль у культурно-просвітительській и церковно-релігійноуй жизни края. Евменій Сабов так оцінив сисю книгу: „Народ дуствав книгу діла читання як дома, так и у церкви. Поповичу обязана ушытка єпархія, ош тепер пуд час проведення церковных обрядув люди не зівавуть, „а єдиними устами співавуть” („Почерк літературной деятельности и образования карпатороссов” – Ужгород, 1925 – стр. 20)

Переломным діла розвитія и пропагованя у нашуй Мукачовській єпархії церковного співа був 1886 рук, коли греко-католичесткий священник с. Велика Копаня Андрій Попович подготовив до печати и выдав Великий церковный зборник, котрый вмiщав тексты співанок, св. Літургії, утрєні, вечурні и разных других отправ из октиоха – Восмигласника Триода и Мінеї, котрі содержат тексты сяточных співанок. Выданя зборника способствовало широкому залученю вірникув до участія у співі пуд час Божих Служб. „Краса общого співа захватила як вірникув, так и священникув”, – пише о. Ю. Сабов (Благовісник № 12, 2204)

Про сесе свідітельствуют и впечатленія священника Александра Митрака (1837-1913), коли вун первый раз учув спів людей у церкви: „На возвратном пути из Марамороша я удовлетворил моему давнему сильному желанию увидеть Великую Копаню и на деле узрѣти плоды беспримѣрной пастырской деятельности мѣстного священника о.

Андрія Поповича, посвятившого всю жизнь свою просвещенію народа. Но самое большое удивленіе и радость испытал я в церкви на Утрени и Літургії. Ничего подобного не видел и не слышал я в русской церкви. Се истинно соборна католическая церковь, живой храм Бога Живого, в котором „едиными устами и единым сердцем” славится и воспевается пречистое имя Отца и Сына и Св. Духа. Всі девушки и парні приходили в церковь с книгами Великий Зборник, изданным містным священником и раскупленным в его приходе в 150 екз.

Дяк только начал первое слово песни, и вся церков дружно подхватила и продолжала прекрасно созвучно, умильно, на всей утрени от начала до конца”. (Евмений Сабов. Хрестоматия. Унгар, стр. 256-257).

Пузніше сись примір переняли и другі парохії, бо у єднуй из статей у новинці „Нива” Іреней Легеза писав: „Перед 49 літами уже у Давыдкові так красно знали школаші співати, што єпископ сам посітив сись приход. Но в нашей епархії и больше было труженников в сем похвалы достойном ділі, котрым велику памятку лишили за собою — як то Андрей Попович в Великой Копани и Николай Бачинський в Егрешу, где в обоих містах народ из зборников співає”.

Хоть и прожив своє житя о. А. Попович у селі, роблячи сященником, айбо тісно сполупрацював из тогочасными новинками и журналами. Печатав у них у основному розказы про церковні сята, обясняв звичаї и обряды, трактовав їх историчное происхождение. Його літературну діяльність мож охарактеризовати так.

Як пробну повязану из „Vi moj anhel” особенностью сього букваря было вто, ош вун напечатанный так, што паралельно приведено текст на єднуй страниці кириликов, на другуй — латинськими буквами. Тогдашні рецензенты букваря думали, ош такое указаніе о. Андрій дустав извирьху, завто важных послідствій робота не мала.

Дале было выдана „Библейская исторія” (первое у Будині. 1847, другое 1849, а требое уже из зміненов назвов „Малая Біблія” (выдано у Ужгороді у 1874 р.) у журналі „Літературна Неділя” рахуєся четвертым, айбо сесе ошибочно, бо у бібліотеці о. Стефана Бендаса оно є достовірным записом „третє по первому исправленное издание”. Затым послідовали „Священная история Ветхого и Нового Завіта” у двох томах, котрі часто называвуть „Велика Біблія”, „Новая русская азбука”, выдана у 1859 році у Будині. Азбука мала быти учебником, айбо Будинська намістницька рада не дозволила выдана позад того, што она „складена на основі великоруської граматики”. Епархіальное управление выслало роботу о. Андрію, обы вун приспособив її до „містного языка”, што вун по всой видимості не зробив.

Дакулько слов про „Великий Зборник”. Первое його выдана

увиділо світ у 1886 році у Відні, айбо чогось на виданя (апробацію) виділив пря-шовський єпископ Йосиф Гаганец (1842-1875). Оно мало 424 страниці. Другое виданя вийшло у 1888 році у Ужгороді уже из апробаційов Мукачовського єпископа Іоанна Пастелія (1875-1891). Каждое слідующее доповнялося, так што шестое виданя уже мало 936 страниц.

Нагадаєме и „Середню Біблію”, котра увиділа світ у 1894 році у Ужгороді, а другое виданя из 1896 рока мало тираж 10 тыс. примірників. А ищи мож напомними про статью, котра вийшла пуд назвов „Сила богослужебного языка” у журналі „Зоря Галицька” у Лембергові 1860 рока стр. 505-506.

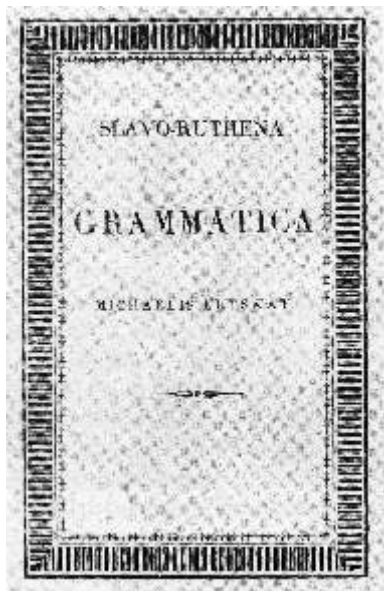
У 1887 році єпископ Іоанн Пастелій ищи лишив о. А. Поповича парохом у селі Велика Копаня, айбо його помочного сященника о. Михаила Балогу назначив адютером из правом наслідования. Коли о. Андрій удостовірівся, ош парохія находится у добрых и отвітственных руках, то переселився у село Факобіки, котрое было філійов парохії Велика Копаня. Там вун проживав у сільській хыжі. Там до самої смерти служив и учив народ. Умер о. Андрій Попович на 90-році свого житя и на 64-му році свого душпастырства. Похоронений коло церкви. Його могила была огорожена желізнов оградов. На могилі – металічний хрест без надписи, а коло нього – майже трьохметровый деревляный из табличков „В память А.В. Поповича”.

Його цінна бібліотека и безцінні рукописи по його завіщанію были передані у Імстичовський монастыр. Про далшу їх долю нич неизвістно. Отец Андрій Попович був одданым сыном своего народа, котрый безмірно любив. Жив у нужді, не лишив ниякого мастка, айбо лишив по собі велику памнять у серцях ушытого русинського народа пуд Карпатами. Діла будущих поколінь вун був приміром отца, пастыря и учителя своего русинського народа, котрый ишов по слідам Апостолув.

О. Даниїл Бендас
Парох с. Мала Копаня

„Подкарпатський Русин” № 30 5-19 марта 2009 рук.

Михаил Лучкай

19 новембра 1799 рока у многодітній сімї лучанського дяка Михаила Попа народився хлопчик, котрому судилося стати особностю исторії, чоловіком ен-циклопедических знаній, великим просвітителём, изглядованя и творы котрого мали епохалное значеніє діла русинського народа. Вун, будучи великим патріотом свого рудного края, свого рудного села Великі Лучки, замінив своє імня Поп на псевдонім Лучкай. Його хресними родичами были Петро Глагола и Анна Галус, хрестили його у Великих Лучках (сященник Иоанн Черський). Др. В. Гаджега у своєю книзі „М. Лучкай. Життєпис и творы” приводить записи Ярослава Гординського, котрый у своєю роботі „Основаніє греко-католическої

церкви у княжестві Лукка у Італії” (стр. 70) писав: „Михаил Лучкай родився у селі Великі Лучки Береговського комітата у Мадярщині. Його отец був дяком и назывався Попом. Именованя Лучкай приняв Михаил вуд рудного села. По окончанію богословія у Відні высвячено было його на сященника у Велику Вараді. У 1816 році вун став капеланом у В. Лучках.

У януарі 1820 рока приділено його до єпископської канцеларні, а у марті того самого рока став вун ищи бібліотекарем и архіваріусом. Єпископ Алексій Повчий именовав його у 1818 році своїм секретарём. У 1827 році вун достав парохію у Ужгороді”.

Михаил Лучкай у своїх записах, тестаменті 1831 рока писав про своїх чотырьох сестер и єдного брата: сестры – Марія, Катерина, Анна, Пелагея, брат – Иван (Иоанн). Ушиткі пятеро были молодші вуд нього и ушиткі записані у метричных книгах у Великих Лучках.

Началні знанія Михаил Лучкай дустав вуд свого отца. До 1809 рока лучанських дітей зачинали учити грамоті дяк и сященник у своїх обыхтах. Сільську народну школу у Великих Лучках побудовали у 1809 році у центрі села, и ошколованя у ній зачалося у 1810 році.

Народну школу Михаил Лучкай закончив у Мукачовському монастырю, а у 1805 році зачав ученя у Ужгородській гимназії, де у

конци рока дуспає майже из ушыткых предметув высшу оцінку.

У списку третьокурсників у Ужгородській гімназії імена Михайла Попа (Лучка) і однокласника Івана Чурговича не зустрічаються, бо І. Чурговича було переведено из другого курсу на четвертий, а Михайла Попа (Лучка), як отличника після закінчення II курсу, було переведено діла продовження освітлення у Великоварадинську гімназію (Орадея, Румунія). Якраз у Варадіні вун прийняв імня Лучкай, котрое носив из гордістю до самої смерті. У гімназії М. Лучкаю прийшлося пережити доста тяжкі часи ученя, бо сільський дяк не мав великих доходув і помогати ушиткым дітям не дуже муг. Айбо М. Лучкаю удалося успішно закончити Великоварадинську гімназію і у 1812 році по його же просьбі був прийнятий клериком каноником Іваном Кутков. І Кутка направив молодого юношу у Відень у богословську семінарію, котру М. Лучкай закончив из отличієм у 1816 році. За 4 роки ученя у Відні Михайл Лучкай ни єден раз не був дома на вакаціях. Вун старателно приготовлявся, слухав лекції, читав много гуманітарної літератури. Директор богословської семінарії Ланг неоднократно заганяв у Ужгород письма, у котрых хвалив Михайла Лучкаю, отмічавучи його, як єдного из 3-х майліпших ученикув, котрі займавуть первое місто из 50-ти по богобойности, добродітелі, моралі і послушанію.

Проходячи освітлення у Відні єдно из своим земляком Іваном Фогорашієм из Великих Комят, изучавучи теологічні науки, М. Лучкай слухає лекції професора Бартоломія Капітола, автора чиселных изгядовань по языку, літературі і історії словян, изучає роботи Йозефа Добровського — знамого славіста, посіщає його лекції, знакомиться из студентами русинами, сербами, чехами. Дякувучи слуханю лекцій Капітола і Добровського і знакомству из студентами-словянами, вун у будучому стає первым філологом. Таким образом, М. Лучкай ищи у Відні выбрав собі путь орача на кам'янистуй ниві писемности і науки. Там, у Відні, училися у університеті і наші земляки из Подкарпатської Русі: Николай Теодорович, Михайл Балудянський, Іван Орлай, Іван Фогорашій (Бережанин) і др. Другий період самостійного життя Михайла Лучкаю зачинається из 1816 року, коли його було высычено у священники у Великому Вараді єпископом Самуилом. У новембрі 1816 року його направили на практику у Великі Лучки до священника Андрія Ромжі, котрий тогды мав 65 рокув.

У Великих Лучках М. Лучкай робить капеланом из 3 децембра 1816 року до конца 1817 року.

Затым його переводять у Ужгород, де вун испершу заміняє Михайла Черського, котрий робив архіваріусом і бібліотекарєм і также конзисторіального нотаря Андрія Хіру.

Вуд 19 септембра 1818 М. Лучкай зачав робити секретарєм і

тайним радником у канцелярії єпископа Алексія Повчія, коли Андрій Хіра виїхав у Відень.

Сисю должностю вун дуства дякувучи єпископу Алексію Повчію. Вун знав М. Лучкая ищи по В. Варадину, коли робив там руськым священником. А. Повчій був старшим вуд Лучкая на 35 рокув и полюбив його, як рудного сына, до послідных днюв свого житя.

Роблячи уєдно из єпископом у Мукачовській греко-католицеській канцелярні, Михайл Лучкай мав доступ ид ушыткым секретным документам, и коли треба было штось рішати на конзисторії, єпископ полностью довірявся йому.

Михаил усе був коло єпископа, котрому тогды было 65 рокув, и молодой священник так уміло помогав управляти єпархіальными ділами, ош производив впечатленіє на єпископа, став настоящим дипломатом. Из того часа молодой священник нажив собі тайных врагув, котрі чекали удачного момента, обы навести на Лучкая наклеп.

Немалу роль М. Лучкай сыграв при поділі Мукачовської єпархії и організації Пряшовської. У тот час, у началі XIX століття состояніє селян стало тяжчим, зачалося релігійозное двиганя, котрое поддерживалося подвижниками православної віры, в частности М. Андрелов-Росвиговськым и другими.

У связи из таким неспокойным состоянієм, у 1819 році у Ужгороді був поставлений вопрос про скликаня крайового народного собора. Было вирішено провести народный собор у Братиславі у літі 1822 рока, што подпоровав король Франциск I, издавший по сьому поводу указ вуд 23 марта 1821 рока. М. Лучкай занимать промінентное місто у організації проведення собора, його вибирають секретарєм собора. Собор зачав свою роботу 1 октовбра 1821 рока. Историчное розвитіє указало, ош приняття духовенством єпархії унії 1646 было єдино вірным путєм устраненія духовно-культурної отсталости.

За сисю отвітственну роботу, котру провюв М. Лучкай у єпархіальному соборі, за ушыткі протоколы, рішенія, котрі были ним прецізно оформлені, А. Повчій назначив його засідателєм конзисторії Мукачовської.

Рук 1827 поклав кониць діятелности М. Лучкая, як секретаря

конзисторії и засідателя Мукачовської єпархії, и зачинаться новий період його житя, як священника Ужгорода.

У Ужгородській парохії освободилося місто священника, и из трёх кандидатур (о. М. Лучкай, о. Василь Довгович, о. Иван Зомборі) конзисторія дала преимущество Михаилу Лучкаю, и епископ А. Повчій 1 августа 1827 рока назначає його Ужгородськым священником. Давучи йому характеристики, вун пише про його характер: „У Богослуженію богобойный, у ушыткуму точный, приліжный и вірный, а особенно уваженія достойный позад свого поведенія, розумом богатый, кроткий и супокійный, у бесиді інтелігентный и благий, увлекаєся хосенным читанням и урядовыми роботами”. (В. Гаджега „М. Лучкай”, стр. 43-44).

Итак, М. Лучкай 28 марта 1827 рока був назначений адміністратором Ужгородської парохії, а пак священником. За короткий час на суй должности вун привюв у порядок церков, фару и ушыткі строєнія на території церкви. Роблячи священником у Ужгороді, М. Лучкай много робив, не шкодувучи себе, не слідив за своїм здоровлям. Вун старався обновити парохію новыми строєніями, при тому старався воститовати свою паству у рамках християнської моралі.

У 1829 році живущий у Луккі (Італія) испанський князь Карл Людовик Бурбон рішив основати у своєму князстві греко-католицьську церков, так як претендовав на гречеський престол. 13 януара 1829 рока перебуваючий у Відні священник Иван Фогорашій, выслав письмо епископу А. Повчію у Ужгород из просьбов вудрядити священника и помощников у княжество Лукка у Італію, де князь Карл Людовик Бурбон хоче основати греко-католицьську церков и обернувся до нього из сим. А. Повчій призначив діла сього Боніфатія Стромецького, айбо його план не осуществився, бо Стромецький нежданно умер. Тогда И. Фогорашій назад обернувся до епископа и попросив прислати Михаила Лучкая, котрый дав согласіє виїхати у Лукку (про што написав йому у письмі).

17 юнія 1829 рока Мукачовський єпархіалный епископ А. Повчій пудписав єпископський паспорт М. Лучкаю и його колегам Василю Талапковичу, Антону Лаббацу и Иоанну Микуличу. Они у тот же день виїхали у Відень, а затым до Лукки, куди щасливо добралися 28 юлія. Там до того переробили каплицю Морлія, и уже 6 августа у нуй зачалося Богослужіня по восточному обряду.

Из первого дня князь полюбив М. Лучкая и создал йому и прибывшим из ним добрі условия діла работы.

У Луккі М. Лучкай выхосновує каждую минуту свободного часа, учиться італіанському языку и готовить до печаті граматику діла свого руського (русинського) народа, обы вун, мавучи її на своєму языку, муг

културно и научно пуднятися. Сисю перву граматику вун закончив у Луккі и здав її у печатню (она вийшла у 1830 році) и продовжав писати начату ним „Исторію карпатських русинув”. У вароші Лукка М. Лучкай робив до 20 октовбра 1830 рока, а затым позад політичных обстоятелств вернувся у Ужгород. Прийняв свою парохію у Ужгороді и став руководити парохіями и проводити намісницькі діла.

Из первого дня у Ужгороді Михаил Лучкай став розпространяти свої руські твори. Вун мечтав про єдиний діла ушыткых словян літературный язык на основі старословянського. Айбо вун розумів, ош старословянський не розуміє простый народ, завто раховав необходимым создати літературный язык на основанії народного, а уедно из сим, літературный язык не може быти таким samym, як народный розговорный язык.

1831 рук був діла Лучкая не дуже щасливым роком перемін.

11 юнія 1931 рока умер його духовный отец – епископ Алексій Повчий. Из утратов епископа, свого покровителя и защитника, Лучкай утрачає ушытко у повному розуміню сього слова, бо вун натулько уедно робив из епископом, ош зависники говорили, ош не епископ управляє епархійов, а сам Лучкай. Из ушыткых священников и намісников Подкарпатя Лучкай майбулше старався, обы пудняти матеріално-духовный уровень селян края. Газдувство и парохія Лучкая были на высокому образцовому уровні, за што ревниво относилися ид ньому сусіды греко-католическї священники и писали на нього доносы у парохіалный уряд. Знавучи, ош што робилося у епархіалному уряді и консисторії послі смерти епископа А.Повчія, вун сміло выступав против тых, кто його обвинив у разных недобрых поступках. Были проведені засіданія консисторії, де Лучкай открыто отверг ушыткі обвиненія. Айбо лем из приходом нового епископа Василя Поповича закончилися незгоды межи Лучкаєм и консисторійов. Його обновляють у должности намісника Унгварського округа, а 23 августа 1838 рока вун дає добро на должность защитника сімї и монашеского обіта. Айбо М. Лучкай майвеликое вниманіє приділять народному образованию, школі, судьбі дітей-сирот. Ушыткі силы и способности вун отдавав тому, обы його парохія и парохії його округа и также школы были приміром діла священников края.

19 марта 1839 рока Лучкай дустає дозвол на будованя каплиці коло церкви у Ужгороді.

24 януара 1840 рока через консисторію вун домугся, обы у каждой парохії, де не є школы за рахунок сільської громады будовали школы. Лучкай забезпечовав парохіалні школы азбучными книгами. Так як школы у варошах посіщали булше ученикув мадярської націоналності, епископ обявав Лучкая привлекати у школы дітей русинув, котрі

проживали у околиці його парохії. М. Лучкай задумав видати руський словарь, котрый мав бы охопити ушыток руський (русинський) язык, не лем літературный, а и народный. М. Лучкай не лишать без внимания и сирот епархіалных священников. Вдовы найшли у ньому свого защитника.

М. Лучкай по характеру був дуже точный, пунктуальный, много робив, не позиравучи на состояние свого здоровья, подавав отчёты про состояние школ, давав свої пропозиції, детально описовав состояние учебно-воспитательного процесса. Ищи едно треба уповісти про М. Лучкая. Вун постоянно добивався фінансування на пуднятіє культуры у селах. Діла сього вун предложив у каждому селі у

парохії священникам збирати по 2-3 крейцара вуд каждого газды, обы за тоті гроші могли загнати 1-2 хлопчикув на учения, котрі пак могли бы пудняти культуру у селі.

М. Лучкай неожиданно умер 3 децембра 1843 рока. Його похоронили у крипті каплиці коло Ужгородської цегольнянської церкви.

У 1926 році студенты-гимназісты поклали мармурову таблу на туй церкві, де Лучкай вірно служив до кунця свого житя. М. Лучкай заняв первое місто межи словянськими писателями ищи у 1831 році своїми творами „Грамати́ков”, „Церковными проповідями” и шеститомнов “Исто-рійов подкарпатських русинув.”

*Составила др. М. Лявинец
по матеріалам книги Ф. Рубіша „Мій земляк – Михайло Лучкай”
Мукачово, Карпатська вежа. 2003*

Под знаком Духновича

В материнських муках заявилося на світ крихтляное чоловіцьке существо. Коло постели рожениці стрічали його сільська баба Поланя, окружний дохтор Дулішкович и мати рожениці. Но був у комнаті ищи еден свідок того тайинства. Из портрета на противоположнуй стіні сесе дійство наблюдав миловидный чоловік у одежи священника. А коли пак дуйшло до щасливого розлученя матери из плодом, только што не воскликнув: „Вітай у нас, дітинко! Рости велика и щаслива!”

Дівочка росла, набиралася сил и все ширше познавала світ довкола себе. В єї любопитливости помагала юй тота сама шістка вірних слуг, котра помагала юй тота сама шістка вірних слуг, котра помагала и писательови Кіплінгови. Тысячі „ко”, „де”, „коли”, „чому” ... сыпалися на голову мамы, яка была майчастіше из дітинов.

Висить у них у спални портрет якогось дяді у параднуй ціфровануй рамі. Надійка звыкла до нього, як до декорації на стіні. Видить його каждый день и добре знає його вонкашний образ. Повное лице, кучерявое волося, ясный, открытый зор. Поважну поставу подчеркуе чорна сященича реверенда, поверьх якої на плечах лежить примітка-перелина из пурпуровов обшивков. Такой же пурпуровый пояс звисае збоку свободными кунцями...

Но прийшов час, коли у серцю доченьки Надьки заграли чувство и жажда глубше приникнути у душу сього дяді. Єдного дня, обтираючи от пороха раму картины под час великого порасня, она озадачила маму таким вопросом:

- Повіч мені, мамко, ко тото на сьум портреті?

Мама была рада розказати доньці за їх знаменитого „квартиль-ша”.

- Се великий чоловік, Надько! Александер Духнович. Наш русинський поет, учитель и просвітитель. Вун учив и малых и великих. Призывав людей любити свуй родный край и николи не отрікатися от своего рода.

Надька нахмурила чоло, бо не ушытко розуміла из маминих слув. Мама продовжала:

- Алем послухай и добре запамнятай, які слова вун написав для нас у тот час, коли державні володарі заприщали нам быти русинами:

*Я русин быв, єсмь и буду,
Я родився русином!
Честный мой род не забуду –
Останусь його сыном.*

У Надьки муранькы побігли по плечах от таких клятвенных слув. Она поправді запам'янтала сю присягу и часто обдумовала єї. Щи и щи просила маму дашто розказати за Духновича. И мама открыла йуй ищи одну тайну.

- А ци знаєш ты, Надько, ож ты уродилася под сим портретом?... Якраз у сьуй комнаті, на сьум місті ты первый раз узріла світ.

А дале розказала исторію самого портрета. Його авторка - малярка Єва Бісова. Приобрів його муй нянько – твуй діди́ко священник Васи́лій Кофлюнович. Портрет висів у його канцелярії на фарі у Солочині, де жила моя мамка – твоя бабка из фамілійов, де и я уродилася. Коли пак наша фамілія переселилася у властну хыжу у Голубинум, отец Васи́лій подаровав образ нам. Туй вун висить и досі.

Невесела далша доля портрета.

Настали чорні дны діла имени Духновича. Темні силы кришили, ламали ушытко у наших душах, што было діла нас сятос. Запрітили нам згадовати имена наших писательув будительув. Дуже сьме ся бояли! Мы из няньком – учителі. Страшно было от самої думкы, ож десь на нараді дустанеме псовань за того, ож честуєме якогось попа. Мы зняли образ, звернули у плахту и спрятали под сіно у stodолі. Туй и пролежав наш Будитель до ліпшых часув...

А Надійка тым часом росла и закалялася духом Духновича. И дочекалася тих ліпшых часув. Она тоже стала учительков. Теперь она Надія Васильовна. Єдного дня послі урокув учительки зобралися у столовой, обы поздравити колегиню з єї уродинами. За фінджочков чорного кавіля зайшла бесіда за знакы Зодіака. Каждая называла свого патрона на небесных сферах, и обговорьовали, які од нього черты характера мавуть.

- Я родилася под знаком Дівы...

- Я – под знаком Телця...

- Я – Водолей... Я – Скорпіон... Я – Козерог...

- А муй фатум – Овен – вмішалася в бесіду Надія Васильовна. – Я вдячна йому за ушытко, што мені ниспослав из неба. Но я маву ищи єдного патрона там горі. Я уродилася под звіздов Духновича.

Колегині впротсительно переникалися...

То був час, коли из Будительув русинського народа зняли табу. Но так публично говорити за них ищи все раховалося дерзостьов.

Надія Васильовна підтвердила:

- Я уродилася под звіздов Духновича... И розказала за перву, хоть и лем портретну стрічу з великим сыном нашого народа. Так, як йой розказовала мамка...

Василь Молнар

Баба Цилиха

Задощило, закапало згоры, позатігали небо над селом осінні хмари. Горы, ґруні, вурьхи и полонины зафарбовав молоком вучым тай спрятав од очей людських туман. Лиш пораз мож штось вывидіти на малый час, доку вітер не присуне впят свуй поплан, вытканый у воздусі пуднимаючимся од мокрої землі, як дымом од ватры, паром.

Не видко в таку годину быванцям Широкого Луга и Менчул-полонину, ні Кичеру, Опчину, Шомовку, ци даякі другі ґруні и вурьхи. Ище доста гет далеко зима, но вже дає за ся знати, посилаючи перві свої нисмілі студені напоминання через осінь-родачку.

Стоїт баба Цилиха перед оболоком, што виходит на вулицю, тай дивится на неї через скло. Течут по нему потихы згоры піціцькі дождєві

зворинкы, учинені друбненькыми капками. Имяют ся они одна д одной, доку не потечут пак дулу склом тонкыми слызамы. Пустынно в сякі дны на сільській вулиці.

Лиш пораз пробіжит по нуй пуд амбRELов челядник, шатуючи дхыжи, ци пронесесе вошик на конях, швакаючы корбачом по їх мокрых хребтах. Всє живое прячесе в таку непогоду в теплі міста.

Осінь года тай осінь житя людського зойшлися у бабы як дві дороги на перехрестєві. Уже, видав, прийшла д нуй вусімдесят пята осінь, а и не порозуміти, як тото скоро, в єден кліп ока пролитіли її такі довгі годы.

Як подобна осінь у природі на осінь житя людського, - прийшла в голову мысль, котра з каждым прожитым годом все май часто поселялася в души. – Весна, подумалося, се народження чоловіка, літо – молодість, осінь – старість, а зима – конєць бываня на Землі.

Богу слава, є де доживати старі дны, у своїх дітей, а не по чужых кутах. Выкохала девятєро дітей, пять доньок тай четверо сынов, ище двойничко вмерло маленькыми. Уже и онукув сорок двоє, правнуку,

правда, мало, май мало. Мож лиш дяковати Богови за таку ласку.

Добре ми, подумала Цилица, - што м ся родила в 1900 годови, бо не треба щитати, кулько годув маю.

Який нині гуд на світі – тупько и юй. Думы, думы вертяться в голові, як коліщата в часуникови. Мыслі, здогады, образы людські змішуються, налізают оден на другый и як зотяті смерекеы несутся у зрубі на ровінь з пудхмарної высочины.

Баба, стара баба Цилица, се она. Зашто сесе так скоро прийшло д нью? А ци так давно была она Оленков, маленьков дітинков, а пак дівочков, одданицёв, молодов жонов...

Годы, многі годы пролетіли у її житёви падающымы на Землю звіздами. Были они всякими: и куртымы, довгымы, щасливымы и не дуже, веселымы и трагічнымы. Уже ся же и юй в четвертуй державі, нікуды майже и не идучи из села.

Нич тай нитко не годеи измінити сякий порядок живота, вернути хоть одного в дітинство ци молодусть. Ні оден поїзд, шіфа вадь ероплан нездубні одвезти простых смертных у міста їх солодых мечтаний.

Ні єдному чоловікови ни сперти ход колеса бытія людського, ци хоть змалити го. Оно не пилюючи, цент за центом, митер за митром, минута за минутов, час за часом и день за днинов везе челядника по своєюй дорозі, и на котрому всякий подорожній має свуй, оприділений Творцём час тай коиець вандрованя.

Світлым лучиком сонця являються спомины дітинства, юности, молодости – тоты щасливі часы, што так зогрівають душу и сердце, дают пуддержку в нелегкі минутьы.

Но ни губляться навхтема и спомины днув инаких – тяжкых и трагічных. До реву по ночах, до слыз, краючих сердце, рвущих го на дарабчики.

Прийшли на гадку трудні часы Первої Світової войны, што припали на ранню юность, довгі місяці руминської окупації пуслея неї, коли тя били за нішто, ци за непудхалимський взгляд на їх вояка вадь урядника, ци просто за тото, што еси ты русин.

А за ними вспомнилися добрі годы при чехах. Якраз тогды ся оддала и в тоты годы родилися майже усі її діти. Было тогды файне, хоть пораз и трудне, но щасливе житя. Пак за добрымы годами пушли чорні дны. Се при мадярах, коли чоловік Циль з другима тридцять двома людьмы в августови 1940 года пушов у Росію ськати ліпший живот.

Ревала гурькымы слызами, коли одной дныни мадярські чандарі-піряники выганяли ї з крамници, не даючи змогы штось купити дітям. Но заступилися за ню люди, имням Бога пристидили тях, и з неохотов одстали од неї, од жоны того, што втік з мадярської на тот час державы за границую.

Прийшлося юй самуй и корову різати и ще много-много якої нежунської роботи чинити, виводячи в люди та світ девятеро своїх дітей, май малому з котрых був тогды оден годик.

Спомнилося и тяжке літо 1946 года, вже при руських, коли з-позад неурожая сталася голодовка. Пережилося, перемучилося в того літо, но до пядьдесят людей тай дітей сільських лягли навічно в землю, котру так миловали и честовали. Сесея страшна біда была вже посліднів, а дале житя ся вируняло, наладилося, стало в шор.

Тліла граньков в серцю надія на вертаня з Росії чоловіка. Ище дакотрі, што были з ним и вернулися в село, немногі правда, пуддержовали в нуй віру в сесе, но не судилося. Годами из старшым сыном Мигалём писали усякі письма и запросы, ськали го, но отвіты приходили однакові: не був, не числився, не значився. Сваталися д нуй порядні люди, но ждалося на Циля, тай не было великої дякы зачинати житя з другим, чужым.

Лиш через тридцять шість годув прийшов у село з Тячова чоловік из КГБ, што принюс їм папірь з мудрованым словом „реабілітація”. Вычитав їм з сыном, што не був їй Циль врагом Совіцької власти, а був сталінським режимом затюрмованый незаконно и склав голову у децемброви 1942 года в лагрови Дауда пуд Свердловськом, онь за Уралом, гейбы од болести серця. Ище ся вдало сынові як фроновикови выпросити од того послідню в житєви Циля фотку, де вун був ище в камзильці, в котруй и пушов в Совіцький Союз. З чорнов табличков на шії, де білов крийдов писали тюремщикы имена и годы народження.

Сяк, на конець житя, у літі 1976 года прийшла д нуй истина про судьбу го. Одревалося тогды, одпроцалося з годами надії тай чеканя стрічі.

Проникла в душу якась легкусть, яснущь од узнаного, освободила од того, што мучило ї такі довгі годы, што ятрило, рвало серце на дарабчикы, тривожило и не давало юй покоуй.

- Господи! Дякую ти за каждый прожитый день, за здоровля, за ясный муй розум, за всё на світі. Не знаю, кулко дну ще отпустиш ми на сую Земли, ибо на всё Твоя воля, лиш прошу Тя вбы м полишила світ легко, без хворот и мук.

Доцит. Сіе згоры небо на землю міріады водяных капочок, сивым покрывалом стелится над селом туман. Студеніє. Осінь. Осінь года тай осінь живота людського зойшлися в бабы Цилихи, як дві дороги на перехрестєви.

Володимир Танчинець
02.03.2007 г.

Фоторепортаж из II. Межнародного Молодежного Русиньского Творческого табора у Балатонфёлдварі

Честованя памняти академіка Антонія Гординки

Конференція памняти Андрія Бровді

*Межисинародна конференція, посвячена
великомученикам греко-католикам Карпатського регіона*

Вечер памняти Тібора Боніславського

Народное убраня

Народное убраня маєя носити як дороге завіщаніє наших предкув, из любовью, ношеня його є проявленієм честованя народом минувши-ны. Оно є знаком крайової принадлежности, знаком кровної близкості.

Простый крой убраня не подле-жит частым змінам, то єсть на нього не влияє мода. Майвеликі зміны мож отнайти у прикрасах убраня, у фарбах вышивок, котрі є характер-ными діла окремых територій. У каталогу выставки Lidové umení Podkarpatske Rusi у статі М. Туманової про русинське убраня пишесе слідующее: „Прикрасы суть доказательством того, яка глубока сила творчості живе у словянськum народі у Подкарпатськуй Руси у первиннуй оригінальності, у котруй є врожденный смысл діла складання узоров и гармоній фарб, што уєдно придавуть убраню особенный характер. Кто муг туй понаблюдати за житям народа, лем тогда зможе оцінити тоту любов, из котров вун украшає свою одежу. Любовь, котра вызываєт неизміриму увагу и терпеливость мурянки, што може из майпростішої матерії и майпростішими средствами примініти совершенні способы техніки, котрої нигда на світі не є.

Удивленіє, почестованя и любовь вызывавуть у нас прості жоны подкарпатські, котрі, жиючи у біді и у животному бою за хліб насущный, найшли тулько часу и жертв посвятитися сьей артистичнуй роботі.

Вышиваючи коло малого облока у зимовых днях у своих душных и зачаділых хыжах, де дым засліпляє очи, они творять невиданні взоры особенной красы, давучи їм особный характер и принадле. Ушыткі свої стремленія до чогось красного выразила руська жона творіням сих красных скарбув. Ушытко, чим накипіли стиснені груди и молчаливі уста, из котрых лем рідко зазвучить задумлива співанка - ушытко вдох-нула до того своего гимна житя.

Діла того дыхат чистое искусство, котрое не выросло на заказ, айбо розвилос из любви, діла радости, выйшовши из глубины простой души”.

*Из спередслова до каталога Lidové umení Podkarpatske Rusi.
Прага. 1925.*

Ужсок-Соль

„Вышивки карпаторуські мають дуже красны орнамент, чисто геометричний, зависимый, очевидно, вуд техніки вышивания (хрестикового) и вуд тканины полотна, по нитках котрого вышиваеся. Безчисленні взоры мають много варіантув и наименовань. Вышивки карпато-русинські суть на Верховині по орнаменту найстарші у краю”, - так характеризує вышивки Подкарпатської Руси авторка твора. „Робота и життя народа Подкарпатської Руси” пані Кожмінова, котра

посвятила свою культурну роботу у наймолодшій часті нашої республіки (маєся ввиду Чехословацька Республіка 1919-1939) як організаторка державных курсув вышивания у Ужку и околиці. Она мала можность, при довгому перебуваню у тому місті, познати життя тутешнього народа до майточних подробицтей.

Спиравучися на тоту интересну роботу, упомняну лем дашто про убрания и вышивки верховинцюв из области горішнього стока Ужа.

Їх убрания є стародавньое и може майпростішое из ушыткых одежд Подкарпатської Руси, изробленое из конопляного полотна и из домашнього грубого сукна.

Такым простым є крой їх полотняного убрания, котрое крає жона діла себе, чоловіка и дітины, вудрізавучи ножом из дараба грубого полотна равні половини на сорочку вадь „опліча” и сукню, котра туй называється „катран” и на чоловічі гаті, котрі лем соотвітствующим зрямкованям припаровує до тіла. Лем прилягавучі узькі чоловічі ноговиці и суконні кабаты, котрі называвуться „сіраки” и гуні, крає ножницями швец, котрый шиє на машинці діла цілої округы, а обув - „постолы” робиться по-домашньому.

Айбо все-таки тото простое шатя має свою красу - у вышивках домінують фарбы черлені и сині, даколи чорні, вышивавуть крестиком и низинов, котрыми прикрашавуться чоловічі и діточі сорочки. На убраню ушыткі швы шиті из прикрасами. Файноту жунському убраню придає черлений пояс из грубої вовны, плетений простаров примітивнов техніков, котра є основным елементом тканя „на кроснах”. Таков самов техніков є выроблені чепці у Волівці и окресі.

Чорні припиначки из гладкої купованої матерії, котрі на машинці шиють містні шевкині (жидувки), прикрашавучи їх разноцвітными пантliками и куповаными зубчиками, суть чимись чужым на чисто

словянському верховинському убранню, айбо усе идуть у гармонії из прикрасов головы из заплітками из червеної и зеленої вовны, котрі жоны вплітавуть у свої чорні косы (закунчувучи їх китицёв), котрі закладавуть за пояс и у гармонії из малым чепцём, прикрашеным разноцвітными пантliками, што додає ищи булшої разно-фарбної красы убраню уєдно из скляным монистом на грудях.

Чоловічєе убрання на Верховині состоить лем из сорочки, прикрашеної вышивками (по обычаю - єдної фарбы, часто чорної) на „ошийнику”, на грудях и зарукавниках (манжетах).

Красні суть вышивки на дїтських сорочках, котрі часто є єдинственным убранєм тых маленьких, у основному на сорочках хлопчуков, де на груднуй закладці мати вышивать фігурки малых хлопцов, подобно як на Свалявщині вышивавуть на дїтських зарукавниках ряд дівчат. То є на Подкарпатю одинокі пробы фігурального орнамента, на котрому особы изображені простым прямолинійным швом.

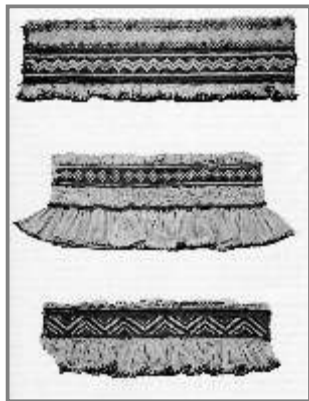
Ужок – Воловец

Вуд Ужка на юговосток аж до Воловця жоны убиравуться у полотняні сорочки, прикрашені вышивками, котрі фарбами (черленов и синьов, вадь червенов и чорнов) є подобными до Ужоцьких. Сукні носять из купованої матерії, обычно червеної, долу прикрашені цвітными поясами.

Сорочки короткі, котрі сягавуть ниже бокув (клубув), шиють из грубого домашнього конопляного полотна, а лем діла сят из бавовняної ткани. На нуй добрі вышивати хрестики, котрі туй называвуть „зернами” и рахувуть, наприклад, ширину вышивки на 5 и булше зерен.

Рукавы, як и у Ужоцьких, закінчувуться збирьков, котру называвуть „фодров”, за нею иде красно вышитый зарукавний. Рукавы широкі, на раменах богато збирані, а у горішнуй третині прикрашені поперечнов вышивков ширинов у 4-5 пальцов, котра называться наплечник.

На грудях коло шиї, де середня часть сорочки є густо изобрана до лямок, через тоты збирьки є (подобно як на Ужку) - красный нагрудник, у котрому на перемену иде „путик” из „кривульков”, котра вышиваться перебираным швом, подобным, як при платаню, вадь тканю.

Из тими прекрасними нагрудниками лучиться монисто, сплетеном у взорець гармонічно из нагрудником относительно цвіта и регулі. И вязанка плетется дома, котров завяжуть розпор коло ший (справа, як и Ужку) соотвіствує фарбам нагрудника.

Основным элементом вышивок є кривулька, котру люблять на ушиткуй Верховині. Дівочка, котра ледве научилася муцно держати у руках иглу и вышивати хрестиком, уже просить, обы юй указати, як вышивати кривульку. А коли уже готова из кривульков, уже далше выповняє по своєюй фантазії площадь межи кривульков и межи двома рувнобіжними простыми лініями, котрі обрамляють її и пуд її иглов выроставуть косиці, кунські копыта, кертики, смерічки, папороті, трилистки, вадь листки, вадь винна галузка. А кить вкласти межи скосні лінії кривульки ищи горизонталні, та выйде из того гадюча кривулька.

Монотонну цвітну площину жоны можуть, як и у Ужку, красно розчленили и оживити, вышивавучи на нюй 5 зерен, подобных до хрестика (они и называвуться хрестиком, котрі своим білым одбивавуть на темно-синюй вадь червенуи и чорнуи площині).

Тоты красні вышивки прикрашавуть лем сорочки жун, бо они не носят уже платяні сукні, прикрашені вышивков и окремішными зубчиками (чіпков), тканов на малых кроснах из конопляных ниток. Тоты комині сукні носят теперь як „спудники”, натягувучи на них широку, густо „зрямлену”, як и катран, вадь „плюлку” из купованых матерій разных цвітув, частіше чорного вадь синього. Плетеный пояс туй уже не носят.

Повирьх сорочки носят кобат из грубого домашнього білого сукна, обшитый червеным вадь синім сукном, котрый называвуть „уйош” (слово походить из мадярського языка). Чоловіча сорочка из домашнього полотна має характерну узьку вышивку на ошийнику, котра зроблена чорнов вовнянов нитков хрестиковым способом, вадь грубов коноплянов пряжов, техніков, котру называвуть „гевкатськов кривульков”. Зарукавники вышивавуть тов самов техніков и тым же забарвленням, як и ошийник из необыкновенным смаком, мож уповісти – „елеганційов”.

Широкі полотняні гаті украшені „ройтами”, суть у гармонії из сорочков и додавуть чоловічому ношеню спеціальний характер, котрый жунська одежа туй не має. Из „уйошом” у краснуи гармонії є бараниця из синього сукна, зшита из чорного кожуха, котров обшитый и край шапки.

Особенно характерными діла сього окреса є вто, ош чоловіки носять низькі топанки, а жони - высокі чоботы.

Діти до 7 рокув носять довгі, майже до землі сорочки „довганы”, на котрых не є вышивок. Пуся 7 рокув носять таку же одежу, як и взрослі.

Треба уповісти ищи єдну деталь убраня: чепец, котрый хоснують на свальбах и похоронах. Вун є білий из довгими шовковими чорними пантliками. Його накладає сященник при вінчаню на голову невісті, котра приходить ид вінчаню у дівочуй зачісці, из двома косами, ззаду спрятану у єдну и завязану пантliком.

Невіста убрата у білоє платя из черенов пюлков (катраном). По свальбі молода жона прятає чепец, а накладають його юй на голову по смерти. Замісто нього бере на голову малу червену платину – „ширинку”, котру вяжуть на чоло, на неї бере булшу платину, котру завязує пуд бородав.

Свальбовый чепец має білоє денце из взорковым плетєням, котрое робить на кроснах містна шевкiня.

У селах, котрі лежать ближе до Ужка, то єсть у Нижных и Вышних Розтоках, жоны носять чепец, як и у Ужку.

Тканины туй суть из взорами „потыкані” и „перебирані” цвітнов пряжов. Недавно появилися ткані наплечники, котрі роблять конкуренцію красным вышиваным „вставкам”.

Воловоє-Иза - Вышково

У туй области, де ліпшое благосостояніє и ліпші природні условія, также сесе отражаєся и на убраню, котрое жоны роблять из шовка, прикрашавучи себе тяжкими монистами и партициями из сріберных и золотых монет, котрі переходять из рода у род. У тых областях неєднаких природных условий все-таки много общого є и у убраню и прикрасах.

Жунськов одєждов у цілуй околиці є довга сорочка, котра завязуєся ззаду на ші, котра у сіверных районах є из конопляного, а на полудни - из льяного доста грубого полотна, на котрому мож числити и вышивати. Майбогатшов частью вышивок суть рукавы. У дівок густо вышита майже ушытка верхня площадь рукавув. Сисю вышивку называвуть „заспуйницєв”. Вышивавуть майчастіше вовнов, даколи

едным цвѣтом, даколи разноцвѣтно на удивленіє, нагадувучи орнамент. Вышивка зроблена у основному хрестиком, таким пластичным, котрый свойов простов техніков придає юй особенну незвичну красоту. Верхні нитки хрестикув не кладуться у еднакому направленію, а поперемінно: вуд лѣвого горішнього рога до правого долішнього, а у сосіднього хрестика - вуд лѣвого долішнього до правого горішнього. У слѣдующому рядку - наоборот, так што на вышитуй полосі стаєся сѣть квадратув, покладєных на сегелєті, а пуд ними сподні нитки, котрі перехрещувуться из горішніми. Часом рукавы вышиті „кучерявым швом”, у обох случаях взор вышиваєся „из лѣвого бока”.

Оддані жоны мавуть у горішньої и долішньої третині рукава вышивки, котрі соединявуться из вышивков на рукаві.

У дакотрых містах дуже люблять взоры румунського происхожденія, котрі называвуть волоськими косицями, коцками, полськими звѣздочками, волоськими кривульками и т.д., у отличіє вуд своих спредущих взорув, котрі называвуть лопаточками, малыми и великими сливками, смерічков. Сорочку пудпоясують поясом, котрый жоны завязують спереду, а дѣвки ззаду. Поверх сорочки не носять сукню, лем так називаемый „плат”, коло Волового чорный, а на полудень (юг) - разноцвѣтний из мягкой матерії, вовняної вадь шовкової, долу равный, вадь из збирьками и закунчуєся „фодров”.

У неділю жоны и дѣвки натягують повирьх сорочки короткый прилігающий лайбик без рукавув, айбо и плат на краях прикрашений вовня-ными зубчиками. У богатых зубчики зроблені из шовковых пантликув и украшені блестящими цятками. На шиї носять селяне монисто, котрое называвуть „слоцками” вадь правдиві коралы, ко як богатый -соктувуть носити и по 12 шнуркув, котрі спадають аж до пояса. Прикраса головы дуже сложна и тяжка.

Дѣвки ділять волося над чолом „проділом”. Гладко розчесаное волося вуд вискув заплітавуть у друбно плетену косу., вплітавучи у неї вовняні пантлики разнофарбні, вадь чорні, котрі на кунци обох кос складують у китицю.

У літі ушыткі дѣвки носять вінки - малі из барвинка, булші - партиці из блестящих чотув, а даколи из монет (сріберных).

У сіверных районах жоны носять чорну ширинку, а у полуденных (южных) - цвітну из цвітастыми узорами.

На сівері обувавуть повирьх вовняных капцюв постолы, котрі на п'яті не є зшиті. Коли болото, тогды ходять на пальцях, чим досягавуть легкого хода. На юзі (полудни) натігавуть высокі чоботы, айбо носять и постолы, и низькі топанки.

Мужчины носять сорочки из домаашнього вадь памутового полотна, на тото берут чорный лайбик, у літі натігавуть широкі полотняні гаті, а у зимі - вовняні „холошні”. Узимі натігавуть, а у літі лем на плечі намітувуть короткый вовняный „уйош”, жонаті - булший кобат - „петек” из домаашньої вовняної тканины. Старші газды носять кожаний пояс ширинов 10-15 см. На голові носять суконні крисані, прикрашені чотами, т.е. игличками из чичками, узимі носять шапки и гунясті высокі руські шапки, котрі называвуть папахами. Каждый элемент убраня шиєся на машинці, у булшуй части шиють жиды. У Велятині носять до теперь вышивані платы - головно до церкви.

Кромі сорочок жоны вышивавуть дуже богато натігачки на парны хрестиковым взором, чисто геометричным, призначеным лем діла чола, робляться майчастіше памутом темно-червеным и синім, даколи и вовнов иншакої фарбы, кромі зеленої. Айбо вовнов вышивавуть парны рідко позад праня, бо праня лугом нищить красні фарбы и вовняні нитки.

Красні взоры тчуть „на чола” парен и на ручники, котрі у сіверных районах завішувуть на образы, а у южных перевішувуть на жердинах над постілєв, як прикрасу хыжі. Веребы на постелях также бывавуть красным взорковым поясом. „Уйош” - новое короткое ношіня, котрое замінило давні, довгі до коліна сукманы, як тото носять на другому боці Бескіда и у пригатарных селах Галичины. (прим. редактора). Гевкатский, то-єсть такый, котрый происходит из тих міст, де замісто „айно” кажуть „гев”, т.е. из Ужанської жупы. (прим. редактора).

Марія Туманова

Журнал Подкарпатська Русь, рочник 1, число 3. 1924 рук.

Содержания

СПЕРЕДСЛОВО.....	стр. 3
ПАМ'ЯТНІ ДАТІ.....	стр. 4
ПРЕДСТАВЛЯЄМЕ ЛАВРЕАТУВ ПРЕМІИ	
ИМ. АНТОНІЯ ГОДИНКИ.....	стр. 51
ПУБЛІЦИСТИКА	
<i>Димитрій Поп</i>	Вирицький перехід: націоналістичні легенди и історична правдастр. 57
<i>Проф. П. Р. Магочі</i>	Традиції автономії на Подкарпатській Русі (Закарпаття).....стр. 69
<i>Udvári István</i>	Hodinka Antal könyv-terve Kárpátaljáról....стр. 80
<i>Маріанна А. Лявинец</i>	
Робота професора Иштвана Удварі из русинськими періодичними виданнями ХХІ стороччя у Мадярщині.....	стр. 85
<i>Йожеф Попович</i>	Освобождение, которое не принесло свободу діла русинского народа.....стр. 93
<i>Михайл Алмашій</i>	На пути до професіоналізма.....стр. 101
ЗНАМЕНИТІ ЛЮДИ	
<i>Василій Сочка-Боржавин</i>	Земли нашей муж великий.стр. 108
<i>Др. Маріанна Лявинец</i>	Божий дар Федора Манайло..... стр. 113
<i>Иван Петровцій</i>	
Не згасне сонце його життя – автономія рудного края.....	стр. 117
<i>О. Даниїл Бендас</i>	
Андрій Попович – автор „Великого Зборника”.....	стр. 120
<i>Др. Маріанна Лявинец</i>	Михайл Лучкай..... стр. 126
ПРОЗА	
<i>Василій Молнар</i>	Под знаком Духновичастр. 132
<i>Володимир Танчинець</i>	Баба Цилица.....стр. 134
КУЛЬТУРА, ТРАДИЦІИ	
<i>Марія Туманова</i>	Народное убранье.....стр. 137

Всержавное Общество Русинської Інтелігенції им академіка Антонія Годинки дустало грант на видання Русинського Альманаха и Календаря 2010 от Фондації Національних и Етнічних Меншин Мадярщини, за што наше Общество выражає офіціальну подяку. Айбо появленіє нашого видання не было бы возможным без подпорованя виштыких тых, ко помагав нам збирати матеріали, писав статі, давав нам совіты и критику. Матеріальну помоч и подпору достали сьме от многих Русинських Меншиновых Самоуправлений, за што издателі выражають благодарность.

